

REFLEXIONS AL VOLTANT DEL
1r CONGRÉS CATALÀ DE POBRESA ENERGÈTICA

POBRESA ENERGÈTICA A CATALUNYA: REPTES I DILEMES

Amb la col·laboració de:

Obra Social "la Caixa"

Pobresa energètica a Catalunya: reptes i dilemes

1a edició, juny de 2017

Fernando Aranda Moreno, Camilo S. Baquero Medina,
David Bondia García, Maria Campuzano Guerra, Cristina Castells
Guiu, Marta García París, Oriol Illa García, Davide Malmusi,
Alba Martínez del Campo, David Maruny Vilalta,
Andrés Peralta Chiriboga, Josep Puig Boix, Sergio Tirado Herrero.

Pròleg: Jordi Évole

Editors:

Ajuntament de Sabadell
Diputació de Barcelona
Ajuntament de Barcelona
Ajuntament de Badalona
Àrea Metropolitana de Barcelona
Ecoserveis
Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya

Avis legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd) 4.0 Internacional de Creative Commons, per la qual es permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor o autors i els editors, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni es creïn obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Revisió i correcció lingüística: Olga Sedano Martínez

Disseny i maquetació: Toni Sánchez Poy

Fotografia portada: Riccardo Anandale / unsplash

Fotografies interior: Òscar Martínez

Dipòsit legal: B 17462-2017

1r
de
3-4 M

Congrés Català

Pobresa Energètica

Novembre 2016 / Sabadell

TAULA DE CONTINGUTS

PRÒLEG. De la pobresa energètica a la pobresa política, de Jordi Évole ...	6
Introducció	8
“Métricas problemáticas: revisión crítica de las metodologías de medición de la pobreza energética”, de Sergio Tirado Herrero	10
“¿Cuál es el papel de los medios de comunicación en la lucha contra la pobreza energética?”, de Camilo S. Baquero	18
“Consum mínim bàsic d’energia”, de David Maruny	24
“Hacia la formulación del derecho humano a la energía”, de David Bondia Garcia	30
“El paper del tercer sector en la lluita contra la pobresa energètica”, d’ Oriol Illa i Garcia	36
“Mesures d’eficiència energètica en habitatges en situació de pobresa energètica”, de Cristina Castells Guiu	38
“La pobreza energética y los nuevos planeamientos urbanísticos”, de Fernando Aranda Moreno	42
“Quin model energètic cal per minimitzar la pobresa energètica?”, de Josep Puig i Boix	48
“Financiación de los costes derivados de la pobreza energética”, d’ Alba del Campo	51
“Val més evitar que curar: la prevenció com a estratègia per lluitar contra la pobresa energètica”, de Marta García París	60
“Pobreza energética y salud: tejiendo políticas intersectoriales desde el ámbito local”, de Davide Malmusi y Andrés Peralta Chiriboga	64
“Llei 24/2015: un instrument imprescindible que cal concretar”, de Maria Campuzano Guerra	72

Fitxes d'experiències

Ajuntament de Barcelona. Punts d'Assessorament de Pobresa Energètica -PAPE-	78
Ajuntament de Sabadell. Banc d'Energia de Sabadell	80
Ajuntament de Badalona. Badalona Eficient	82
Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet. Projecte "Renovem els barris" ..	84
Ajuntament de Granollers. L'Estalga, més enllà d'una campanya	86
Consell Comarcal d'Osona. Projecte NiW±	89
Diputació de Barcelona. Auditories i intervenció als habitatges en situació de pobresa energètica	92
Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Programa metropolità de mesures contra la pobresa energètica	94
Hàbitat3. Estudi estadístic sobre la pobresa energètica i l'aigua a Barcelona	96
Associació Benestar i Desenvolupament (ABD) i Ecoserveis. Fuel Poverty Group: xarxa per l'eradicació de la pobresa energètica en col·lectius vulnerables.....	100

Annexos

Declaració institucional d'entitats i ens locals sobre la resposta a les situacions de pobresa energètica	104
Programa del 1r Congrés Català de Pobresa Energètica	107
Fotografies	109

PRÒLEG. De la pobresa energètica a la pobresa política

— Com s'explica vostè que en els quatre anys que fa que és ministre la pobresa energètica hagi augmentat un 69%?

— Això no és veritat.

— No?

— No, això no és veritat.

— Doncs és una dada que jo tinc aquí.

— A veure, digui'm quina dada, d'on ve aquesta dada...

— La dada ve de l'Institut Nacional d'Estadística.

— Ah, sí?

— Que depèn del Govern.

— Però, em pot dir exactament què diu la dada? Perquè, és clar, dir que ha augmentat un 69%...

Si no és que m'està dient que el nombre de persones que s'han acollit al bo social ha augmentat. És això el que m'està dient?

— No.

— Ah. A veure...

— La dada es refereix a les persones que no poden mantenir l'habitatge a una temperatura adequada. (Silenci).

— Bé... Però això és conseqüència directa de l'atur.

Poc abans de les eleccions generals del 20 de desembre de 2015 vaig mantenir aquest diàleg amb l'exministre d'Indústria José Manuel Soria. Primer va afirmar que jo mentia i quan va veure que no, va donar la culpa a un altre. Un clàssic del patetisme polític. Segurament ningú del Govern li va cridar l'atenció després de fer el ridícul davant uns quants espectadors. El que llavors preocupava realment el ministre era que faltaven poques setmanes per les eleccions del 20-D. Això era l'únic que li importava. Reconèixer que la pobresa energètica havia crescut exponencialment en el seu man-

dat podia ser una mostra de flaqueza. I el que va començar com un diàleg sobre la pobresa energètica va convertir-se en un diàleg d'enorme pobresa política.

Gairebé un any després d'aquesta entrevista, Rosa Pitarch, de 81 anys, moria a casa seva, a Reus: un incendi provocat per una de les espelmes amb les que il·luminava el seu petit pis des que li havien tallat la llum per impagament va arrasar l'habitatge i va acabar amb la seva vida. Després del cas de la Rosa les respostes de l'exministre fan posar vermell. De la mateixa manera que també fa vergonya l'espectacle titulat "La culpa és teva... no, teva", protagonitzat per l'Ajuntament de Reus, la Generalitat de Catalunya i Gas Natural, durant el qual aquests intercanviaven retrets després de la tragedia i es passaven la culpa l'un a l'altre. Feien falta

aquests blasmes entre els agents polítics i empresarials implicats en la qüestió? Dubto que en un cas així hi hagi un únic responsable. No hauria estat més eficaç que entre tots haguessin assumit una responsabilitat compartida en lloc de recórrer al "i tu més"?

En aquest cas va passar una cosa inèdita: els mitjans de comunicació no es van estar de parlar de Gas Natural. A ningú se li escapa que aquesta empresa inverteix molts milions d'euros en publicitat que ingressen aquests mitjans de comunicació. Espero que no hagin retirat ni un d'aquests euros perquè algun d'aquests mitjans publicqués aleshores notícies que potser no li convenien gaire. Una cosa és fer publicitat i una altra que els periodistes els facin propaganda. ◆

Jordi Évole

INTRODUCCIÓ

Drama, lacra, malaltia social... Si bé no existeix una definició única de pobresa energètica, els diversos àlies amb els quals en fem referència en dibuixen una idea clara: el seu impacte és negatiu i greu, tant per qui la pateix directament, com per al conjunt de la societat.

En els últims anys, s'ha generat una mobilització social sense precedents al voltant de la pobresa energètica, que l'ha ubicat al centre del debat públic. D'aquesta manera, s'ha impulsat l'anàlisi del fenomen i s'ha forçat l'aplicació de mesures pal·liatives i preventives per donar resposta a les situacions de vulnerabilitat que se n'associen, fomentar la seva visibilització entre la ciutadania i evitar la seva expansió.

Enmig d'aquest ambient favorable per a la reflexió, els dies 3 i 4 de novembre de l'any 2016

es va celebrar a Sabadell el 1r Congrés Català de Pobresa Energètica, coorganitzat pels ajuntaments de Sabadell, Barcelona i Badalona, la Diputació de Barcelona, l'Àrea Metropolitana de Barcelona, l'associació Ecoserveis i la Taula d'entitats del Tercer Sector. Experts acadèmics, socials i del món local, així com representants d'empreses subministradores d'energia, van debatre durant dos dies sobre la lluita contra la vulnerabilitat energètica i van posar sobre la taula solucions viables i reflexions necessàries per abordar el problema des de la seva multicausalitat.

Els coorganitzadors vam recollir el nostre posicionament sobre la pobresa energètica en una declaració institucional on demanàvem "la màxima implicació de totes les administracions, les entitats i els col·lectius socials per actuar preventivament contra la pobresa energètica". A

més, reclamàvem, entre d'altres punts, la regulació de l'Estat espanyol sobre la protecció dels consumidors vulnerables, tal com li exigeixen les directives europees 2009/72/CE i 2009/73/CE relatives al mercat intern de l'electricitat i el gas respectivament; la no supressió de la normativa en favor de la lluita contra aquest problema; i un compromís real de les empreses subministradores per garantir l'accés bàsic de tota la població als recursos energètics.

Aquest llibre compila els textos d'alguns dels principals referents en pobresa energètica que van participar en el congrés. Els autors reprenen els elements clau analitzats al llarg de l'esdeveniment: des de la consideració de l'energia com a dret i la reflexió al voltant del model energètic vigent, fins a l'anàlisi en detall de mesures de protecció persones vulnerables com el bo social,

sense deixar de banda aspectes essencials com l'impacte de la pobresa energètica sobre la salut, el paper dels mitjans de comunicació i del Tercer Sector, la vinculació entre els habitatges i les seves característiques estructurals amb la pobresa energètica, o la necessitat de dur a terme una planificació urbanística que consideri aquesta problemàtica per tal de contribuir a la seva prevenció.

Els articles es complementen amb la descripció de casos d'èxit en la lluita contra la pobresa energètica impulsats i desenvolupats per les entitats, societat civil i per governs municipals i supramunicipals. L'objectiu és donar forma a un retrat crític i pràctic de la pobresa energètica, una mirada global construïda desde perspectives tan diverses com les seves causes, que posi de manifest el caràcter essencial i l'alta efectivitat d'iniciatives per combatre-la.

MÉTRICAS PROBLEMÁTICAS: REVISIÓN CRÍTICA DE LAS METODOLOGÍAS DE MEDICIÓN DE LA POBREZA ENERGÉTICA

Sergio Tirado Herrero

RMIT Europe

Asociación de Ciencias Ambientales (ACA)

University of Manchester

stiradoherrero@gmail.com

Introducción

La pobreza energética continúa ganando reconocimiento como problemática de entidad propia en la Unión Europea al mismo tiempo que se multiplican las propuestas metodológicas para su medición. Existe una dialéctica cada vez más evidente en torno a la conveniencia de aplicar ciertos enfoques sobre otros y se empiezan a reconocer las implicaciones políticas de opciones metodológicas concretas (Middlemiss, 2016).

Los indicadores basados en gastos e ingresos normalmente permiten considerar todos los servicios de la energía en la medida en que éstos se reflejan en el presupuesto de los hogares.

En este contexto, este artículo pretende ofrecer una revisión crítica de los principales retos conceptuales, metodológicos y operativos de la producción de indicadores de pobreza energética. El objetivo es, por una parte, identificar y describir los dilemas más importantes que se afrontan para la medición del fenómeno y, por otra, hacer explícitas algunas cau-

telas básicas a la hora de leer e interpretar estas estadísticas.

Este artículo continúa la línea de trabajo iniciada en 2010 por la Asociación de Ciencias Ambientales (ACA) en torno a la elaboración de indicadores de pobreza energética para España. Asimismo, introduce debates que se están (re)produciendo en la actualidad, especialmente a raíz de la publicación del borrador de la nueva directiva sobre las reglas del mercado interno de electricidad. En el artículo 29 de esta directiva se establece la obligación de los Estados miembros de definir una serie de criterios para la medición de la pobreza energética con el fin de monitorizar e informar de su evolución a la Comisión Europea. Este artículo pretende contribuir a la discusión que en breve se planteará en España sobre el enfoque y lógica a aplicar para la elaboración de estadísticas oficiales de pobreza energética.

Retos en el cálculo de indicadores

Servicios de la energía considerados

Tradicionalmente, definiciones e indicadores de pobreza energética han dado gran importancia a la

calefacción y el confort térmico en los meses fríos como servicios domésticos de la energía en el análisis de la pobreza energética. Existiría así un sesgo determinado por las características climáticas de países como Reino Unido e Irlanda, de donde procede el concepto y la primera literatura especializada, algo que se ve reflejado, por ejemplo, en el título de la obra pionera de Brenda Boardman (1991), *Fuel Poverty: From Cold Homes to Affordable Warmth*.

Los indicadores basados en gastos e ingresos normalmente permiten considerar todos los servicios de la energía en la medida en que éstos se reflejan en el presupuesto de los hogares. En teoría, el enfoque consensual no plantea ninguna limitación en cuanto al tipo de servicios de la energía considerados.

Sin embargo, la mayor parte de sus aplicaciones prácticas se fijan fundamentalmente en los niveles de confort térmico durante el invierno (Bouzarovski and Tirado Herrero, 2015; Healy, 2004; Thomson and Snell, 2013) dado que muchos trabajos aprovechan los datos y resultados de la Encuesta de Condiciones de Vida de Eurostat (EU SILC, por sus siglas en inglés), cuya pregunta más comúnmente utilizada en trabajos sobre pobreza energética se refiere a la incapacidad del hogar para mantener la vivienda a una temperatura adecuada en invierno. No obstante, EU SILC también proporciona datos sobre el nivel de satisfacción con la temperatura interior de la vivienda en verano y sobre la disponibilidad de equipos domésticos de aire acondicionado en los módulos *ad hoc* de los años 2007 y 2012.

Establecimiento de umbrales

La idea de que existen ciertos valores límite a partir de los cuales se puede considerar que un hogar

se encuentra en situación de pobreza energética aparece ligada a los primeros enfoques de medición y, en concreto, al indicador del 10% (gastos en energía sobre ingresos del hogar) propuesto originalmente por Boardman (1991) y posteriormente oficializado en los indicadores de pobreza energética del Reino Unido (BERR, 2001).

Uno de los errores más comunes a la hora de aplicar el enfoque de gastos e ingresos es la confusión entre estas dos tipologías de datos de partida.

Progresivamente han ido apareciendo formulaciones más sofisticadas. Sobre la base de las aportaciones de Hills (2012), Romero et al. (2014), Heindl (2015) y Rademaekers et al. (2016) se puede hablar ya de tres tipologías de umbrales para el enfoque de ingresos y gastos del hogar: 1) gasto en energía excesivo, ya sea medido en términos absolutos o relativos (como porcentaje de ingresos anuales); 2) ingresos residuales por debajo de una línea de pobreza monetaria después de descontar gastos en vivienda y energía; y 3) nivel de gasto demasiado bajo (solo cuando los datos de partida se refieren a gastos reales y no teóricos necesarios).

El enfoque de percepciones y declaraciones del hogar también permite la definición de umbrales, aunque en la práctica no es lo habitual. Los escasos ejemplos que existen están basados en niveles declarados de confort térmico (Ormandy and Ezratty, 2012; Petrova

et al., 2013). En algunos casos en los que se disponía de datos reales de temperatura del interior de las viviendas encuestadas también se han utilizado valores límite de temperatura recomendados por la Organización Mundial de la Salud (Healy and Clinch, 2002).

Gastos reales frente a teóricos necesarios

Uno de los errores más comunes a la hora de aplicar el enfoque de gastos e ingresos es la confusión entre estas dos tipologías de datos de partida.

embros. Dado que muchos hogares, sobre todo los vulnerables, racionan su consumo energético para evitar recibir facturas demasiado elevadas, las cifras de gasto real normalmente están por debajo de las de gastos teóricos necesarios (Hills, 2011). Esta diferencia es fundamental a la hora de entender y comparar resultados obtenidos de la aplicación de indicadores británicos como el LIHC en otros contextos.

Costes de vivienda y otros gastos no relacionados con la energía doméstica

Existe un cierto consenso en torno a la consideración de los costes de vivienda como una categoría de gasto fijo que, una vez sustraídos de los ingresos, determina la renta real de los hogares de forma parecida al efecto que tienen los impuestos directos (Moore, 2012). De esta manera, siguiendo las recomendaciones del informe Hills (Hills, 2012), el indicador oficial para Inglaterra, LIHC, emplea cifras corregidas de ingresos del hogar a las que se les han sustraído alquileres y pagos hipotecarios recogidos en una encuesta específica. Entre otras cosas, esta transformación de los datos de partida tiene como objetivo eliminar las diferencias en costes de vivienda debidas exclusivamente a su localización. En el Reino Unido, por ejemplo, esto ha supuesto que, tras la aplicación de la metodología LIHC, las cifras de pobreza energética hayan crecido notablemente en Londres, donde los costes de vivienda más elevados suponen un factor de vulnerabilidad específico (GLA, 2012).

El enfoque de percepciones y declaraciones del hogar también permite la definición de umbrales, aunque en la práctica no es lo habitual.

En el Reino Unido, los indicadores oficiales (10% de gastos e ingresos y el Low Income High Costs –LIHC, por sus siglas en inglés–) utilizan los resultados del modelo BREDEM (Building Research Establishment Domestic Energy Model) que calcula los gastos teóricos necesarios para mantener unos niveles de confort adecuado en esa unidad de consumo (DECC/BRE, 2016) a partir de las características físicas de la vivienda y sociodemográficas del hogar.

Por el contrario, en el resto de países de la UE se utilizan datos de gasto real, según queda recogido en las Encuestas de Presupuestos Familiares de las oficinas estadísticas de los Estados mi-

El problema aparece a la hora de utilizar la Encuesta de Presupuestos Familiares en otros países de la UE, ya que éstos recogen alquileres pero no devolución de préstamos hipotecarios

puesto que las oficinas estadísticas consideran la compra de una vivienda como una inversión y no como un gasto. En su lugar, estas encuestas ofrecen un valor aproximado en forma de alquiler imputado cuya utilización es problemática (Tirado Herrero et al., 2016).

El cálculo de ingresos y gastos equivalentes

Para comparar la capacidad de compra de hogares de diferente tamaño y perfil sociodemográfico, las estadísticas sobre pobreza, bienestar y desigualdades utilizan normalmente unidades normalizadas por unidad de consumo equivalente. La idea es que el ingreso de un hogar no debe crecer de forma proporcional al número de miembros para mantener un determinado nivel de poder adquisitivo, porque existen economías de escala en el consumo doméstico.

Siguiendo directrices de Eurostat, en la UE se utiliza la escala modificada de la OCDE según la cual el primer miembro adulto del hogar equivale a 1 unidad, el segundo y siguientes miembros adultos a 0,5 y los niños menores de catorce años a 0,3 (por lo que un hogar compuesto por dos adultos y dos menores tendrían un tamaño de: $1+0,5+0,3+0,3 = 2,1$ unidades equivalentes).

Tras la publicación del informe Hills (Hills, 2012) existe un cierto consenso en torno a la idea de que los factores empleados para calcular gastos domésticos de energía por unidad de consumo equivalente son diferentes de los utilizados para normalizar las cifras de ingresos. En España, siguiendo la metodología del informe Hills la Asociación de Ciencias Ambientales ha calculado factores específicos a partir de las cifras medianas de gasto en energía de hogares

uno, dos, tres, cuatro y cinco o más personas en el periodo 2006-2014 (Tirado Herrero et al., 2016).

El carácter declarado de las respuestas a encuestas

Una de las críticas recurrentes al enfoque consensual es precisamente el carácter declarativo de las respuestas a preguntas que necesariamente implican una evaluación subjetiva, y en ocasiones estratégica, de las circunstancias de vida del hogar y de las condiciones de la vivienda.

Las estadísticas de pobreza energética basadas en la ECV /EU SILC han sido criticadas por la existencia de sesgos, ya que los hogares afectados se resisten a reconocer y hacer explícitas las dificultades que atraviesan (Boardman, 2010) y, además, tienen expectativas más bajas sobre lo que puede ser, por ejemplo, un nivel de confort térmico adecuado debido a las llamadas “preferencias adaptativas” (Eurostat, 2009). Por estas razones existen autores que niegan la validez de este enfoque para la medición de la pobreza energética (Romero et al., 2014).

Desde una perspectiva más optimista, el enfoque de percepciones y declaraciones de los hogares presenta la ventaja de reflejar de forma directa la experiencia vivida de la pobreza energética sin tener que pasar por cálculos aproximados basados en los datos de gastos e ingresos. De hecho, Eurostat considera las mismas preguntas procedentes de EU SILC como indicadores válidos para observar las condiciones de privación material de los hogares y, como tal, se utilizan para el cálculo armonizado de la tasa de riesgo de pobreza en los Estados miembros.

Indicadores no binarios y medidas de intensidad

La mayoría de los indicadores de pobreza energética existentes siguen una lógica binaria según la cual un hogar se considera que está (o no) afectado si cumple unos determinados criterios, a menudo expresados en forma de umbrales y que, por tanto, no reflejan las diferentes intensidades o niveles de privación.

Por ello, se han desarrollado métricas complementarias, como el *fuel poverty gap* del indicador LIHC (Hills, 2012), que permiten una medición continua de la problemática. Existen también ejemplos del enfoque consensual que permiten al encuestado dar respuestas graduadas, como el número de veces que un hogar ha sido incapaz de pagar los recibos de la vivienda en los últimos doce meses (Tirado Herrero et al., 2016).

Unidades de medida e índices compuestos

Siguiendo la práctica habitual, en los estudios realizados por la Asociación de Ciencias Ambientales (ACA) desde 2012 hemos optado por ofrecer porcentajes de hogares afectados como unidad principal en la que se expresan las tasas de pobreza energética siguiendo la lógica de que el hogar es la unidad de consumo en la que se toman, de forma colectiva, decisiones sobre gasto, confort y calidad y equipamientos de la vivienda. Estos porcentajes de hogares se expresan también en millones de personas afectadas (en el caso de España) dado que estas cifras transmiten de forma más evidente la magnitud de la problemática. Llevar a cabo esta transformación requiere el uso de factores de elevación proporcionados por el INE dado que no todos los hogares muestreados por la EPF y ECV tienen el

mismo peso en función de sus características sociodemográficas (Tirado Herrero et al., 2016).

En ocasiones, se ha optado por sintetizar la información proporcionada por indicadores individuales para la construcción de índices de pobreza energética adimensionales que requieren la ponderación de cada uno de sus componentes con un peso relativo diferenciado (Bouzarovski y Tirado Herrero, 2015; Healy, 2004; Nusbaumer et al., 2012; Thomson y Snell, 2013).

Representatividad de los datos de partida

Como otras metodologías que utilizan datos recogidos en encuestas, los indicadores de pobreza energética están expuestos a limitaciones típicas de las muestras poblacionales. En concreto, existen limitaciones en cuanto a la representatividad sociodemográfica (hay dificultades para encuestar personas en los extremos de la curva de distribución de la renta), espacial (los datos son representativos a escala de Estados miembros y regiones tipo NUTS-2, es decir, Comunidades Autónomas en España) y temporal (las encuestas se hacen en momentos concretos del año, lo que influye en las repuestas de los hogares a preguntas sobre gastos, ingresos, percepciones, etc.).

Conclusiones

Las estadísticas de pobreza energética han sido y continúan siendo cruciales en su reconocimiento como problemática de entidad propia que necesita ser enfrentada por diferentes actores. La experiencia en la elaboración de indicadores acumulada durante los últimos veinticinco años ha puesto en evidencia los im-

portantes retos conceptuales, metodológicos y de calidad de datos a los que se enfrentan las metodologías de cuantificación. También subraya la actualidad del debate entre el enfoque de gastos e ingresos y el de percepciones y declaraciones del hogar.

Una conclusión clave de la revisión presentada es que existen pocas razones para favorecer un determinado enfoque de medición sobre otro. Ese argumento se apoya fundamentalmente en el reconocimiento de las dificultades metodológicas que entraña el cálculo de indicadores basados en gastos e ingresos debido a cuestiones como las limitaciones impuestas por los datos de gasto real en energía doméstica, el uso de factores para la obtención de gastos e ingresos por persona equivalente y el establecimiento de umbrales.

Esto es así especialmente en el caso de indicadores complejos como el LIHC o los basados en estándares de ingreso mínimo (MIS por sus siglas en inglés), cuya obtención implica la toma de una serie de decisiones por parte del analista con efectos importantes en los resultados. De este modo, favorecer los indicadores de gastos e ingresos con el argumento técnico de su supuesta objetividad es engañoso. Aunque en comparación con los indicadores basados en percepciones y declaraciones éstos puedan parecer libres de sesgos, los resultados obtenidos dependerán, en gran medida, de supuestos y decisiones adoptados en la preparación y cocina de los datos de partida.

En consecuencia, la principal recomendación práctica de este análisis es la aplicación de baterías de indicadores basados en los dos en-

foques mencionados. Esta visión se contrapone a voces que ven necesaria la adopción de un único indicador —normalmente construido sobre de gastos e ingresos del hogar (como el LIHC o el 10% británico)— para la elaboración de estadísticas oficiales (es decir, sancionadas por el Estado) de pobreza energética.

En España, un ejemplo de buenas prácticas de acuerdo con este posicionamiento es el Obser-

Se corre el riesgo de generar una imagen distorsionada del problema y de ignorar a grupos sociales vulnerables no identificados como tales por el indicador (único) seleccionado.

vatorio de Pobreza Energética de Gipuzkoa, que considera un amplio rango de indicadores y que incluye estadísticas complementarias sobre los precios de la energía y la eficiencia energética de las viviendas. Dada la complejidad del fenómeno y las diferentes realidades agrupadas bajo el concepto de pobreza energética, se corre el riesgo de generar una imagen distorsionada del problema y de ignorar a grupos sociales vulnerables no identificados como tales por el indicador (único) seleccionado. ●

Bibliografia

BOARDMAN, B. *Fixing Fuel Poverty: Challenges and Solutions*. London: Earthscan, 2010.

BOARDMAN, B. *Fuel Poverty: From Cold Homes to Affordable Warmth*. London; New York: Belhaven Press, 1991.

BOUZAROVSKI, S., TIRADO HERRERO, S. «The energy divide: Integrating energy transitions, regional inequalities and poverty trends in the European Union». A: *European Urban and Regional Studies*. Vol. 24, núm. 1, p. 69 - 86. [En línia]: 31/08/2015. <<http://dx.doi.org/10.1177/0969776415596449>>.

DEPARTMENT FOR BUSINESS ENTERPRISE AND REGULATORY REFORM (BERR). UK *Fuel Poverty Strategy*. London, UK: [s.n.], 2001.

DEPARTMENT OF ENERGY AND CLIMATE CHANGE; BUILDING RESEARCH ESTABLISHMENT (DECC/BRE). *Fuel Poverty. Methodology Handbook* [en línia]. London: 2016. <http://doc.ukdataservice.ac.uk/doc/8069/mrdoc/pdf/8069_fuel_poverty_methodology_handbook_2016_updated_23.09.2016.pdf>.

EUROSTAT METHODOLOGIES AND WORKING PAPERS, EUROPEAN COMMISSION. *What can be learned from deprivation indicators in Europe?* [en línia]. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009. <<http://www.bristol.ac.uk/poverty/downloads/keyofficialdocuments/Deprivation%20indicators%20in%20Europe.pdf>>.

HEALTH AND PUBLIC SERVICES COMMITTEE (LONDON ASSEMBLY). *In from the cold? Tackling fuel poverty in London* [en línia]. Londres: Greater London Authority, 2012. <https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/Fuel%20poverty%20-%20Final%20report.pdf>.

HEALY, J.D. *Housing, Fuel Poverty and Health: A Pan-European Analysis*. Aldershot, England ; Burlington, VT: Ashgate Pub, 2004.

HEALY, J.D.; CLINCH, J.P. «Fuel poverty, thermal comfort and occupancy: results of a national household-survey in Ireland». A: *Applied Energy*. Vol. 73, núm. 3-4, p. 329-343. [En línia]: 2002. <[https://doi.org/10.1016/S0306-2619\(02\)00115-0](https://doi.org/10.1016/S0306-2619(02)00115-0)>.

HEINDL, P. *Measuring Fuel Poverty: General Considerations and Application to German Household Data*. *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, 2015, vol. 71, no 2, p. 178-215.

HILLS, J. *Getting the measure of fuel poverty. Final Report of the Fuel Poverty Review*. CASE report 72. Centre for Analysis and Social Exclusion, Department for Energy and Climate Change. The London School of Economics and Political Science. London: 2012.

HILLS, J. *Fuel Poverty: The problem and its measurement. Interim Report of the Fuel Poverty Review*. CASE Report 69. Centre for Analysis and Social Exclusion, Department for Energy and Climate Change. The London School of Economics and Political Science. London: 2011.

MIDDLEMISS, L. *A critical analysis of the new politics of fuel poverty in England*. [En línea]: Critical Social Policy, 2016. <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0261018316674851>>.

MOORE, R. «Definitions of fuel poverty: Implications for policy». A: *Energy Policy*. Vol. 49, p. 19-26. [En línea]: 2012. <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421512000833>>.

NUSSBAUMER, P.; BAZILIAN, M.; MODI, V. «Measuring energy poverty: Focusing on what matters». A: *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. Vol. 16, núm. 1, p. 231–243. [En línea]: 2012. <<https://doi.org/10.1016/j.rser.2011.07.150>>.

ORMANDY, D.; EZRATTY, V. «Health and thermal comfort: From WHO guidance to housing strategies». A: *Energy Policy*. Vol. 49, p. 116-121. [En línea]: 2012. <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2011.09.003>>.

PETROVA, S. [et al.] «Perceptions of thermal comfort and housing quality: exploring the microgeographies of energy poverty in Stakhanov, Ukraine». A: *Environment and Planning A*. Vol. 45, núm. 5, p. 1240–1257. [En línea]: 2013. <<http://doi:10.1068/a45132>>.

RADEMAEKERS, K. [et al.] *Selecting Indicators to Measure Energy Poverty*. Under the Pilot Project 'Energy Poverty - Assessment of the Impact of the Crisis and Review of Existing and Possible New Measures in the Member States' (Framework Contract ENER/A4/516 - 2014) [En línea]. Rotterdam: Trinomics, 2016. <http://www.siis.net/documentos/Path/Selecting_indicators.pdf>

ROMERO, J.C. [et al.] *Pobreza Energética en España. Análisis económico y propuestas de actuación*. Espanya: Economics for Energy, 2014.

THOMSON, H.; SNELL, C. «Quantifying the prevalence of fuel poverty across the European Union». A: *Energy Policy*. Vol. 52, p. 563–572. [En línea]: 2013. <<http://dx.doi.org/10.1016/j.enpol.2012.10.009>>.

TIRADO HERRERO, S. [et al.] *Pobreza, vulnerabilidad y desigualdad energética. Nuevos enfoques de análisis* [en línea]. Madrid: Asociación de Ciencias Ambientales, 2016. <http://www.niunhogarsinenergia.org/panel/uploads/documentos/estudio%20pobreza%20energetica_aca_2016.pdf>.

¿CUÁL ES EL PAPEL DE LOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN EN LA LUCHA CONTRA LA POBREZA ENERGÉTICA?

Camilo S. Baquero

Periodista *El País*

cbaquero@clb.elpais.es

El periodismo de los llamados “asuntos sociales”, para compartir denominación con el reparto de funciones dentro del Gobierno catalán, vive un momento agridulce. Por un lado, nunca antes las dificultades por las que pasan cientos de miles de víctimas de la crisis económica habían estado tan presentes en el debate público. Pero, paradójicamente, esa atención no se corresponde con la cobertura informativa que recibe un drama social de tal envergadura.

El auge de estudios orientados al fenómeno de la desigualdad ha puesto en el centro de la agenda pública un tema antes relegado a la investigación social.

Este desequilibrio se explica, en parte, por la enclaustrada que viven los propios medios de comunicación. La precarización de las plantillas lleva a que cada vez más el periodista especializado sea una *rara avis* en las redacciones. Adicionalmente, la crisis de la prensa también tiene que ver con una deriva en la que el interés del público tiene más preponderancia que el interés público. Los temas de “pobres” no generan clics en las webs, un argumento propio de la agenda del poder.

El auge de estudios orientados al fenómeno de la desigualdad ha puesto en el centro de la agenda pública un tema antes relegado a la investigación social. No es que históricamente la pobreza no se abordara en los grandes medios. Son famosos los reportajes sobre el chabolismo en la prensa barcelonesa (Huertas Clavería, J. M., 2013).

Sin embargo, la crisis de la última década tiene una particularidad: su ensañamiento con la clase media (Sarasa, S. et al, 2013). En el fondo, se trata de una puesta en cuestión del modelo de ascensor social y que ha llevado a que la pobreza deje de ser un asunto de los extramuros para estar en el rellano de casa. Sin frivolarizar la situación por la que pasan muchas familias, solo hay que calcular el porcentaje de los ingresos que destinamos a pagar los suministros básicos para evidenciar que se trata de un problema que nos afecta a todos.

¿Cuál es y cuál debería ser el papel de los medios ante esta problemática? Hay cuatro aspectos clave: la descripción del fenómeno; la información de servicio; la denuncia y el seguimiento de las políticas públicas. Este último punto es básico en el equilibrio de poderes y es seguramente en el que los medios deberíamos hacer más autocrítica.

Una puntualización. El quehacer de los medios se mueve entre un ideal de lo que debería ser el periodismo y las circunstancias subjetivas del periodista, más las mochilas del medio en el que trabaja. Este artículo también navega entre esas dos aguas. Habla de un deber ser, pero también intenta recoger reflexiones sobre la lucha constante de los profesionales por responder al compromiso que tienen con la ciudadanía. El periodismo es un oficio en el que es muy difícil teorizar y en el que el choque entre el deber ser y la realidad laboral es brutal.

¿Apellidos para la pobreza?

La hemeroteca de los principales diarios que circulan en Cataluña muestra que el concepto de pobreza energética comienza a utilizarse con normalidad en 2013. En diciembre de ese año, el *Govern* aprueba la llamada tregua invernal y, meses más tarde, nace la Alianza contra la Pobreza Energética (APE), un movimiento social clave en la visibilización y lucha contra este problema.

Mis compañeros Clara Blanchar y Dani Cordeiro firman en verano de 2012 la pieza *La crisis dispara el número de pobres 'energéticos'*, donde son Cáritas y Cruz Roja las que alertan de un aumento de las familias que piden ayuda para hacer frente al pago de los suministros. Es más que seguro que existieran referencias anteriores a esta dificultad y no se usara la expresión.

La referencia al término no es baladí. Esa etiqueta y la construcción de su relato suscita críticas por parte de científicos sociales. La pobreza no debe tener apellidos. Sostienen, con razón, que se trata de una experiencia multidimensio-

nal, cuya única raíz es la falta de ingresos, y que cada hogar vive de manera distinta. Pero el periodista busca hacer inteligible la realidad a su audiencia. Ese ejercicio de simplificación (que no quiere decir reduccionismo) ha sido efectivo a la hora de describir y generar conciencia sobre un fenómeno reciente. No cabe duda de que hay una reflexión pendiente en torno a cómo informamos sobre la pobreza.

A falta de estudios claros sobre la pobreza energética en España (el primero de ámbito nacional, de 2012, es de la Asociación de Ciencias Ambientales), los periodistas nos enfrentamos en su momento a abordar una temática inédita.

Las entidades sociales se llevan la medalla de haber denunciado el problema. En las redacciones se plantearon dudas sobre si era un tema de carácter económico o social.

Las entidades sociales se llevan la medalla de haber denunciado el problema. En las redacciones se plantearon dudas sobre si era un tema de carácter económico o “social”.

La referencia a la necesidad de especialización va precisamente en ese sentido. Siempre nos quedarán los expertos, a los que es indispensable recurrir. Pero una buena información sobre temas sociales implica una inmersión por parte del periodista, como sucede en otros campos. Abro el *zoom* para englobar otros asuntos como la exclusión social o la Ley de Dependencia, por ejemplo.

No es posible crear un relato sin un personaje. De ahí la insistencia, cada vez más entendida por las entidades y movimientos sociales, de buscarle rostros a la pobreza energética. La dificultad para confeccionar una buena información radica en ese tejido de datos, contexto e historia. Las historias humanas sin contexto corren el riesgo de caer en la pornomiseria¹. Por el contrario, un enfoque meramente numérico deshumaniza una situación dramática.

ción. De ahí que sea importante tanto la denuncia de esas incongruencias de todos los actores involucrados como el seguimiento de las políticas públicas.

Uno de los puntos que suscitó más debate es el nivel de “compromiso” de la prensa. ¿Tiene que tener un papel militante? ¿Es posible asumir un rol crítico ante las empresas eléctricas o las administraciones, conociendo sus millonarias aportaciones en publicidad? Ante las dudas, lo único que queda es contar las historias e intentar desenmascarar a través de ellas las imposturas de todas las partes. El silencio de las comercializadoras de energía, por ejemplo, ha sido y sigue siendo clamoroso. Es la manera como materializan su poder. Ha tenido que haber un muerto sobre la mesa para hacer una brecha en el búnker informativo.

¿Se trata de un asunto de malos y buenos? Los silencios de los actores disminuyen la posibilidad de que el ciudadano conozca todos los argumentos. Es él quien, finalmente, debe decidir, y el rol del periodismo es proveerle del contexto y la información suficiente para permitirle tomar sus decisiones.

El nivel de exigencia, periodísticamente hablando, hacia las eléctricas, las administraciones, las entidades o los movimientos sociales debería ser el mismo. A los dos últimos aún les cuesta encajar las críticas porque, en el fondo, son los que están más cómodos en la polarización del debate.

Un servicio caído en batalla

La información de servicio es otra de las víctimas de los recortes en los medios. En una lucha

No es posible crear un relato sin un personaje. De ahí la insistencia, cada vez más entendida por las entidades y movimientos sociales, de buscarle rostros a la pobreza energética.

Las preguntas incómodas

Hablando de números, es muy revelador que hayan tenido que pasar cinco años para que el Govern encargara su propio cálculo de cuántos pobres energéticos hay en Cataluña (SSabes Figuera, R.; Todeschini, F., 2016). Son detalles que pasan desapercibidos dentro de la vertiginosa actualidad informativa y que muestran la distancia entre los discursos oficiales y la ac-

¹ La pornomiseria es una tendencia cinematográfica de los años setenta en América Latina, especialmente en Colombia, en la que el único tema era la exhibición de la marginalidad social y la pobreza. Bebió de las técnicas y el espíritu de documentales de corte antropológico que buscaban hacer denuncia, pero terminó por convertirse un aparato para espectacularizar la miseria en festivales internacionales.

feroz por un espacio cada vez más reducido, las piezas informativas orientadas a guiar al ciudadano en su vida diaria terminan por ser las primeras caídas en batalla. Es indispensable olear por incluir este tipo de recursos. Es un error dar por descontado que un lector, televidente o radioescucha sabe cómo tramitar un bono social o que es consciente de que puede buscar ayuda en los servicios sociales de su Ayuntamiento.

Los periodistas nos topamos con la inmensa dificultad de tener que entender, por ejemplo, el complejo mundo del sistema regulatorio eléctrico para poder después explicarlo de una manera sencilla, una de las premisas de nuestro oficio. Las páginas web de los medios, con menos restricciones de espacio, son un sitio privilegiado para extenderse en estos temas. Sin embargo, no pueden ser el último bastión de una de las razones de ser del periodismo.

Seguimiento, seguimiento, seguimiento

El relato periodístico tiene muchos defectos. En su intento por contar un mundo, lo fragmenta en exceso. La exhaustividad a la que puede llegar es relativa. Vive en el límite de la descontextualización. La credibilidad de los medios está en la UCI por su rendición ante la agenda del poder. Sin embargo, la noticia sigue siendo una fórmula exitosa. Pero la velocidad hace que olvidemos las cosas con una rapidez impresionante.

Hacer un seguimiento de los temas es vital a la hora de poder hacer una fiscalización efectiva de las políticas públicas. El caso de la pobreza energética es paradigmático, pues el asunto ha sido víctima de una politización excesiva. Muchas

veces daba la sensación de que lo menos importante eran sus víctimas. Una muestra de ello fue la campaña electoral para las últimas elecciones autonómicas. Junts pel Sí repescó para su programa electoral (en su página 33) la tregua invernal que había sido suspendida por el Tribunal Constitucional. Argumentaba esta decisión como “una voluntad de ejercer la soberanía real”.

Dicho decreto había sido criticado por la Mesa del Tercer Sector al considerar que no solucionaba el problema. El propio Departamento de Empresa aceptó que solo quinientas familias se acogieron a la tregua. Es decir, el debate de un tema álgido en la agenda social se centró en reivindicar un agravio a la soberanía –posición muy respetable–, y no en si la solución era o no la adecuada desde un punto de vista técnico. La pobreza energética fue uno de los temas de campaña sin llegar ni siquiera a tratar de verdad el fondo.

Hacer un seguimiento de los temas es vital a la hora de poder hacer una fiscalización efectiva de las políticas públicas. El caso de la pobreza energética es paradigmático, pues el asunto ha sido víctima de una politización excesiva.

Algo similar ocurrió con la ley 24/2015, la norma surgida tras la Iniciativa de Legislación Popular (ILP) propuesta, entre otras entidades, por la APE. Los medios nos apresuramos a alabar el consenso entre las fuerzas políticas, muy influi-

do por miedo de quedarse fuera de una foto vital en la víspera de unas elecciones. ¿Nos quedamos en la superficie y no cuestionamos el texto de la ley? ¿La tratamos de distinto modo porque se trataba de una ILP? Una vez aprobada, ¿solo nos acordamos de ella cuando la amenaza del recurso fue inminente? ¿Por qué no ha logrado ser del todo operativa?

De un paradigma orientado al pago de facturas se ha pasado a una concepción de mejora en las condiciones del hogar y a una cultura de la eficiencia energética.

Para realizar una fiscalización de las políticas públicas es importante contar con datos e indicadores de gestión que permitan hacer el seguimiento. Hasta el día de hoy uno de los secretos mejor guardados es cuánto dinero le debemos todos a las empresas eléctricas, por ejemplo. Una información que ha sido imposible de conseguir por la vía oficial de los gabinetes de comunicación del Gobierno catalán. La Ley de Transparencia, seguramente, ayudará a superar ciertos escollos.

El esquema de comunicación institucional tampoco es muy propenso a la fiscalización. Un ejemplo es la rueda de prensa posterior a la reunión semanal del *Govern*. Allí se rinden cuentas de carácter político y de ahí que sean los compañeros de la sección de política los encargados de preguntar a la portavoz del

Gobierno sobre los temas de actualidad. Pero también es el espacio de comunicación de decisiones trascendentales en otros campos (o donde, por ejemplo, se hacen balances de planes como el del pleno contra la pobreza), y en muchas ocasiones son los propios consejeros los encargados de salir a explicarse.

Son excepcionales las ocasiones en las que se informa con anterioridad de alguna de estas comparecencias. Los compañeros de política, es obvio, van a lo que van. Es decir, el periodista “social” no tiene la oportunidad de preguntar. Algo similar ocurre con las empresas eléctricas. Si bien cada vez las ruedas de prensa son menos frecuentes, los compañeros de economía tampoco están por preguntar por la vertiente más social. Eso cuando se admiten las preguntas.

Finalmente, las administraciones y las entidades sociales también han hecho su propio tránsito sobre la concepción de la pobreza energética. De un paradigma orientado al pago de facturas se ha pasado a una concepción de mejora en las condiciones del hogar y a una cultura de la eficiencia energética. Reconocer y dar voz a estos esfuerzos es indispensable. Entre todos hemos logrado que el tema esté en el centro del debate público. Pero queda una pregunta abierta: ¿se ha traducido esto en una efectiva lucha contra la pobreza energética? ●

Bibliografia

BLANCHAR C.; CORDERO D. «*La crisis dispara el número de pobres 'energéticos'*». A: *El País* [en línia]. 8 de juliol de 2012. <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/07/07/catalunya/1341683598_776933.html>.

HUERTAS CLAVERIA, J. M. *Josep M. Huertas Claveria i Els Barris de Barcelona: Antologia de Reportatges*. Barcelona: Mediterrania, 2013.

JUNTS PEL SÍ. *Programa electoral: Junts pel Sí* [en línia]. Junts pel Sí, 2015. <http://juntspelsi.s3.amazonaws.com/assets/150905_Programa_electoral_v1.pdf> [Consulta: 17 de març de 2017].

SABES FIGUERA, R.; TODESCHINI, F. *Estimació de la pobresa energètica a Catalunya*. Barcelona: Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques, 2016.

SARASA, S.; PORCEL, S; NAVARRO-VARAS L. et al. «L'impacte social de la crisi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a Catalunya'». A: *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona. Territori. Estratègies. Planejament*. Núm. 56, p.10-88. Barcelona, 2013.

CONSUM MÍNIM BÀSIC D'ENERGIA

David Maruny

Coordinador, Programa d'Energia i Pobresa
Energètica
Cooperativa Tarpuna
david@tarpunacoop.org

Quan es parla de dret al subministrament bàsic d'aigua i energia és gairebé segur que s'acaba parlant dels consums mínims bàsics que cal garantir. Però, sabem quins són?

Aquesta pregunta no es pot respondre sense plantejar què s'entén per consum mínim bàsic d'energia. L'energia mínima vital que necessita una persona per sobreviure pot arribar a ser molt reduïda, però determinar les necessitats bàsiques depèn dels criteris que es facin servir per mesurar-les i dels molts factors que les poden condicionar com, per exemple, la rigurositat dels hiverns i dels estius, el tipus d'habitatge, la cultura i les pràctiques socials, etc.

Ja des del segle passat aquesta qüestió va despertar un cert interès. L'any 1983 V. Bravo, H. Krugmann i J. Goldemberg van establir com a llindar mínim de consum energètic d'una llar una franja que variava entre 2.300 kWh/any en àrees urbanes caloroses i 14.000 kWh/any en àrees rurals fredes.¹

1 BENSCH, G. Inside the Metrics – *An Empirical Comparison of Energy Poverty Indices for Sub-Saharan Countries*. Ruhr Economic Paper, Núm. 464. [En línia]: 2013. <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2421306>>.

En l'actualitat, a escala internacional, l'Agència Internacional d'Energia (IEA) proposa el llindar més baix d'energia mínima vital anual per persona: 100 kWh d'electricitat (per a il·luminació, higiene, educació, comunicació i serveis comunitaris) i 1.200 kWh de combustible per cuinar o escalfar-se.²

A Espanya, la recent proposta de bo social que s'ha elaborat a Cadis (zona càlida) defineix un consum mínim anual elèctric de 1.080 kWh per a una persona, 1.440 kWh per a dues persones, 1.800 kWh per tres o cinc persones i 2.400 kWh per a sis o més persones.

A la vista dels exemples exposats, ens podem preguntar: i, a Catalunya, quins serien els llinars? Com es distribuïrien en funció de les diferents àrees climàtiques? En aquest article s'intentarà definir una proposta preliminar per descobrir, com a mínim, els ordres de magnitud que apliquen a casa nostra.

2 UN SECRETARY-GENERAL'S ADVISORY GROUP ON ENERGY AND CLIMATE CHANGE (AGECC). *Energy for a Sustainable Future* [en línia]. New York, 2010. <<http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/AGECCsummaryreport%5b1%5d.pdf>>.

Variables que intervenen en la definició del consum bàsic d'energia

Per aproximar els valors de consum mínim bàsic d'energia cal:

- Definir hipòtesis representatives de les necessitats energètiques d'una llar en relació al conjunt de la societat catalana.
- Establir casos d'anàlisi de llars tipus.
- Realitzar l'anàlisi en diferents zones climàtiques representatives del país.
- Estudiar la sensibilitat dels resultats en relació a la classificació energètica de l'habitatge.

Definició d'hipòtesis per a les necessitats energètiques

Donat que s'intenta establir un consum mínim bàsic, cal considerar aquelles situacions que permetin tenir una vida digna amb el mínim consum energètic possible. En aquest sentit, en aquest article s'estableixen les hipòtesis següents:

- Tipus d'habitatge: pis en edifici plurifamiliar.
- Superfície de l'habitatge. En funció del nombre de persones que hi viuen, segons la relació següent:

$$S \text{ (m}^2\text{)} = 30 + 10 \cdot \text{neq}$$

éssent neq el nombre de persones adultes equivalents que viuen a la llar. En l'àmbit energètic, per aquest exercici es considera que un nadó equival a 1,05 persones adultes, els nens i les nenes en edat preescolar i primària equivalen a 1,10 persones adultes i un jove de secundària equivaldria a 1,05 persones adultes.

- No es consideren períodes de vacances fora de la llar.
- Temperatures òptimes a la llar. Es consideren els casos següents:

Llar amb adults i joves:
19 °C a l'hivern i 28 °C a l'estiu

Llar amb nadons:
20 °C a l'hivern i 27 °C a l'estiu

Llar amb gent gran:
21 °C a l'hivern i 26 °C a l'estiu

- Il·luminació eficient, nevera tipus combi de menys de quinze anys, ús d'internet, però sense ús d'assecadora ni de rentaplats, i sense aparells en mode "repòs" (*stand-by*, en anglès).
- Ús conscient i eficient tant d'aigua com d'energia.
- No es considera l'ús d'energia associat a equips de salut, que s'haurien d'afegir a posteriori.

Llars tipus

A partir de referències recents³, es consideren els casos següents:

1. Una persona treballadora (considerem neq = 0,8).
2. Una parella jove treballadora (considerem neq = 1,8).
3. Una persona gran jubilada (neq = 1).
4. Una parella gran jubilada (neq = 2).
5. Família monoparental amb un nadó (neq = 2,05).

3 WALKER, G.; SIMCOCK, N.; DAY, R. «Necessary energy uses and a minimum standard of living in the United Kingdom: Energy justice or escalating expectations?». A: *Energy Research & Social Science*. Núm. 18, p. 129-138. [En línia]: 2016. <<https://doi.org/10.1016/j.erss.2016.02.007>>.

6. Família monoparental amb dos fills (preescolar i primària) (neq = 3,2).
7. Família monoparental amb tres fills (preescolar, primària i secundària) (neq = 4,25).
8. Parella amb un nadó (neq = 3,05).
9. Parella amb dos fills (preescolar i primària) (neq = 4,2).
10. Parella amb tres fills (preescolar, primària i secundària) (neq = 5,25).
11. Parella amb quatre fills (nadó, preescolar, primària i secundària) (neq = 6,3).

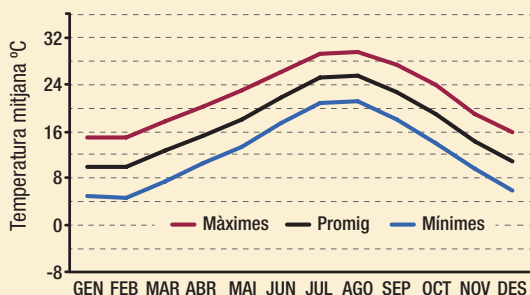
Zones climàtiques representatives

a Catalunya distingim quatre grans zones climàtiques principals: litoral, prelitoral, planes centrals i muntanya.

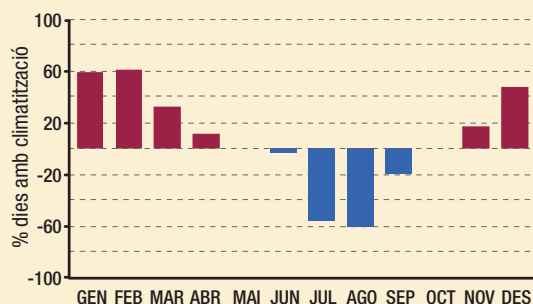
A partir de l'anàlisi de distribució tèrmica a diferents poblacions⁴, en aquest article es defineixen les característiques tèrmiques de les principals zones climàtiques, tal com es mostra a continuació, i que inclouen també una aproximació al grau d'ús dels sistemes de calefacció o climatització⁵.

Zona A – Litoral (Tarragona, 40 msnm)

■ Temperatura mitjana

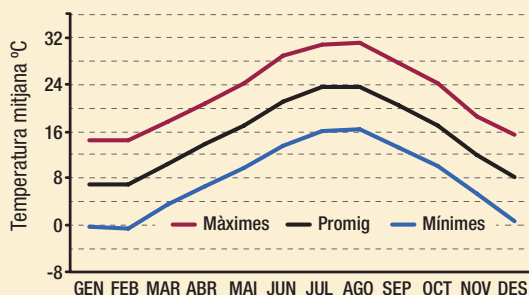

■ Ús d'elements de climatització (si se'n disposa)

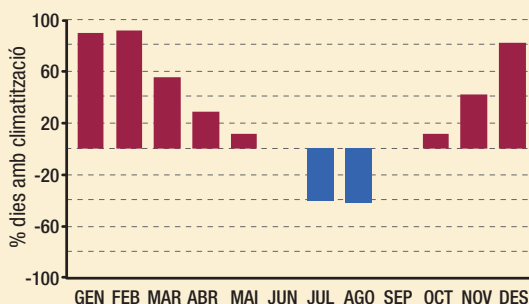

Zona B – Prelitoral (Girona, 70 msnm)

■ Temperatura mitjana

■ Ús d'elements de climatització (si se'n disposa)

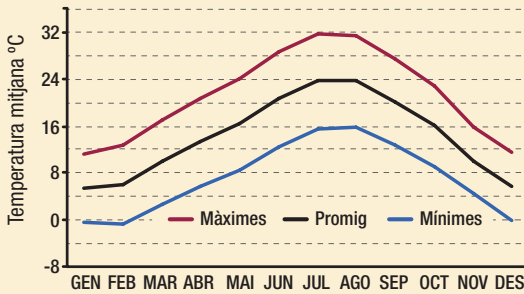

4 Font: Departament de Territori i Sostenibilitat. Servei Meteorològic de Catalunya.

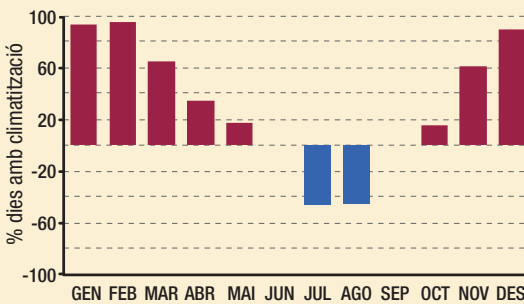
5 Font: Elaboració pròpia.

Zona C – Central (St. Salvador G., 340 msnm)

■ Temperatura mitjana

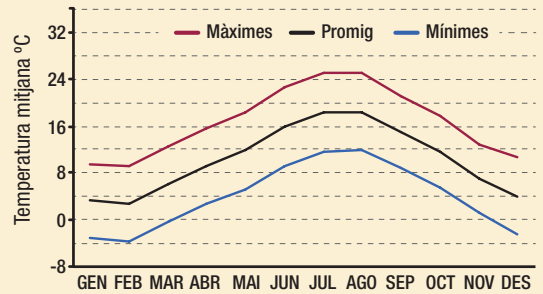

■ Ús d'elements de climatització (si se'n disposa)

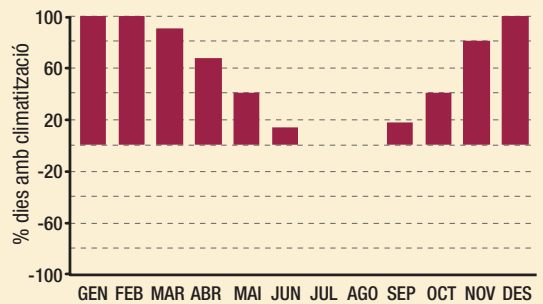

Zona D – Muntanya (St. Pau S., 860 msnm)

■ Temperatura mitjana

■ Ús d'elements de climatització (si se'n disposa)

Resultats preliminars

L'anàlisi del consum energètic dels diferents casos aporta els resultats que es resumeixen seguidament.

Pel cas d'un habitatge amb classificació energètica D situat a la zona litoral –situació que pot ser habitual–, el rang de consum energètic varia entre uns 1.800 kWh/any (cas de llar tipus 1 amb tot elèctric) i uns 9.000 kWh/any (cas de llar tipus 11 amb, com a mínim, aigua calenta

i calefacció amb gas). Si l'habitatge s'ubiqués en una zona de muntanya, el rang variaria entre 2.900 i 15.500 kWh/any.

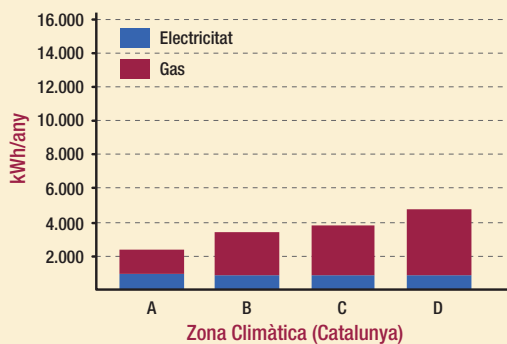
Els resultats permeten observar una certa equivalència de resultats entre els casos 4 i 5, 6 i 8, i 7 i 9.

Lògicament, una llar tipus també incrementa el seu consum mínim bàsic en funció de la zona climàtica on s'ubica, tal com s'observa a les

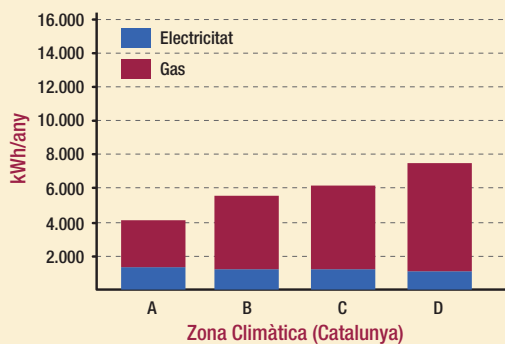

gràfiques següents corresponents als casos d'habitatges amb classificació energètica D i equipats amb cuina, aigua calenta i calefacció amb gas.

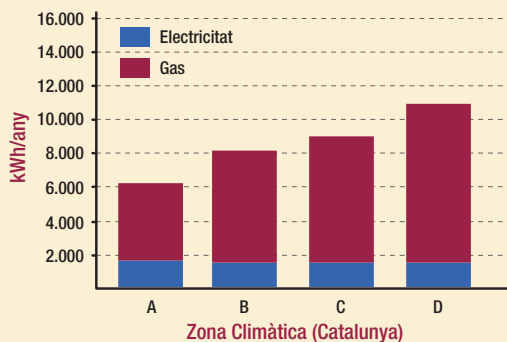
■ Llar tipus 1 [D]

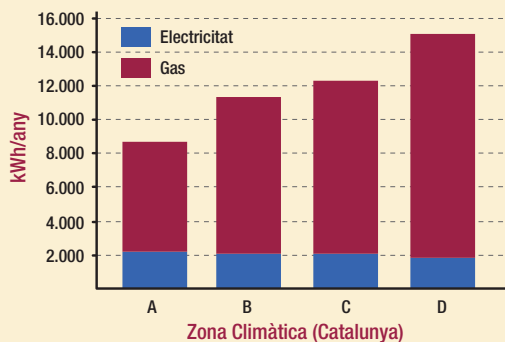
■ Llar tipus 4 [D]

■ Llar tipus 9 [D]

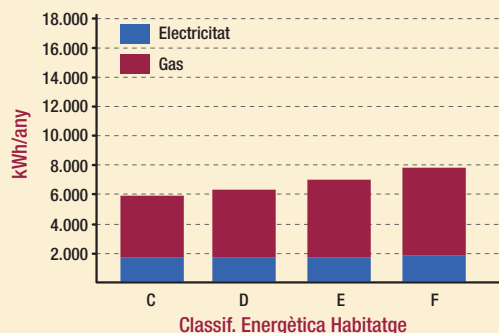

■ Llar tipus 11 [D]

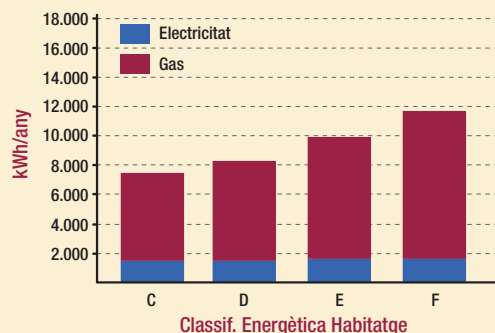

De la mateixa manera, una llar tipus redueix el seu consum mínim bàsic si millora la classificació energètica i l'incrementa de forma important si aquesta empitjora, tal com es mostra a les gràfiques que s'adjunten seguidament i que corresponen a una llar tipus 9 en diferents ubicacions climàtiques.

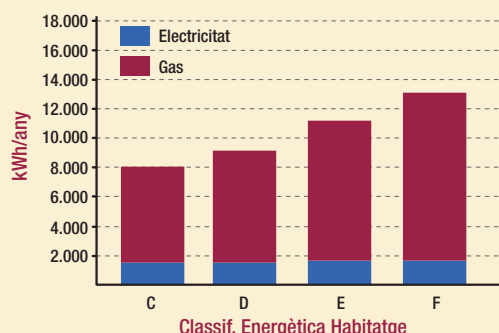
■ Llar tipus 9 - Zona A

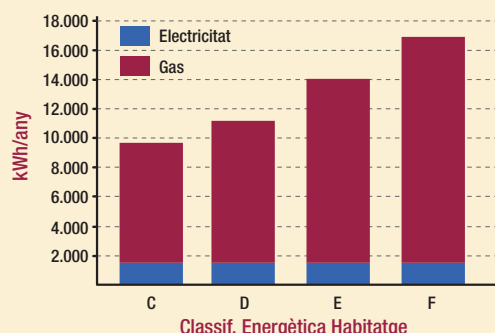
■ Llar tipus 9 - Zona B

■ Llar tipus 9 - Zona C

■ Llar tipus 9 - Zona D

Reflexió

Més enllà del càlcul del consum bàsic d'energia per a cada cas, mai senzill, és evident que el primer que cal fer per poder-los tenir en compte és garantir el dret d'accés als subministraments bàsics.

Un cop garantits els subministraments és important que es descobreixi i s'entengui de què depenen els consums mínims per contribuir a fer possibles les hipòtesis. Així mateix, també és imprescindible, especialment en zones interiors de Catalunya, invertir en la millora energètica dels habitatges per reduir-ne la seva demanda tèr-

mica, que s'incrementa de forma important amb classificacions energètiques inferiors a la D.

Garantir el dret a l'ús bàsic (digne) d'energia en llars en risc d'exclusió és, però, més complex, ja que cal parlar de costos. La perspectiva sobre el problema de la pobresa energètica faria un gir copernicà si es plantejés de debò la possibilitat de disposar d'una Renda Bàsica de Ciutadania que permetés garantir l'accés i l'ús bàsic d'energia i, alhora, aconseguís que els impactes arribessin fins a l'alliberament de la pressió psicològica associada al risc d'exclusió social. ●

HACIA LA FORMULACIÓN DEL DERECHO HUMANO A LA ENERGÍA

David Bondia Garcia

Universitat de Barcelona

Institut de Drets Humans de Catalunya

bondia@ub.edu

Introducción

Frente a la situación de pobreza energética, que afecta a la calidad de vida, la dignidad y la salud de las personas, son varias las estrategias que se han desarrollado para paliar sus efectos. Algunas de estas estrategias están diseñadas para aportar soluciones coyunturales con el fin de hacer frente a los efectos de la crisis económica sobre la población más vulnerable.

El derecho a los suministros básicos ha sido recogido como parte sustancial de otros derechos reconocidos internacionalmente.

Estrategias —leyes nacionales sobre pobreza energética, creación del bono social, objetivo 7 para el Desarrollo Sostenible¹, entre otras— necesarias, pero insuficientes ante la falta de voluntad, ya sea política o empresarial, para implementarlas. La crítica a estas estrategias también radica en el hecho de que encuentran su fundamento en el asistencialismo y en la concesión

graciable de privilegios, al no comportar, de forma clara, obligaciones jurídicas vinculantes.

En este contexto —y a modo de reflexión inicial que requerirá posteriores desarrollos—, el objetivo de este artículo es defender la necesidad de transitar desde el asistencialismo y los privilegios al ámbito de las necesidades y los derechos. Se pretende, pues, formular y concretar la necesidad del “derecho humano a la energía” a fin de poder exigir jurídicamente su efectividad no solo ante situaciones coyunturales, sino también ante un problema estructural que viene afectando a la sociedad nacional e internacional en su conjunto.

En este *íter* no se puede ignorar que, en el ámbito jurídico, el derecho a los suministros básicos ha sido recogido como parte sustancial de otros derechos reconocidos internacionalmente. Así, el Pacto internacional de Derechos Económicos, Sociales y Culturales reconoce el “derecho a una vivienda adecuada” y el “derecho al acceso a la energía para la cocina, la iluminación y la calefacción” y defiende que “los gastos derivados del uso del hogar deberían ser de un nivel que no impida ni comprometa la satisfacción de otras necesidades”². Entre otros, la Convención

¹ Garantizar el acceso a una energía asequible, fiable, sostenible y moderna para todos.

² Observación general núm. 4: el derecho a una vivienda adecuada (párrafo 1 del artículo 11 del Pacto).

sobre la Eliminación de todas las Formas de Discriminación contra la Mujer instituye también el derecho a la electricidad como derecho humano.

De la misma manera que se hizo con el derecho humano al agua potable y al saneamiento, es necesario dar un paso más en la configuración, formulación y reconocimiento del derecho humano a la energía para establecer un marco jurídico autónomo que permita facilitar su plasmación en los ordenamientos jurídicos internos y que sirva de herramienta para las propuestas legislativas y otras iniciativas actuales relacionadas con medidas para paliar la pobreza energética.

El punto de partida es la Declaración Universal Derechos Humanos Emergentes (DUDHE), puesto que, en su título primero, artículo 1.1, afirma: “El derecho a la seguridad vital, que supone el derecho de todo ser humano y toda comunidad, para su supervivencia, al agua potable y al saneamiento, a disponer de energía y de una alimentación básica adecuada, y a no sufrir situaciones de hambre. Toda persona tiene derecho a un suministro eléctrico continuo y suficiente y al acceso gratuito al agua potable para satisfacer sus necesidades”.

En esta declaración, la DUDHE, queda patente el posible tránsito —como se hizo con el derecho humano al agua— del derecho humano a la energía, como manifestación de otros derechos, al germen de la verificación de su plasmación autónoma. La necesidad de esta concreción pretende dar respuesta a los nuevos retos y las nuevas necesidades, ya que el reconocimiento de los derechos inherentes al ser humano es un proceso en permanente evolución y actualización.

Esto es fruto de una concepción tridimensional del Derecho (Reale, 1997, 3), en el que la norma o subsistema jurídico es importante. Sin embargo, no se puede desdeñar la pretensión moral y la realidad social que hay detrás, y dejar de fomentar el cambio de modelo social hacia uno que considere la energía algo esencial en la vida de las personas.

De la misma manera que se hizo con el derecho humano al agua potable y al saneamiento, es necesario dar un paso más en la configuración, formulación y reconocimiento del derecho humano a la energía.

El derecho humano a la energía como derecho humano emergente

Los derechos humanos emergentes son un buen ejemplo de que la renovación del discurso fundamentador de los derechos es imprescindible no solo para adecuar las exigencias morales a nuevas circunstancias, sino también para justificar nuevas pretensiones morales.

Como discurso renovador, estos derechos emergentes cuestionan, remueven y revolucionan el código de valores que hasta ahora hemos manejado y, con ello, ponen en entredicho el concepto de derechos humanos al que tal código ha dado lugar (Pérez, 2006, 13). La formulación del derecho humano a la energía se incardina en este discurso renovador, puesto que puede servir de espacio desde el que denunciar las deficiencias del sistema político-económico nacional e internacional en la materia.

Esta denuncia se puede encaminar, por tanto, en una triple dimensión (Ruitort, 2016, 219):

- a) Existe la necesidad de liberar la energía de su condición absoluta de mercancía. Hasta ahora el discurso dominante y las políticas públicas implementadas han considerado que la energía es un bien privado sometido a la comercialización con finalidades básicamente lucrativas. Ante el dilema de si nos encontramos frente a un derecho del consumidor o un derecho de la ciudadanía, siempre se ha priorizado la primera opción.
- b) Tributario de la dimensión anterior, se puede apreciar que el marco regulador existente hasta el momento ha fomentado y fortalecido el poder oligárquico de las grandes compañías. Así, se deberá crear un nuevo marco regulador que recupere la noción de servicio público en todo aquello que afecte al derecho a la energía.
- c) Y, entre otros, siguiendo lo establecido en la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible, es necesario que se realice la transición hacia las energías renovables con el fin de garantizar una energía asequible, fiable, sostenible y moderna para todos.

Es dentro de este marco de denuncia donde cobra sentido la formulación autónoma del derecho humano a la energía, puesto que, como se ha manifestado anteriormente, se están llevando a cabo iniciativas interesantes (a favor del bono social, la lucha contra el corte de suministros, etc.), pero que pecan de ser asistencialistas.

La concreción del derecho humano a la energía permitiría hacer frente a un problema estructural —y no solo coyuntural— mediante un discurso

basado en las necesidades y capacidades y que catalogará a la energía como bien común.

En otras palabras, en el marco conceptual existente hoy en día —el del bono social y la prohibición del corte de suministros—, el derecho a la energía se define como un privilegio y no como un derecho. Un privilegio que se concede de forma graciable, pero que de la misma forma que se reconoce puede retirarse sin poder ser exigible jurisdiccionalmente.

Frente a estas evidentes limitaciones, la formulación y el reconocimiento del derecho humano a la energía supondría el quinto proceso histórico de consolidación de los derechos humanos: el de la interacción (junto con la positivación, generalización, internacionalización y especificación), que haría efectiva, no solo la universalidad e indivisibilidad de los derechos humanos, sino también su interdependencia. De esta forma, se constataría que los derechos humanos no pueden ser percibidos de forma aislada, sino que deben interactuar entre ellos.

Así, el reconocimiento del derecho humano a la energía y el deber de garantizar este derecho por parte de las autoridades responsables de forma asequible, fiable, sostenible y moderna permitirían a muchas familias liberar recursos para asegurar otros derechos inherentes a una vida “digna”: derecho a la educación, a la alimentación, a la vivienda, a la salud, a la participación, etc.

De esta manera, cuando nos refiramos al derecho humano a la energía no tendremos que catalogarlo como derecho civil o político, derecho económico, social y cultural, o derecho de

solidaridad: como todo derecho humano emergente, el derecho a la energía está llamado a superar las visiones generacionales en materia de derechos humanos y aportar una visión integral y holística de estos derechos inherentes a las personas (Bondía, 2014, 65).

El paso siguiente consiste en constatar que resulta evidente que esta tarea de formulación del derecho humano a la energía no puede quedar solo en manos de los juristas. Será necesario un trabajo conjunto desde diversas disciplinas (economía, ingeniería, sociología, psicología, politología, etc.) para configurarlo y adaptarlo a cada modelo social, a cada ámbito geográfico, y a cada conjunto de necesidades variables que se den en la sociedad.

La interacción entre las diversas disciplinas llamadas a colaborar en la formulación de este derecho permitirá identificar su contenido jurídico y apreciar las seis dimensiones que lo componen. A saber:

- a) **Disponibilidad.** La creación de infraestructuras fiables, modernas y sostenibles que garanticen el goce y disfrute del derecho humanos a la energía por parte de toda la ciudadanía (de carácter incluyente) y no solo de los más vulnerabilizados (asistencialismo).
- b) **Accesibilidad.** Acceso al derecho humano a la energía en las viviendas para familias, centros educativos, espacios públicos, etc.
- c) **Asequibilidad y aceptabilidad.** Esta dimensión hace referencia, por una parte, al precio (revertir economías de escala y que el mayor consumo para fines lucrativos permita rebajar o buscar la gratuidad de determinados usos) y, por otra parte, a los modelos de facturación.

d) **Calidad.** Que los suministros energéticos reúnan los estándares de calidad europeos e internacionales. No cualquier implementación del derecho humano a la energía deberá ser aceptada.

e) **Participación.** Capacidad de participar en diversas decisiones de las empresas suministradoras, ya que, al tratarse de un bien común, la participación ciudadana es fundamental.

f) **Sostenibilidad.** Consiste en la previsión de la implementación del derecho humano a la energía a largo plazo, más allá de situaciones de crecimiento o recesión económica. Si hablamos de un derecho humano, su implementación no puede ser dejada al albur de las fluctuaciones de los mercados.

En el marco conceptual existente hoy en día –el del bono social y la prohibición del corte de suministros–, el derecho a la energía se define como un privilegio y no como un derecho.

Tener claramente definidas estas seis dimensiones permitirá implementar un sistema de alerta para que cuando alguna de éstas no se cumpla se pueda reivindicar su exigibilidad antes de que sea demasiado tarde (como ha pasado con los recortes de diferentes derechos económicos, sociales y culturales, que se han justificado con la recesión económica).

El siguiente avance consiste en determinar la estructura interna del derecho humano a la

energía, su titularidad y su objeto de protección. Aquí es necesario no confundir la titularidad del derecho con el objeto de protección y las condiciones de su ejercicio.

Frente al dilema de si se trata de un derecho individual o colectivo, nos decantamos por considerar el derecho humano a la energía como uno de titularidad individual que protege intereses comunes. Por tanto, su exigibilidad ante las administraciones podrá realizarse de forma individual (derecho inherente a la persona o familia) o colectiva (garantiza bienes comunes) sin que una forma de reivindicación excluya a la otra.

No puede existir un derecho sin un deber correlativo: el contenido de un derecho es el deber de otros de satisfacerlo.

Seguro que habrá detractores de esta iniciativa. Un ejemplo podría ser los que ponen el foco de atención en el coste que, según ellos, supondría la formulación e implementación de este derecho a la energía. Un contraargumento que puede ser rebatido con tres argumentos.

En primer lugar, todos los derechos humanos son caros desde el momento en que tomármelos en serio, asumirlos en su valor moral, en su trascendencia política y en su operatividad jurídica, implica el despliegue de un entramado institucional y organizativo sin el cual los derechos quedan en proclamacio-

nes puramente teóricas; en segundo lugar, la distinción entre derechos baratos y caros se instrumentaliza política e interesadamente desde aquellas posiciones más proclives a primar unos sobre otros; y, en tercer lugar, la implementación de los derechos humanos no puede fijarse en función de los costes, sino de las necesidades.

Así, ¿es necesario hoy en día formular e implementar el derecho humano a la energía más allá del coste que pueda representar? La respuesta no puede ser otra que sí. El fin de la institución de la Autoridad Estatal tiene que ver con la garantía de los derechos y libertades, con el derecho a vivir una vida digna de ser vivida, y no con el carácter saneado del balance entre gastos e ingresos públicos. El Estado, la Administración, no es ni puede ser una sociedad mercantil con fines de lucro.

A su vez, esto conduce a una última reflexión: si formulamos el derecho humano a la energía, tiene que quedar claro que la otra cara de la moneda es el deber. No puede existir un derecho sin un deber correlativo: el contenido de un derecho es el deber de otros de satisfacerlo. Alguien tiene un derecho solo si los demás —incluidas las instituciones— tienen deberes a su respecto.

Es aquí donde se aprecia que las leyes sobre pobreza energética que establecen derechos, pero no concretan actores obligados jurídicamente —administraciones o empresas—, es decir, que dejan su implementación a la buena voluntad de determinados actores, son leyes vacías o semivacías que, en lugar de garantizar derechos, conceden privilegios.

Esto no puede ocurrir con la formulación del derecho humano a la energía. El contenido jurídico de éste no es el bien que se pretende proteger o proporcionar —la energía—, sino el deber de proporcionar o respetar este bien por parte de los demás sujetos —Administración, empresas—. Es decir, se debe pensar en la responsabilidad del Estado o de la Administración —en este caso municipal en virtud del principio de subsidiariedad— como prestataria de un servicio público, ya sea ejerciendo un control efectivo sobre las empresas suministradoras para que no vacíen de contenido la prestación de un derecho humano, o remunicipalizando su suministro.

Conclusiones

La formulación del derecho humano a la energía se antoja como una prioridad frente a la mercantilización que está sufriendo este bien co-

mún. Mercantilización que implica que el poder de control sobre este bien básico se concentre en manos de unos pocos actores económicos —grandes oligopolios— con el beneplácito de las autoridades públicas.

Partiendo del hecho de que la energía es indispensable para la vida de las personas, no podemos seguir permitiendo que ésta solo esté bajo el dominio de instituciones o empresas privadas, ya que quien tiene el poder sobre el suministro energético acaba ejerciendo el control sobre la sociedad.

Revertir las lógicas imperantes hoy en día pasa por la formulación y el reconocimiento del derecho humano a la energía, y no será una tarea fácil, pero sí factible. Tan solo hace falta que nos atrevamos a jugar la partida como se hizo con el reconocimiento del derecho al agua potable y al saneamiento.

Bibliografía

BONDIA GARCIA, D. «The Emerging Human Rights Revolution: The Beginning of the Fifth Historical Process in the Consolidation of Human Rights». A: *The Age of Human Rights Journal*. Núm. 3, p. 63-101. 2014.

PÉREZ LUÑO, A.-E. *La tercera generación de derechos humanos*. Navarra: Thomson-Aranzadi, 2006.

REALE, M. *Teoría tridimensional del Derecho: Una visión integral del Derecho*. Madrid: Tecnos, 1997.

RUITORT ISERN, S. *Energía para la democracia: La cooperativa Som Energia como laboratorio social*. Madrid: Los Libros de la Catarata, 2016

EL PAPER DEL TERCER SECTOR EN LA LLUITA CONTRA LA POBRESA ENERGÈTICA

Oriol Illa i Garcia

President, Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya
presidencia@tercersector.cat

El concepte de pobresa energètica no està definit al nostre país, però segons l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), entre el 9 i l'11% de llars catalanes està en situació de risc degut a la dificultat que tenen a l'hora d'assumir la despesa bàsica del consum energètic. Estem parlant d'unes 645 mil persones a Catalunya.

La Llei 24/2105, sorgida d'una Iniciativa Legislativa Popular i aprovada per unanimitat al Parlament, continua plenament vigent en relació a la prohibició de fer talls energètics davant de situacions de vulnerabilitat econòmica. És tant il·lícit com èticament inacceptable que les elèctriques augmentin els seus beneficis a costa dels més vulnerables i encara més en situacions de fred intens.

Les entitats socials tenim un paper important en la lluita contra la pobresa energètica. Denunciem una situació injusta, però no hem parat d'atendre a milers de persones afectades, sobretot famílies amb pocs recursos i gent gran. Només durant el 2015, les entitats socials van destinar més de 200.000 € a pagar factures de llum, gas i aigua.

Durant els últims anys hem vist com els preus de l'electricitat, el gas i altres combustibles ha

augmentat exponencialment i la previsió per als propers anys és que continuïn incrementant-se de manera considerable. Des de l'any 1997 el mercat elèctric és un mercat privatitzat on cinc empreses marquen la política energètica del país i, per tant, de milions de persones.

En el període del 2009 al 2015 el preu de l'electricitat per ús domèstic a l'Estat espanyol ha augmentat un 73% mentre que la mitjana de l'increment a l'eurozona ha estat del 33%. Unes empreses que, per raons econòmiques —malgrat els beneficis que obtenen i que els permetrien garantir-ne el subministrament—, es neguen, i es negaran tant com puguin, a renunciar al poder que tenen de tancar l'aixeta.

Per tant, és necessari actuar de manera ràpida i eficaç per tal d'evitar que continuï creixent el número de persones en situació de pobresa energètica. Fins ara, a Catalunya i a Espanya les polítiques energètiques s'han regit fonamentalment per consideracions econòmiques, tot ignorant que l'energia té una important dimensió social. Aquest fet agreuja en molts casos la pobresa de persones i col·lectius, incrementa les desigualtats, i té una repercussió directa en la satisfacció de diversos drets.

L'accés i l'ús sostenible de l'energia és un requisit previ per poder gaudir del dret a una alimentació adequada (conservació i cuina dels aliments), el dret a un habitatge digne (condicions confortables de temperatura i il·luminació), el dret a la salut (condicions de seguretat ambiental a les llars i els llocs de treball), el dret al desenvolupament (impuls de l'economia), el dret a un medi ambient sa i els drets de les generacions futures. Així doncs, un pas essencial per lluitar contra la pobresa energètica és reconèixer l'energia com a dret fonamental per a una vida digna.

La pobresa energètica és una de les múltiples expressions que els poders públics s'han acostumat a tolerar des d'una preocupant manca de compromís. En primer lloc, hem de poder garantir un mínim de subministraments bàsics d'energia perquè les persones puguin viure dignament. En segon lloc, es fa imprescindible garantir el dret a l'energia ja que, com a bé que influeix directament en la qualitat de vida, ha de poder ser considerat un dret al qual s'hauria de poder accedir a un preu just. I, en tercer lloc, hem d'impulsar i afavorir l'articulació de mesures correctives i preventives que permetin empoderar a les persones com a consumidors actius i responsables.

No resulta fàcil resoldre el drama de la pobresa energètica, però podem emmirallar-nos en el Regne Unit, que amb el programa d'eficiència energètica Energy Companies Obligations (ECO) obliga les companyies de gas i electricitat més grans a donar suport als consumidors vulnerables per implementar mesures d'estalvi energètic com, per exemple, l'aïllament de façanes i teulades o el canvi de calderes. O a França i a

Itàlia, on compten amb deduccions fiscals per aquells que inverteixen en millorar la qualitat energètica dels seus habitatges, unes deduccions fiscals que poden arribar al 55% de la despesa en millora energètica. Hi ha molts més exemples que es podrien estudiar i aplicar en el nostre país.

Els subministraments bàsics són uns béns que influeixen directament en la possibilitat de viure una vida digna. Es tracta de drets bàsics als que tots hauríem de tenir accés a un preu just, de forma generalitzable i igualitària. No poden ser un privilegi per a uns quants, sinó un dret per a tothom.

La pobresa energètica és una de les múltiples expressions que els poders públics s'han acostumat a tolerar des d'una preocupant manca de compromís.

La pobresa energètica no és només un efecte de l'empobriment de la població. És la conseqüència d'unes polítiques que afavoreixen els oligopolis i els privilegis que se'n deriven. Polítiques que troben refugi en un legislador que és incapaç de fer lleis que blindin els drets socials i polítiques que troben refugi en una justícia que decanta sistemàticament el seu veredict cap al més fort. Les més de tres mil entitats socials catalanes tenim molt a dir i volem participar en allò que afecta les persones més vulnerables del nostre país. ●

MESURES D'EFICIÈNCIA ENERGÈTICA EN HABITATGES EN SITUACIÓ DE POBRESA ENERGÈTICA

Cristina Castells Guiu

Gerent de l'Agència d'Energia de Barcelona
Ajuntament de Barcelona
ccastells@bcn.cat

Sens dubte, la vulnerabilitat energètica que pateixen un conjunt important de famílies de la nostra ciutat és una situació que determina unes necessitats a les quals cal fer front. A més, cal cercar solucions que ens aportin resultats definitius.

Les persones que pateixen la pobresa energètica no poden disposar d'una llar amb condicions tèrmiques adequades, acumulen impagaments en les factures i pateixen talls de subministrament elèctric, d'aigua o de gas.

La pobresa energètica és la dificultat de mantenir l'habitatge en condicions confortables de temperatura per raons econòmiques. Les persones que la pateixen no poden disposar d'una llar amb condicions tèrmiques adequades, acumulen impagaments en les factures i pateixen talls de subministrament elèctric, d'aigua o de gas. Se'n deriven, entre d'altres, conseqüències que afecten directament a la seva salut, disminució del

rendiment físic i acadèmic, problemes socials i relacionals (intra i extrafamiliars) i degradació dels edificis.

Primer de tot, i per tal de poder-li fer front, cal conèixer les causes de la pobresa energètica. Alguns dels factors causals que podem analitzar per començar a cercar solucions són:

- un parc d'habitatge construït abans de l'existència de normatives tèrmiques i, en alguns barris, amb materials de baixa qualitat i mal aïllats. Això fa que hi hagi edificis amb una baixa eficiència energètica;
- un cost molt elevat de l'habitatge, agreujat pels anys de la bombolla immobiliària, i que ha provocat que moltes famílies arrossequin deutes que els hipotequen bona part dels ingressos mensuals;
- un cost molt elevat de l'energia;
- un important desajust entre les tarifes i modalitats contractades amb les necessitats reals;
- mals hàbits en relació amb el consum energètic.

A Barcelona, s'estima que un 10% de les llars es troben en risc de patir pobresa energètica,

un fenomen que es concentra en alguns dels barris més desfavorits, situats als districtes de Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí. Aquí conflueixen un gran volum de famílies en situació d'exclusió social, un parc immobiliari de baixa qualitat i índexs d'atur elevats, tots ells indicadors que, com ja hem comentat, estan directament vinculats a la pobresa energètica.

Per tant, entenem que cal acostar-nos al problema fent front a les quatre causes principals: els pocs ingressos familiars, els costos de l'energia, la qualitat dels edificis residencials i habitatges, i els hàbits de consum.

L'aproximació al consum energètic just des de la reducció de la demanda

L'accés de tothom a l'energia per cobrir necessitats bàsiques esdevé un objectiu clau per part de l'Ajuntament i, per tant, l'obliga a buscar i utilitzar tots els mitjans al seu abast per aconseguir-ho.

Una línia important d'actuació és aconseguir el màxim nivell d'eficiència possible a l'edifici que habitem perquè generi el mínim consum d'energia que garanteixi les condicions de confort i habitabilitat. Pensem que aquest podria ser el punt d'inflexió que ens permetria reduir de forma important la despesa energètica i facilitar l'accés a l'energia per part de tothom. A més, si treballem per aconseguir edificis amb demandes energètiques més reduïdes també es podria ajudar a recuperar el sector de la construcció, la crisi del qual ha tingut un impacte tan significatiu en moltes de les famílies que ara es troben en situació de vulnerabilitat.

Una part més que considerable dels edificis de la ciutat han estat construïts fa més de trenta anys. Els edificis d'ús residencial tenen una edat mitjana de seixanta-tres anys i, per tant, es van erigir abans de l'existència de les Normes Bàsiques de l'Edificació (NBE). Aleshores no hi havia criteris estandarditzats d'aïllament i eficiència energètica. El resultat general és una construcció feta amb materials de baixa qualitat i uns nivells d'aïllament molt baixos.

Si treballem per aconseguir edificis amb demandes energètiques més reduïdes també es podria ajudar a recuperar el sector de la construcció.

Barcelona va consumir, l'any 2014, 17.001,78 GWh d'energia final. Aquesta energia es va consumir pràcticament a parts iguals entre el sector terciari, amb un 29,9%; el sector domèstic o residencial, amb un 27,9%, i el sector transport amb un 24,1%. La resta la van consumir: un 17,2% el sector industrial i un 0,8% altres sectors (primari, energètic, construcció i obres públiques).

Així doncs, el sector domèstic va suposar un consum d'energia de 4.749 GWh, el 28% del total d'energia final consumida per la ciutat. Aquest consum es va repartir a parts pràcticament iguals entre l'electricitat i el gas natural (un 48%, aproximadament, per a cada font d'energia). Una part considerablement alta d'aquesta tendència d'ús de l'energia ve determinada per la necessitat de climatitzar els edificis.

En vista d'aquestes dades, el que s'evidencia és que hi ha un gran potencial d'estalvi en aquest sector, tant als edificis residencials existents, com als edificis nous. La normativa d'edifici nou està ben encaminada a reduir el consum d'energia i, cada vegada més, es tendeix a construir edificis amb un consum energètic quasi nul.

Cal facilitar informació rigorosa i contrastada, que estimuli l'apoderament energètic de la ciutadania per tal d'assegurar actuacions eficients.

Amb una ciutat edificada i construïda pràcticament en la seva totalitat, és en el parc d'edificis existents on cal realitzar les actuacions més immediates i urgents. Si aconseguim edificis amb una menor demanda energètica i bones condicions de confort, podrem tenir habitatges que permetin als seus usuaris gaudir de l'energia mínima necessària amb un cost energètic també mínim. Si el cost és l'estrictament necessari serà més fàcilment assumible per part de les famílies vulnerables.

Tanmateix, ja podem adequar al màxim la factura energètica a les necessitats o incorporar la màxima eficiència en les instal·lacions domèstiques i fer que tinguin un consum d'energia reduït, però el que realment cal és que els edificis requereixin la mínima energia. Únicament així s'aconseguirà que l'ús energètic de les instal·lacions sigui també mínim i la facturació totalment justa.

Així doncs, cal detectar les patologies que afecten els elements constructius dels edificis i actuar. Aquestes són algunes de les intervencions efectives contemplades:

- millora dels aïllaments de les cobertes,
- actuacions sobre la pell dels edificis: millora del seu aïllament, tant interior com exterior,
- canvis en fusteria i vidrieria,
- millora de les proteccions solars i els elements d'ombra,
- reducció de les estanqueïtats.

Aquestes intervencions podrien arribar a reduir la demanda energètica dels edificis entre un 13% i un 18%. Per a assolir aquests rangs de millora, però, cal combinar-les amb la incorporació d'instal·lacions i equipaments eficients (calderes d'alt rendiment, il·luminació de mínim consum, etc.).

A més, s'han de tenir en compte les possibilitats d'estalvi que ofereix la generació energètica local i renovable, que permet reduir al mínim el consum energètic de la xarxa i facilita l'autoconsum.

Hàbits de consum

En la despesa energètica d'un edifici, a banda de les característiques estructurals i de les seves instal·lacions, hi ha un altre element importantíssim a tenir en compte: els hàbits de consum. És el conjunt d'aquests tres elements el que realment permetrà reduir la factura energètica.

Conèixer les necessitats energètiques individuals i saber com condicionar l'espai per tal de sa-

tisfer-les és l'última clau de volta per aconseguir un consum d'energia just.

Cal facilitar informació rigorosa i contrastada, que estimuli l'apoderament energètic de la ciutadania per tal d'assegurar actuacions eficients i una presa de decisions encertada a l'hora de comprar els aparells domèstics, instal·lar-los i fer-ne un ús quotidià.

Al final, hi ha un conjunt de decisions que depenen de nosaltres mateixos. Així, cal conèixer els hàbits de comportament i consum correctes per

prendre la decisió adequada i que millor s'adapta a les nostres necessitats i la nostra disponibilitat econòmica.

Tenir un comportament energètic eficient és quelcom fonamental, però tan sols l'assolirem quan realment existeixi el coneixement i el convenciment de fer-ho.

LA POBREZA ENERGÉTICA Y LOS NUEVOS PLANEAMIENTOS URBANÍSTICOS

Fernando Aranda Moreno

Cap d'equip d' Innovació, Energies i Gestió
Institut Català del Sòl. Generalitat de Catalunya
f_aranda@gencat.cat

Desgraciadamente la lacra de la pobreza energética aumenta día a día. No cabe duda de que uno de los factores más importantes de este incremento —por no decir el fundamental— es la reglamentación energética de este país y, en especial, del sector eléctrico, que adquiere un absoluto protagonismo al profundizar en este gravísimo problema. Las acciones contra el autoconsumo y las renovables, o las propuestas para poder paliar los daños causados por la pobreza energética, nos demuestran a diario que los intereses económicos de unos pocos perjudican a toda la sociedad.

Las acciones contra el autoconsumo y las renovables nos demuestran a diario que los intereses económicos de unos pocos perjudican a toda la sociedad.

El programa europeo Horizonte 2020 nos crea unas expectativas de futuro que apuntan a facilitar la lucha contra la pobreza energética y permite vislumbrar una posibilidad real de controlar el problema a medio plazo.

Las directivas europeas en materia de eficiencia energética exigen, a partir de 2020, el cumplimiento del denominado horizonte 20/20/20. Esta exigencia prevé una reducción del 20% de consumos, otro 20% de las emisiones de gases de efecto invernadero, y un incremento del 20% de las energías renovables en todos los países europeos, respecto a 1990.

Para conseguir estos objetivos, todos los nuevos edificios construidos a partir de 2020 deben ser de consumo casi nulo. Estos edificios —cuyos indicadores en España aún no están definidos— tienen que ser de muy baja demanda energética, es decir, de una alta calificación energética y con una aportación de energías renovables que cubra esa demanda mínima.

Si bien se trata de un planteamiento para cada edificio, la posibilidad de extender este objetivo a la globalidad de la ciudad es real. Por ello, los nuevos planeamientos urbanísticos son una oportunidad única para redirigir esfuerzos y crear un nuevo paradigma energético que nos permita afrontar la pobreza energética.

Desde nuestras competencias de planificación urbanística, ejecución de la urbanización

y promoción y gestión de la vivienda, los promotores públicos de suelo y vivienda tenemos la responsabilidad de aportar el máximo bienestar a los ciudadanos y paliar los problemas derivados del uso de los bienes desarrollados por nosotros.

Así, el problema de la pobreza energética debe ser una prioridad absolutamente vinculada al derecho a la vivienda digna. Este derecho no consiste en tener exclusivamente un continente que nos proteja de las inclemencias exteriores, sino de disponer de todos los servicios que están vinculados a la vivienda y que son básicos para su habitabilidad.

Somos conscientes de que la lucha diaria contra la lacra energética es mucho más representativa en el tipo de vivienda existente que en la nueva. Sin embargo, desde los nuevos planeamientos se pueden establecer las bases legales para conseguir que los edificios garanticen la erradicación de la pobreza energética y que esos mismos criterios puedan utilizarse posteriormente en edificaciones de mayor antigüedad.

El planeamiento urbanístico puede incluir legalidades energéticas, en forma de exigencias, que la reglamentación de la materia no prevé —por no decir que penaliza—.

Desde la normativa urbanística actual, hacer frente a las exigencias de las grandes concesionarias energéticas no tiene por qué ser contradictorio ni subversivo, sino que puede ser complementario: muchas de las obligaciones del futuro inmediato en materia de eficiencia energética no están recogidas en la reglamen-

tación del sector y se pueden ordenar a partir de esos planeamientos urbanísticos.

En INCASOL vemos estas exigencias en materia energética fijadas por la Unión Europea de cara al 2020 como una gran oportunidad para hacer cambios en todos los ámbitos relacionados con las energías. Estos cambios, muy complicados con la reglamentación sectorial existente, pueden allanar el camino hacia los edificios de consumo casi nulo.

La lucha diaria contra la lacra energética es mucho más representativa en el tipo de vivienda existente que en la nueva.

Por ello, desde el planeamiento urbanístico de las nuevas actuaciones, tenemos la posibilidad de marcar unas reglas de juego, respaldadas por las exigencias europeas, que permitan incorporar criterios y requerimientos con el fin de llegar a soluciones para atacar la pobreza energética.

Como se ha comentado, los edificios de consumo casi nulo deben tener inicialmente unas características físicas que permitan que la demanda energética sea muy baja, es decir, que consuman poco. Teniendo en cuenta que la certificación energética de los edificios residenciales se fundamenta exclusivamente en consumos destinados a temas térmicos (ACS, calefacción y refrigeración), aquí tendríamos el primer punto que favorecería la reducción del riesgo de po-

breza energética (mucho menos consumo para un mismo grado de confort).

Por otra parte y como pilar fundamental, el requerimiento de completar el margen energético pendiente hasta cubrir ese consumo cero con la aportación de renovables es, sin duda, una gran oportunidad para poder disponer de energía a coste cero.

Todos los nuevos edificios construidos a partir de 2020 deben ser de consumo energético casi nulo.

Con estos dos factores tan positivos, solo nos queda el “cómo hacerlo”. Conseguir que un edificio tenga el mínimo consumo de forma pasiva presenta una serie de condicionantes. Algunos son propios del edificio (aislamientos, ventilaciones, usos, etc.); otros vienen dados ya en el planeamiento urbanístico (asoleo, orientación, etc.); y una tercera línea dependería de la gestión final del edificio.

Aquí podemos ver la gran influencia que tiene la normativa real aplicable en un determinado sector urbano sobre el planeamiento urbanístico. Desde este planeamiento podemos marcar pautas en el ámbito energético y, en muchas ocasiones, se puede hacer incluso de forma paralela a la reglamentación, que parece que impide avanzar al limitar y perjudicar las mejoras que podrían hacerse de forma simple y natural, y al basarse en principios competen-

ciales que favorecen a unos determinados sectores de la sociedad y deja a los más sensibles claramente desprotegidos.

Las propuestas hechas dentro del Horizonte 2020 deben incluir todos estos conceptos, aunque en muchos casos ya no se está a tiempo. Si queremos ordenar el territorio para realizar edificios de consumo casi nulo debemos pensar en los plazos. A partir de 2019, todos los edificios de titularidad pública deben ser de esas características y, el resto, a partir de 2021.

Si tenemos en cuenta los periodos de planificación, redacción y aprobación del planeamiento urbanístico, la ejecución de las obras de urbanización y la tramitación necesaria para poder tener disponibilidad de las parcelas sobre las que se erigirán los nuevos edificios, debemos considerar que los plazos pueden rondar los tres o cuatro años. Por ello, si un procedimiento se inicia a día de hoy (junio de 2017), podríamos disponer de solares adecuados para cumplir con las prerrogativas europeas entre 2020 y 2021, por lo que los edificios ya tendrían la obligación de reunir las condiciones energéticas requeridas.

Pero, ¿qué tiene que ver la pobreza energética con los edificios de consumo casi zero? Evidentemente, los criterios que se plantean en ese tipo de edificios sirven tanto para reducir los consumos —consiguiendo edificios más eficientes—, como para incorporar de forma estructural la producción de energía térmica y eléctrica a partir de fuentes renovables.

Por ello, la normativa urbanística de los nuevos sectores incluirá esos criterios, pasivos, activos, de gestión y de uso, que blinden el derecho básico de la energía a través de requerimientos, en muchas ocasiones paralelos a los reglamentarios fijados por las instituciones competentes en materia energética, pero que desgraciadamente no tienen demasiado margen por las exigencias de las distribuidoras.

A la hora de redactar un nuevo planeamiento urbanístico se deben fijar los siguientes criterios para poder asegurarnos de que obtenemos los resultados deseados:

- **Limitación de la demanda.** Con unas buenas soluciones constructivas, que faciliten unos cerramientos con un buen comportamiento térmico, podremos disponer de unos edificios con pocas pérdidas energéticas y mucha estabilidad ambiental. Por ello, utilizar la certificación energética como herramienta comparativa para mejorar nuestros edificios es una muy buena solución. Si fijamos el límite de emisiones o de consumos de energía primaria en la máxima categoría podremos controlar directamente la factura energética y reducirla en porcentajes importantes.

Para limitar esta demanda energética, aparte de los factores puramente constructivos, hay otros valores que dependen de la buena programación urbanística hecha en ese nuevo sector, algo que se habrá previsto inicialmente y que, al final, dependen más del urbanista que del proyectista del edificio.

- **Asoleo.** En climas como los de Catalunya, la posibilidad de “organizar” las acciones

del sol es un gran recurso. Por una parte disponer de sol en invierno nos aportará grandes ganancias térmicas, gratuitas y saludables. Así, para poder facilitar a los usuarios una compensación a la calefacción “gratuita”, los nuevos planeamientos deben tener en cuenta estos parámetros. Por contra, la carga solar en verano en un clima mediterráneo como el nuestro (dependiendo de la orientación de la vivienda), puede suponer un problema de ganancias térmicas en momentos en que esas ganancias son contrarias a nuestros intereses, por lo que este será otro factor a regular desde el planeamiento.

Con unas buenas soluciones constructivas, que faciliten unos cerramientos con un buen comportamiento térmico, podremos disponer de unos edificios con pocas pérdidas energéticas y mucha estabilidad ambiental.

- **Ventilación natural.** Si bien no es un tema con tanta influencia energética como otros, sí que tiene peso en el conjunto del consumo. A menor número de renovaciones, mayor eficiencia por reducción de consumos.
- **Usos de la cubierta y sombras entre edificios.** Los usos de cubierta prevenirán servidumbres o concesiones con la

finalidad de poder implantar sistemas de producción eléctrica. Ningún edificio limitará la capacidad de otro de disponer de la superficie suficiente en la cubierta para instalar los equipos de producción necesarios.

- **Limitación al máximo del uso de secadoras**, como gran consumidor energético, y exigencia de espacios alternativos para el secado de la ropa de forma natural.
- **Reducciones de las potencias a contratar**. Adecuación de las potencias a los criterios de eficiencia y tecnologías actuales. Conseguir reducir la factura energética con una racionalización global del uso de las energías.

El gestor energético deberá aportar todos los medios necesarios para actuar contra los casos de pobreza energética.

- **Incorporación de sistemas de producción energética con energías renovables**. Tanto individuales, como colectivos, con el fomento de sistemas generadores de energía de bajo coste y acceso universal.

Estos son algunos de los criterios a incorporar en los nuevos planeamientos urbanísticos con los que se reducirá de forma exponencial el consumo energético térmico o eléctrico y, por tanto, su factura generada.

Sin embargo, la pieza clave para la lucha contra la pobreza energética es la gestión de las energías del nuevo sector urbanístico. Tal y como hemos comentado, el nuevo sector incorpora el suministro de las energías tradicionales (electricidad y gas natural), las nuevas energías autoproducidas con renovables y las redes urbanas de frío y calor. Con ellas cubriremos la totalidad de las demandas de energía de las viviendas incorporadas a los solares urbanizados.

El gestor será responsable de la garantía del cumplimiento del balance neto. Esta gestión incluye la producción, la distribución y la comercialización. En cuanto al ámbito, si bien el óptimo sería en el sector urbanístico total, podría aplicarse únicamente en los edificios. En el resto de Europa esta figura se conoce como agregador y es el encargado de hacer funcionar el conjunto de energías que convergen en la nueva urbanización y conseguir su máxima eficiencia y optimización.

Dada esta responsabilidad y que una parte importante de las energías utilizadas es prácticamente gratuita, el gestor energético deberá aportar todos los medios necesarios para actuar contra los casos de pobreza energética, ya que el volumen de negocio y las alternativas disponibles en materia de energía son lo suficientemente interesantes para poder dar respuesta a este problema.

Cualquier suministrador energético podría actuar de esta forma, pero como los contratos se hacen mayoritariamente de forma individual, el grado de desprotección del usuario vulnerable es muy elevado. El gestor energético deberá

dar respuesta no solo al buen funcionamiento de las instalaciones, a su rendimiento y a la producción de renovables para conseguir el consumo casi nulo, sino también a la administración global del sistema con la garantía de protección de los casos vulnerables.

INCASOL incorpora en sus nuevos planeamientos urbanísticos —especialmente en los residenciales— la obligatoriedad de integrar un gestor energético —global o al menos uno para cada edificio— que garantice, a lo largo del tiempo, las condiciones de los edificios de consumo casi nulo (NZEB). Asimismo, debe comprometerse también a coordinar las acciones de lucha contra la pobreza energética, la localización de los usuarios vulnerables y la actuación directa contra el problema en cada caso en particular.

En el panorama actual, las empresas distribuidoras y comercializadoras deben garantizar únicamente la cantidad y la calidad del suministro del que son responsables. El gestor energético, en cambio, además de ofrecer un suministro equilibrado, aportaciones de renovables eficaces que acrediten edificios de consumo casi nulo y que garanticen las características NZEB a lo largo de la vida útil, también controlará la facturación de todas esas energías y, tal y como se le exigirá en el pliego de condiciones, utilizará los recursos a su alcance para resolver los casos de pobreza energética que se le puedan plantear, garantizando en todo momento el suministro continuo a esos consumidores vulnerables.

QUIN MODEL ENERGÈTIC CAL PER MINIMITZAR LA POBRESA ENERGÈTICA?

Josep Puig i Boix

Dr. Eng. Ind.

Eurosolar

pep.puigiboix@gmail.com

Per respondre aquesta pregunta, abans hem de fer una petit recorregut i contestar tres qüestions bàsiques: d'on venim? Cap a on volem anar? I, com hi arribem?

Per donar una resposta a la pregunta “d'on venim?”, hem de constatar el camí que ha fet la humanitat per arribar fins ara. Venim del que podríem anomenar la “civilització del foc”, ja que la humanitat, des d'èpoques ancestrals, s'ha basat en el foc per disposar d'energia (lumínica, tèrmica, mecànica, etc.).

“La millor manera de predir el futur és inventar-lo.”

**Allan Key, matemàtic,
biòleg i enginyer**

De bon començament es generava l'energia amb la crema de biomassa llenyosa. Més recentment, i a mesura que s'ha anat configurant la visió industrialista-productivista del món, la societat ha passat a utilitzar materials fòssils que s'extreuen del subsòl i tenen grans impactes ecològics i socials per disposar d'energia.

El sistema energètic sobre el qual es basa el sistema de producció industrialista comença amb la pràctica extractivista de materials fòssils (que empobreix poblacions locals), continua amb un ús malbaratador dels materials extrets del subsòl (ja que es cremen amb eficiències molt baixes) i acaba amb la generació de subproductes (residus i emissions) contaminants per proporcionar serveis de molt baixa qualitat.

Per respondre la pregunta “cap a on volem anar?”, hem de posar en pràctica allò que el matemàtic, biòleg i enginyer Allan Key va manifestar: “La millor manera de predir el futur és inventar-lo”. I per inventar-lo, el més útil de tot és fer servir el sentit comú, es a dir, observar i constatar els problemes actuals que tenim amb l'energia. El més seriós de tots és el de les emissions de gasos d'efecte hivernacle i que són el resultat de la combustió de materials fòssils.

Si es vol evitar el destarotament del sistema climàtic degut a l'augment de la temperatura de la terra, cal fer camí cap a una civilització lliure de foc. Una societat que obtingui energia sense cremar res. I això significa capgirar l'actual sistema energètic. Això seria possible si aprofitéssim l'energia continguda en els fluxos biosfèrics

i litosfèrics, per transformar-la en energia útil i així disposar dels serveis que la societat actual demanda. Treure profit d'aquests fluxos no té les mateixes conseqüències ecològiques nefastes que sí té la combustió dels materials fòssils.

Per tant, deixar enrere la visió del món extractivista i malbaratadora obre la porta a pensar en un sistema energÈTIC comunitari, que aprofiti una riquesa local (l'energia que es manifesta en el lloc), la transformi de forma eficient i la faci servir –també de manera eficient– per proveir les persones amb serveis d'elevada qualitat i que, alhora, estigui al servei de les persones de la comunitat.

Podríem sintetitzar el sistema energètic predominant en el segle XX com aquell caracteritzat pels següents trets:

- L'energia es considera un recurs, una mercaderia.
- L'accés a l'energia ve determinat pels ingressos.
- Es considera que la persona és consumidora passiva d'energia.
- La tecnologia és la prioritat (tecnologia centralitzada).
- Una minoria és qui decideix (tecnocràcia).

Es pot resumir el sistema energètic desitjable per al segle XXI com aquell que es caracteritza pels trets següents:

- L'energia es considera un bé comú.
- Tothom té garantit l'accés a l'energia.
- Es considera que la persona és aprofitadora activa de l'energia (productora + usuària = *prod-user*).
- La tecnologia és una eina al servei de la societat (tecnologia distribuïda).

- La societat és qui decideix (democràcia energÈTICA).

Per respondre la tercera pregunta, “com hi arribem?” (és a dir, com arribem a disposar d'un sistema energètic basat en fonts d'energia renovable, eficient i al servei de les persones), podem inspirar-nos en experiències d'altres societats. En totes elles, es pot veure que un element clau del capgirament de l'energia és que la societat procedeixi a una apropiació social de les tecnologies que permeten captar, transformar i utilitzar l'energia continguda en els fluxos biosfèrics i litosfèrics.

Què s'entén per democràcia energÈTICA? Es tracta d'aquell sistema energÈTIC que atorga poder a les persones i les comunitats que disposen de fonts locals d'energia renovable perquè treguin profit del la seva captació, transformació i ús.

La democràcia energÈTICA, per tant, ha de ser el fonament del sistema. Però, què s'entén per democràcia energÈTICA? Podríem dir que es tracta d'aquell sistema energÈTIC que atorga poder a les persones i les comunitats que disposen de fonts locals d'energia renovable perquè treguin profit del la seva captació, transformació i ús.

I els principis en què s'hauria de basar un sistema energÈTIC democràtic podrien ser: una

demanda reduïda d'energia, un sistema lliure de foc, flexible, sota el control local i amb un accés equitatiu.

Però, quins haurien de ser els drets energètics bàsics necessaris garantits per democratitzar els sistemes energètics i consolidar-ne un de distribuït, equitatiu, eficient, just, segur, net i renovable? I, quines responsabilitats comportaria aquesta democratització?

Adequar els estils de vida als fluxos de l'energia solar (tant l'energia solar directe, com les seves formes indirectes) és tot un aprenentatge.

Entre el drets bàsics, els següents són imprescindibles:

- El dret a saber quin és l'origen de l'energia que cadascú fa servir.
- El dret a conèixer els efectes ecològics i socials dels sistemes energètics que fan possible que cada usuari final disposi de l'energia que necessita.
- El dret a captar l'energia que es fa servir al lloc es viu.
- El dret a generar la pròpia energia. S'haurien de regular les condicions perquè aquesta activitat no sigui considerada una activitat lucrativa.
- El dret d'accés just a les xarxes d'energia.
- El dret a introduir a les xarxes l'energia generada *in situ*.
- El dret a una remuneració justa per l'energia introduïda a les xarxes.

I entre les responsabilitats estan:

- La responsabilitat d'informar-se.
- La responsabilitat d'exigir informació.
- La responsabilitat de generar l'energia amb les tecnologies més eficients i netes disponibles i a l'abast.
- La responsabilitat d'emprar les tecnologies d'ús final de l'energia més eficients i a l'abast.
- La responsabilitat d'emprar l'energia generada amb sentit comú i evitar malbarataments de qualsevol mena.
- La responsabilitat d'autolimitar-se en l'ús de qualsevol forma d'energia.
- La responsabilitat de ser solidari amb aquelles societats més desfavorides, tant pel que fa a la generació, com a l'ús final de l'energia.

Garantir aquests drets hauria d'esdevenir una de les tasques prioritàries dels governs. I exercir aquestes responsabilitats hauria de ser el deure primordial de totes les persones responsables, ja que vivim en un planeta que depèn del Sol com a font d'energia principal. Adequar els estils de vida als fluxos de l'energia solar (tant l'energia solar directe, com les seves formes indirectes) és tot un aprenentatge. Com més aviat es produeixi aquest aprenentatge, menys costos de tota mena haurem de suportar els humans per tal de continuar vivint en les societats que hem creat en aquest bonic planeta que ens acull, ja que els humans sempre han fet, fan i faran servir energia per viure dignament en el planeta Terra. 🍷

FINANCIACIÓN DE LOS COSTES DERIVADOS DE LA POBREZA ENERGÉTICA

Alba del Campo

Coordinadora, Mesa de Transición Energética de
Cádiz y del proceso de creación del Bono Social Gaditano
albamdelcampo@gmail.com

El reverso del negocio energético en España tiene cientos de miles de nombres y apellidos. Las administraciones públicas territoriales, y muy especialmente los ayuntamientos, llevan desde antes de la crisis tratando cara a cara con la pobreza energética e intentando paliar sus efectos con recursos humanos y económicos propios, sin prácticamente ningún apoyo del Estado central.

A pesar de que la pobreza energética es un problema demostrado desde 2012, durante la legislatura de 2011 a 2015, el Gobierno del Partido Popular negó su existencia. Solo tras la pérdida de la mayoría absoluta y de la imposición, por parte del Tribunal Supremo, de establecer un nuevo mecanismo de financiación para el bono social, se ha comenzado a legislar en dicha materia.

A día de hoy, la única medida en el ámbito estatal encaminada teóricamente a asegurar el acceso al suministro energético es el bono social eléctrico que puso en marcha en 2009 el Gobierno socialista. Como es sabido, este bono consiste en un descuento de un 25% en la factura eléctrica que solo pueden ofrecer determinadas compañías (las Comercializadoras de Referencia [COR]) a determinados clientes que

deben cumplir uno de los siguientes requisitos: ser jubilado/a con pensión mínima, que todos los miembros de la unidad familiar estén en situación de desempleo, que se trate de una vivienda habitual con menos de 3 kW de potencia contratada, o ser familia numerosa. Esta medida, a todas luces insuficiente y mal diseñada, dejaba fuera a familias que necesitaban dicha ayuda y, en cambio, beneficiaba a otras, como las familias numerosas, sin necesidad. Por otro lado, la no regulación de una protección contra los cortes de suministro dejaba, indirectamente, el pago de recibos en manos de los ayuntamientos.

A raíz del crecimiento exponencial del problema, y de la continuidad de los cortes de luz, numerosos ayuntamientos y diputaciones empezaron a firmar convenios con las grandes empresas energéticas. En estos convenios, las compañías se comprometían a informar a los Servicios Sociales Municipales antes del corte, y los ayuntamientos y las diputaciones asumían la responsabilidad de pagar las facturas adeudadas por las familias en situación de vulnerabilidad. Así, y a falta de una ley estatal sobre pobreza energética, los ayuntamientos han ido pagando recibos en la medida de sus prioridades políticas y de sus posibilidades económicas.

Aunque no existe una estimación oficial del total invertido por los ayuntamientos, para hacernos una idea, vemos que el Ayuntamiento de Avilés, para una población de 80.000 habitantes, declara haber invertido 70.000 euros en 2016 en ayudas para el pago de recibos de gas, luz y agua; el de Cádiz, con una población de 119.000 habitantes, unos 600.000 euros al año solo en recibos eléctricos, sumando recibos y bonificaciones a pensionistas de baja renta; el municipio de Barcelona, para una población de 1.600.000 habitantes, 600.000 euros en 2016 en recibos eléctricos; la ciudad de Madrid, para tres millones de habitantes, invirtió 277.000 euros en el pago de recibos eléctricos en 2015; y Málaga, para 500.000 habitantes, 230.000 euros.

La pobreza energética aumenta a un ritmo alarmante y se estima que en el último año, a pesar de los convenios, se han producido más de 800.000 cortes de suministro eléctrico en familias en situación de vulnerabilidad.

Y, ¿está siendo esto suficiente para asegurar el acceso a la energía? La respuesta es claramente negativa. La pobreza energética aumenta a un ritmo alarmante y se estima que en el último año, a pesar de los convenios, se han producido más de 800.000 cortes de suministro eléctrico en familias en situación de vulnerabilidad. Además, esta situación se produce en un contexto en el que no solo los ayuntamientos costean recibos energéticos, sino que existe una red de solidaridad invisible formada por parientes,

ONG, asociaciones culturales, colectivos, parroquias, asociaciones de vecinos, cofradías, etc., que evita que el número de cortes sea infinitamente mayor. Es imposible estimar el tamaño de este gran colchón energético solidario, pero lo que está claro es que probablemente sea infinitamente mayor tanto al coste del bono social estatal que hemos venido sufragando (200 millones de euros anuales), como al coste que el Gobierno estima que va a suponer dicho bono tras su reforma (235 millones de euros anuales), y al fondo de 22 millones que el Gobierno pretende poner en marcha para evitar estos cortes de suministro y que contempla costeen Administraciones y comercializadoras.

Por otro lado, en los últimos tres años, y acompañando a las Ayudas de Emergencia Social (entre las que se inscriben el pago de recibos energéticos y deudas acumuladas) eminentemente paliativas, se está intensificando la puesta en marcha de planes preventivos contra la pobreza energética. Estos van desde la mejora de la habitabilidad de las viviendas a programas formativos en materia de ahorro y eficiencia, oficinas de asesoramiento, etc. Nuevamente, en este sentido no existen datos oficiales de las cuantías invertidas, pero es oportuno destacar que solo el ayuntamiento de Barcelona ha dedicado más de cuatro millones de euros a luchar contra la pobreza energética.

¿Por qué no se echa la cuenta del impacto económico de la pobreza energética tanto sobre las cuentas de las administraciones locales, como en el resto de la sociedad? Es oportuno reflexionar sobre el resto de costes e impactos relacionados directa o indirectamente con la pobreza energética y sobre quién los está afrontando. ¿Cuánto

está invirtiendo la sanidad pública en atender las enfermedades derivadas o agravadas por la pobreza energética? ¿Cuánto nos cuestan los incendios en estas viviendas? ¿Le ponemos precio al tiempo invertido por miles de personas y, en particular, miles de mujeres en encontrar ayudas para el pago de suministros básicos? ¿Cuánto nos cuesta como sociedad la profundización de las desigualdades que derivan de la falta de acceso a la energía? El bono social y los pagos contra los cortes de suministro son solo la punta del iceberg del esfuerzo invertido, de un problema que hunde sus raíces en un modelo energético basado en el lucro, en la protección de los más fuertes y en la invisibilización de las necesidades de la población y de los impactos.

El reciente anuncio del borrador de reglamento del bono social por parte del Ministerio de Energía, Turismo y Agenda Digital (Real Decreto-Ley 7/2016), recoge una batería de medidas para la protección de los consumidores vulnerables. Sin embargo, en contra de lo que puede parecer a primera vista, deposita con una jugada tan retorcida como maestra el peso de su financiación exclusivamente en consumidores y administraciones públicas, sin imponer ninguna obligación económica a las empresas que realmente se están lucrando con el pastel eléctrico.

El Real Decreto-Ley 7/2016, aprobado a finales de 2016 y cuyo proyecto de ley ha sido rechazado y alegado por ocho de los principales ayuntamientos del país, establece que el bono social ha de ser costeado solo por las comercializadoras y en un porcentaje derivado de su número de clientes, sin tener en consideración ni el volumen de energía vendida, ni el volumen de negocio de la empresa. Haciendo nuevamente caso omiso de

las recomendaciones del Tribunal Supremo el Gobierno ha aprobado un mecanismo de financiación discriminatorio que impone unos importes desorbitados a las pequeñas y medianas comercializadoras del sector doméstico, llegando a obligar a algunas de ellas a financiar el bono social con entre un tercio y la mitad de sus márgenes.

El bono social ha de ser costeado solo por las comercializadoras y en un porcentaje derivado de su número de clientes, sin tener en consideración ni el volumen de energía vendida, ni el volumen de negocio de la empresa.

¿Qué harán entonces estas comercializadoras? Evidentemente, repercutirlo en sus tarifas de una u otra manera, con lo que previsiblemente, habrá una fuga masiva de clientes de las comercializadoras del mercado libre a las del mercado regulado. Para más inri, estas empresas tendrán que pagar un bono social que no podrán ofrecer a sus clientes porque no son Comercializadoras de Referencia, mientras que las grandes energéticas (en su versión COR) sí lo podrán ofrecer. Es decir, que asistimos a un trasvase de fondos de las pequeñas comercializadoras a las grandes. Y no solo eso, sino que todo hace prever que en cosa de dos o tres años el Supremo volverá a invalidar este mecanismo de financiación por tercera vez, y los consumidores volveremos a costear el bono social a través de la parte regulada de nuestro recibo eléctrico. O sea, que lo pagaremos nuevamente nosotros y esta vez, por duplicado.

Es importante entender la jugada, máxime cuando es la tercera vez que un Gobierno regula este mecanismo a favor de las eléctricas. A nuestro entender, la intención de los sucesivos gobiernos nunca ha sido que las grandes eléctricas paguen el bono social. El origen del culebrón del bono social se remonta al año 2009, cuando el exministro socialista Miguel Sebastián estableció que lo financiaran las empresas productoras de electricidad, las cuales recurrieron la norma aludiendo que era discriminatoria y el Tribunal Supremo falló en su favor. Tras esta sentencia, el Gobierno del Partido Popular, con Mariano Rajoy a la cabeza, rectificó el sistema y cargó los 500 millones de euros de coste del bono afluídos en ese momento al recibo de la luz de todos los consumidores.

Con la regulación actual, el verdadero negocio de la energía está en la producción de electricidad y su venta a través de los diferentes mercados mayoristas, en el transporte y en la distribución.

En 2013, le tocó rehacer la norma a José Manuel Soria, quien estableció que el bono social fuera costado por las empresas eléctricas verticalmente integradas, es decir, por aquellas que fueran productoras, distribuidoras y comercializadoras al mismo tiempo. Algo que, en la práctica, obligaba a Endesa a pagar 77 millones, a Iberdrola 69 millones y a Gas Natural 26 millones sobre un total de 188 millones en 2015. Las empresas recurrieron y a finales de

2016 nos encontramos con que, nuevamente, el coste del bono social saldría de los bolsillos de los consumidores.

Curiosamente, en ambas sentencias el Supremo entiende que los mecanismos de financiación del bono son contrarios al contenido de la Directiva 2009/72/CE del Parlamento Europeo y del Consejo sobre normas comunes para el mercado interior de la electricidad. Así, en las sentencias, el Tribunal recoge la recomendación de que un mecanismo “no discriminatorio” sería aquel que se estableciera en base al volumen de negocio. Sin embargo, el regulador ignoró reiteradamente esta recomendación.

Tras esta última sentencia, el nuevo ministro de Energía, Álvaro Nadal, ha puesto la pelota en el campo de las comercializadoras y, con ello, ha reabierto el debate sobre quién debe financiar los costes de la pobreza energética. En el caso del bono social, las eléctricas quieren que el coste sea incluido en los presupuestos generales del Estado,. El Gobierno nos pretende hacer creer que intenta que lo paguen las comercializadoras. Y a los consumidores no se nos ha preguntado, pero cabe imaginar que muchas de nosotras preferiríamos que el coste del bono social saliese de los 3.687 millones de euros de beneficios que ingresaron en solo año Iberdrola, Endesa y Gas Natural Fenosa, según la información proporcionada por las propias compañías a la Comisión Nacional del Mercado de Valores (CNMV). Más, sabiendo que estas tres eléctricas tributaron por el Impuesto de Sociedades 210 millones de euros, es decir, tan solo un 5,7% de sus beneficios.

¿Tiene sentido que paguen el bono social las comercializadoras? La comercialización de

eléctricidad es, de lejos, el sector del sistema eléctrico que menor margen de beneficios obtiene. Con la regulación actual, el verdadero negocio de la energía está en la producción de electricidad y su venta a través de los diferentes mercados mayoristas, en el transporte y en la distribución. Pero, en opinión del Gobierno, el resto del sistema eléctrico no tiene nada que ver con la pobreza energética y, por tanto, no debe contribuir al coste del bono social.

Fondo contra los cortes de suministros

además de reformar el bono social, el ministro de Energía ha incluido en el RDL 7/2016 la creación de un fondo de 22 millones de euros anuales para costear las deudas de recibos eléctricos de las familias en situación de vulnerabilidad severa. El origen de esta cifra parece ser la información transmitida por las Comunidades Autónomas en concepto de Ayudas de Emergencia, una cifra que, entendemos, no tiene en cuenta el volumen de ayudas de la red de solidaridad energética existente, y a falta del desarrollo del reglamento, nos resulta harto inquietante.

¿Quién deberá costear este fondo? Pues, nuevamente, las comercializadoras (e indirecta o posteriormente, los consumidores) junto con las Comunidades Autónomas. Es decir, que el resto de empresas del oligopolio energético se libran de la responsabilidad de servicio público reconocida en la Directiva 220/72/CE. El ministro Álvaro Nadal considera que el problema de los cortes de electricidad solo puede atenderse con un acuerdo económico que garantice el pago a las compañías eléctricas. Esto significa que, ante todo, estas empresas tienen que seguir cobrando.

A la luz del contenido del borrador de proyecto de ley, ya sabemos, que para que la administración reconozca a un consumidor vulnerable severo en riesgo de exclusión, y reciba la protección ante el corte de luz, los ayuntamientos deberán pagar el 50% de la factura del mismo. En dicho borrador, en el que los ayuntamientos tendrán nuevas obligaciones, no se prevé medios para hacerlas frente.

Resumiendo: en lo que respecta al bono social, desde 2009 los consumidores hemos estado pagando aproximadamente 190 millones de euros anuales por un descuento del 25% en la factura de casi dos millones y medio de familias, que se aplicaba sin tener en cuenta ni los ingresos familiares, ni el número de personas de la vivienda, ni la situación de vulnerabilidad, exclusión o dependencia. Además, tampoco había límite en cuanto al consumo. Es decir, que, sin saberlo, entre todos estamos financiando una medida ineficaz e injusta, que dudosamente sirve para reducir la pobreza energética, y que incluso ha promovido el derroche. A partir de la reforma del bono social, en la que se aplicarán descuentos de hasta el 40% de la factura a los consumidores considerados vulnerables severos (ahora sí con unos límites de consumo), seguiremos financiando la energía de las familias numerosas de altas rentas, así como el derroche del descontrol de la potencia contratada.

La ley catalana 24/2015 y el bono social gaditano

¿Deben pagar sí o sí las administraciones públicas las medidas contra la pobreza energética? En el extremo opuesto a la política energética estatal encontramos, por un lado, la Ley Catala-

na 24/2015, contra la emergencia habitacional y la pobreza energética, que corresponsabiliza a las empresas energéticas de los costes que implica asegurar el acceso a la energía; y, por otro lado, el bono social alternativo impulsado por el Ayuntamiento de Cádiz, cuyo financiamiento se plantea a partir de los beneficios de la suministradora local, Eléctrica de Cádiz, de la cual un 55% es propiedad pública.

No es casualidad que ambas iniciativas compartan su origen en las movilizaciones sociales contra la pobreza energética y en el compromiso político de nuevas formaciones políticas con un cambio de modelo energético, como tampoco lo es que al priorizar el acceso universal a la energía, así como el desarrollo de ésta como derecho, planteen el hecho de que las empresas energéticas deben contribuir con una parte de los beneficios destinados a este fin.

Las acciones contra el autoconsumo y las renovables, nos demuestran a diario que los intereses económicos de unos pocos perjudican a toda la sociedad.

Detengámonos en la propuesta del bono social gaditano, menos conocida que la Ley 24/2015. En Cádiz, el 80% de las familias tienen el suministro eléctrico contratado con Eléctrica de Cádiz. Al no ser ésta COR, no puede ofrecer el bono estatal. Ante esta desprotección, el Ayuntamiento ha invertido desde 2010 más de 200.000 eu-

ros anuales en ayudas para el pago de recibos y bonificaciones a pensionistas, llegando a los 600.000 euros anuales entre 2015 y 2016. Sin embargo, los meses en los que el ayuntamiento no paga la factura, las familias de bajos ingresos se ven obligadas a acudir a organizaciones o a familiares.

Ante esta situación, que afecta a miles de familias —no olvidemos que Cádiz es la capital con más paro de Europa—, varios colectivos sociales (15M, Asociación Pro Derechos Humanos, Plataforma de Afectados por la Hipoteca...) organizaron una campaña en 2013 pidiendo la creación de un bono social propio. Posteriormente, ante las elecciones municipales de 2015, lograron que todos los partidos, excepto el Partido Popular, asumieran el compromiso de ponerlo en marcha.

El nuevo Gobierno Municipal surgido de las elecciones de mayo de 2015 llevó la propuesta de crear un bono social al pleno del 30 de octubre de 2015 y consiguió su aprobación por unanimidad. En dicha propuesta incluyó la creación de una Mesa Contra la Pobreza Energética para que participaran en la elaboración del bono, tanto los colectivos y organizaciones sociales que habían liderado la campaña, como las organizaciones y ONG que ofrecen ayudas en el pago de recibos, y las partes competentes en su implantación.

Así fue como, en contraposición al bono estatal, cuyo diseño y reformas sucesivas se han elaborado a puerta cerrada, el contenido del bono social gaditano fue coproducido por miembros de Cáritas, Cruz Roja, Asociación Cardijn, APDH, Asamblea 15M San Mateo, Fundación Virgen de

Valvanuz, Fed. AA. Vecinos 5 de Abril y Mujeres de Acero, entre otras organizaciones. Además, participaron concejales de diferentes partidos, trabajadoras sociales, miembros de Eléctrica de Cádiz y personas en situación de pobreza energética y, todo ello, gracias al Ayuntamiento de Cádiz y a la dinamización del proceso por parte de la Asociación Equa y la Plataforma por un Nuevo Modelo Energético.

Desde esta mesa de trabajo se eligieron los criterios de acceso, se impuso la formación en ahorro energético como requisito, se estableció que el bono no fuese un mero descuento, sino la bonificación de una cantidad de energía y de potencia suficientes para cubrir las necesidades básicas; que la cantidad de energía a bonificar estuviera determinada por el número de habitantes de la vivienda y la renta per cápita familiar; y que se tuviese en consideración la situación de vulnerabilidad o exclusión, así como si había necesidades energéticas específicas. Se decidió, por tanto, que el bono fuese progresivo, vinculado a la renta, que los beneficiarios tuvieran que acreditar su situación en servicios sociales y, finalmente, que fuese pagado con los beneficios de la suministradora Eléctrica de Cádiz.

Pero, ¿qué cantidad de energía es necesaria para vivir dignamente? A falta de estudios específicos de ámbito nacional, el Ayuntamiento solicitó la colaboración del Colegio Oficial de Graduados e Ingenieros Técnicos Industriales de Cádiz para la elaboración de un estudio de consumo energético en familias vulnerables. Fruto de este estudio, se estableció una tabla de bonificación en base a dos niveles de renta, que quedó de la siguiente manera. En todos los casos se bonificaría una potencia de 2,3 kW.

Los altísimos precios de la energía en España, proporcionales al lucro de las empresas del oligopolio, evidencian el fracaso de la liberalización del sector energético.

La propuesta final de bono fue validada por las organizaciones sociales y el equipo de gobierno local la asumió y encargó un informe jurídico externo y uno técnico interno para verificar su viabilidad y legalidad. Y por fin, tras año y medio

Energía bonificada al mes por unidad familiar				
Beneficiarios	1 persona	2 personas	3-5 personas	6 + personas
RENTA TIPO 1: Vulnerabilidad severa / emergencia	90 kWh	120 kWh	150 kWh	200 kWh
RENTA TIPO 2: Vulnerabilidad	45 kWh	60 kWh	75 kWh	100 kWh

de su aprobación en el pleno, se llevó para su aprobación en el Consejo de Administración de Eléctrica de Cádiz. De los nueve consejeros de esta empresa, cuatro votaron a favor y cinco en contra. A favor, los representantes de PSOE (1), Podemos(1), Ganar Cádiz (1), y Unicaja (1); y en contra, el Partido Popular (2) y Endesa (3), impidiendo así que la propuesta saliera adelante en ese momento.

Las razones aducidas por del Partido Popular para desligarse de su compromiso plenario fueron variando de día en día. El surrealismo era tal que llegaron a afirmar que el bono gaditano beneficiaría al oligopolio o que Cádiz ya tenía un bono social y que lo habían creado ellos —refiriéndose, suponemos, a las bonificaciones en factura que se venían haciendo a pensionistas de bajas rentas—.

Por su parte, el argumento de Endesa, uno de los socios privados del Eléctrica de Cádiz, para votar en contra del bono social gaditano siempre fue el mismo: “No podemos aprobar un precedente que atribuya ninguna obligación económica a nuestra empresa y que nos pudieran solicitar en otro lugar”.

Conclusiones

El nuevo mecanismo de financiación del bono social y del fondo contra los cortes de suministro que está desarrollando el Gobierno van a significar nuevamente el trasvase de rentas de los consumidores y de las administraciones públicas a las manos de las grandes eléctricas. Tras el hecho de que las comercializadoras costeen este mecanismo se esconde la intención real de proteger —a costa del bolsillo del resto de la población— a las grandes beneficiarias del sistema energético actual: las empresas del oligopolio.

Los altísimos precios de la energía en España, proporcionales al lucro de las empresas del oligopolio, evidencian el fracaso de la liberalización del sector energético y, en particular, del eléctrico, así como el secuestro de la política energética por parte de las mismas.

Los ejemplos expuestos plantean que, por voluntad propia, ni el Gobierno del Partido Popular ni los representantes locales de este partido van a aprobar ninguna medida que implique una corresponsabilidad económica real de las empresas energéticas. Y, a nuestro entender, es evidente que si queremos avanzar en la construcción del derecho a la energía y de un modelo energético sostenible, no solo necesitamos un cambio de signo en el Gobierno, sino también la descentralización de la competencia de

Tras el hecho de que las comercializadoras costeen este mecanismo se esconde la intención real de proteger a las grandes beneficiarias del sistema energético actual: las empresas del oligopolio.

Es innegable que el bono social gaditano constituye una mejora sin par de cara a asegurar el acceso a la energía a las familias en situación de vulnerabilidad del municipio, sin embargo, el Partido Popular, en materia energética, ni protege, ni deja que otras administraciones lo hagan

energía y la construcción de un nuevo modelo de gobernanza en esta materia.

Detrás de la pregunta de quién debe financiar los costes de la pobreza energética está la de qué modelo energético y social queremos y qué modelo estamos contribuyendo a construir con cada paso que damos. Si queremos ir hacia un modelo que priorice las necesidades de las personas, el buen vivir y la sostenibilidad ambiental, es urgente poner límites al lucro y hacer económicamente responsables de los impactos sociales que generan aquellos que se lucran con la energía.

Tenemos que poner la justicia energética en el centro del debate. Por una parte, las empresas energéticas (todas) deben afrontar su responsabilidad de servicio público, establecer tarifas progresivas, justas y accesibles, promover el ahorro, no especular con un bien de primera necesidad como es la energía, tributar en el país donde obtienen sus beneficios, e informar a sus clientes de sus derechos como consumidores. Como es evidente que las empresas del oligopolio no lo van a hacer *motu proprio*, es responsabilidad del legislador y del aparato judicial hacer cumplir estas condiciones y refor-

mar el sistema energético para asegurar unos precios de la energía accesibles para todos, y la construcción de la energía como derecho humano.

Por otra parte, las administraciones locales pueden y deben utilizar todos los mecanismos que tienen a su alcance para imponer un comportamiento ético a estas empresas y, en particular —tal como ha hecho el Ayuntamiento de Barcelona—, incluir la corresponsabilidad económica respecto a la pobreza energética en los pliegos de suministros energéticos, y no contratando con aquellas empresas que no respetan estos principios básicos de convivencia. Es decir, que, los ayuntamientos pueden y deben dejar canalizar el dinero público de los suministros energéticos a las empresas que cuyos principios y acciones van en contra del bien común.

VAL MÉS EVITAR QUE CURAR: LA PREVENCIÓ COM A ESTRATÈGIA PER LLUITAR CONTRA LA POBRESA ENERGÈTICA

Marta García París

Presidenta, Ecoserveis

marta@ecoserveis.net

“Mesures urgents, però mesures provisionals.”

Guy Groux, sociòleg

La pobresa energètica és un drama social que es viu de portes endins, un problema ocult i difús –ja que s’expressa dins les cases de milers de famílies– i que, malauradament, no és nou. Aquests darrers mesos sembla que li hem posat nom i li hem donat veu i ofert altaveu, però sempre han existit persones que pateixen de fred i/o calor als seus habitatges. Famílies amb dificultat per fer front als pagaments de subministraments; titulars de subministraments amb impagaments d’electricitat, gas i aigua; avisos de talls; persones vivint sense llum; unitats convivencials amb els subministraments punxats; adults i nens en situació d’infraconsum; i un llarg etcètera de situacions injustes, il·lògiques i totalment intolerables en el món actual.

El sistema i les xarxes d’ajuda existents, tot i que fins fa poc no havien etiquetat el problema, han donat sempre resposta i, mitjançant els recursos i les eines existents, han fet el possible per alleujar cada situació particular de pobresa energètica. Utilitzant un simil mèdic, els serveis socials, les entitats i els grups de suport han aplicat –i encara

ho fan– tractaments de xoc per pal·liar aquelles situacions de pobresa energètica que surten a la llum. Alguns d’aquests tractaments d’urgència, com el pagament de factures, les mesures de protecció a la desconexió com la que persegueix en primer terme la Llei 24/2015, o els convenis amb les empreses subministradores en són alguns exemples. Per concretar, l’any 2015, la Generalitat de Catalunya i els ens locals van destinar cinc milions d’euros al pagament de factures de subministraments¹. Però no són els únics, ja que d’altres administracions i entitats actuen d’urgència posant una tireta indispensable a les situacions de pobresa energètica.

Són receptes d’urgència absolutament necessàries per pal·liar les vulneracions a uns drets tan bàsics com són l’accés i la garantia de subministrament d’electricitat, gas i aigua per poder tenir una vida digna. Aquestes prescripcions imprescindibles ofereixen una solució efectiva a curt termini, però malauradament no eradiquen el problema.

¹ 1.146.655 € del Fons d’atenció solidària de subministraments bàsics (EMO/263/2015) i la resta mitjançant un conveni de col·laboració amb ens locals (EMC 1848/2016)

“Prevenir és millor que curar” hem escoltat a dir sempre. La dita pren encara més sentit quan pensem en una solució a aquesta nova prioritat social. El nostre objectiu ha de ser l'eradicació de la pobresa energètica. I la millor estratègia, la que proporciona una major resiliència a qualsevol grup de persones, és la que incorpora i integra un enfocament correctiu per poder afrontar situacions d'urgència puntuals amb mesures preventives que evitin que aquestes situacions es repeteixin.

El sistema energètic és complex. L'enorme quantitat d'estudis, guies, lleis i reglaments existents en tots els àmbits no garanteix la seva comprensió, perquè el gruix d'aquest material és completament desconegut entre els usuaris domèstics d'energia. Ens trobem, doncs, amb una asimetria informativa clarament desavantajosa per als usuaris d'energia, que no dominen ni tenen el mateix accés a la informació que la resta d'actors (empreses, governs, experts, etc.). Aquesta situació es veu exacerbada en el cas dels consumidors en situació de vulnerabilitat. Estem davant d'una patologia que requereix una reacció contundent i efectiva i, per sort, no més cal treure el cap per la finestra, veure què s'ha fet en diferents llocs del territori, quines mesures s'estan implementant i quina estratègia de prevenció funciona millor.

Durant els dos dies de celebració del I Congrés de Pobresa Energètica de Catalunya es van poder escoltar múltiples iniciatives que, complementant les mesures correctives, ofereixen eines de prevenció a les situacions de pobresa energètica. En concret, es poden classificar en quatre grans grups: (1) mesures d'eficiència energètica, rehabilitació energètica d'habitatges i ús d'energies renovables, (2) instruments de

detecció i diagnosi, (3) iniciatives de sensibilització i (4) experiències d'assessorament, formació i capacitat.

Mesures d'eficiència energètica, rehabilitació energètica d'habitatges i ús d'energies renovables

A llarg termini la solució al problema de la precarietat energètica passa indiscutiblement per la millora de la qualitat energètica dels habitatges. Aquest és el gran repte, ja que més de la meitat del nostre parc d'habitatges està construït sense prestacions pel que fa a demanda energètica.

“El tractament sense prevenció és insostenible.”

Bill Gates, empresari, informàtic i filantrop

Impulsar plans per rehabilitar edificis en mal estat on viuen famílies en situació de pobresa energètica o en risc d'exclusió social, o oferir suport i acompanyament en la rehabilitació, incideixen directament en la demanda energètica de l'habitatge i milloren el confort.

En són exemples el Plan de Renovation Énergétique de l'Habitat (PREH)² de França, el

² <http://www.logement.gouv.fr/le-plan-de-renovation-energetique-de-l-habitat>

projecte Warm Up North³ a Gran Bretanya; la iniciativa *Residential Energy Efficiency for Low-Income Households* (REELIH)⁴ a l'Europa de l'Est; o la prova pilot Àrea de Conservació i Rehabilitació del Carrer Pirineus (ACR Pirineus) a Santa Coloma de Gramenet⁵, un projecte de millora de les condicions d'habitabilitat dels edificis residencials amb deficiències anteriors a 1980 mitjançant la col·laboració público-privada entre l'Ajuntament i les comunitats de propietaris i residents⁶.

“El tractament sense diagnòstic és una mala pràctica.”

Tony Alessandra, escriptor i conferenciant

Instruments de detecció i diagnosi

La detecció és fonamental per a qualsevol tractament: si el problema no es diagnostica, no es pot abordar. L'àmbit en el que es manifesta la pobresa energètica és el domèstic i no és senzill visibilitzar les situacions de vulnerabilitat.

3 <https://warmupnorth.com/>

4 <https://getwarmhomes.org/>

5 https://contractaciopublica.gencat.cat/ecofin_pscp/App-Java/notice.pscp?reqCode=viewCn&idDoc=11114770

6 Zsófia Bajomi, A.; Gosztonyi, Á. Good practices aiming to end energy poverty [en línia]. Brussel·les: Parlament Europeu, 2017. <<http://bookshop.europa.eu/en/take-two-pbQA0117038/>>.

En l'àmbit local, iniciatives de mapeig com la de l'Ajuntament de Viladecans permeten identificar les zones del municipi amb més risc de pobresa energètica. En l'àmbit europeu, l'Observatori Europeu de Pobresa Energètica recopila tots els estudis i diagnòstics sobre pobresa energètica i dibuixa un mapa de la vulnerabilitat energètica als Estats membres.

Iniciatives de sensibilització

La gestió energètica a la llar es converteix sovint en una missió complexa, ja que, a banda de la qüestió tècnica, existeix molt desconeixement i desinformació pel que fa a l'ús d'energia a la llar. Sensibilitzar la població sobre què és i quines conseqüències té la pobresa energètica permet l'accés a la informació, ofereix solucions i ajuda a no estigmatitzar el problema.

Una iniciativa interessant és el “Cross” popular, “Corre o camina contra la pobresa energètica”, una cursa solidària organitzada anualment l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat que sensibilitza els participants sobre la pobresa energètica.

Un altre exemple és la campanya contra la pobresa energètica *#NoMásCortesDeLuz*, impulsada per una vintena d'organitzacions que denuncia el drama de la pobresa energètica.

Experiències d'assessorament, formació i capacitat

Igual que en l'àmbit mèdic es parla del consentiment informat i el dret de qualsevol pacient a rebre tota la informació disponible abans de sotmetre's a un tractament, tot

usuari d'energia hauria de conèixer els seus drets i identificar els usos energètics a la llar per poder decidir com actuar davant els subministraments.

Formar i informar la ciutadania ajuda a prevenir les situacions de pobresa energètica i a reduir el seu impacte en les persones que ja la pateixen. Iniciatives com el Fuel Poverty Group⁷, el Punt d'Atenció Energètica⁸ a la ciutat de Barcelona o el projecte Smart-Up⁹—que treballa l'accés de persones en situació de pobresa energètica a la informació dels comptadors digitals d'electricitat— són algunes de les experiències dirigides a la ciutadania que s'estan implementant actualment al nostre territori. Aquestes iniciatives ofereixen diferents tipus d'aproximació als afectats en funció del grau d'apoderament i capacitat que es vulgui aconseguir, i van des de tallers generals a assessoraments individualitzats o intervencions energètiques domiciliàries.

Altres iniciatives que persegueixen un efecte bola de neu són les que van destinades a la formació d'agents transmissors. Els professionals que atenen persones en situació de vulnerabilitat són agents clau en la identificació de gent que està patint pobresa energètica. La capacitat en energia a professionals dels àmbits dels serveis socials, consum, habitatge, salut, medi ambient o educació és una de les eines més potents i catalitzadores en la lluita contra la pobresa energètica.

**“La millor recepta,
el coneixement.”**

**C. Everett Koop, cirurgià i
administrador de salut pública**

La multifactorietat de la pobresa energètica —el fet que influeixin les condicions de mercat—, però també les circumstàncies individuals —les condicions de l'habitatge o l'entorn— fan que la forma de fer-hi front no sigui única i que la solució passi per tractaments combinats que complementin l'efectivitat a curt termini de les mesures correctives amb la prevenció de noves situacions de pobresa energètica a llarg termini. Tractaments que seran diferents en grau i que a vegades prioritzaran accions d'urgència, i combinacions complementàries efectives que han de tenir com a objectiu últim l'eradicació de la pobresa energètica, perquè, al cap i a la fi, per moltes receptes que es puguin aplicar, el millor tractament és aquell que no s'ha d'aplicar.

⁷ www.energiajusta.cat

⁸ <http://habitatge.barcelona/ca/serveis-habitatge/tens-problemes-pagar-habitatge/drets-energetics>

⁹ www.smartup-project.eu

POBREZA ENERGÉTICA Y SALUD: TEJIENDO POLÍTICAS INTERSECTORIALES DESDE EL ÁMBITO LOCAL

Davide Malmusi

Ajuntament de Barcelona

CIBER Epidemiología y Salud Pública

dmalmusi@bcn.cat

Andrés Peralta Chiriboga

GREDS-EMCONET / The Johns Hopkins University

- Pompeu Fabra University Public Policy Center

Agència de Salut Pública de Barcelona.

aperalta@aspb.cat

Efectos en salud de la pobreza energética

Los efectos en salud son probablemente la consecuencia más preocupante de la pobreza energética. En la literatura se han descrito importantes efectos de la pobreza energética en la salud y bienestar de quienes la padecen.

Las viviendas de familias en situación de pobreza energética suelen tener temperaturas interiores más bajas durante las épocas frías (Wilkinson et al. 2001) y también suelen tener mayor presencia de humedades y moho (Marmot Review Team, Keith B G Dear, et al. 2011). Además, durante periodos con temperaturas extremas, estas familias muchas veces tienen que elegir entre mantener sus hogares a temperaturas adecuadas o experimentar otros tipos de privación (como no poder comprar comida) (Hills 2011; Bhattacharya et al. 2003). Estas exposiciones, a través de un conjunto de mecanismos fisiológicos directos, psicológicos

o sociales, explican los importantes efectos de la pobreza energética en la salud física y mental (Marmot Review Team, Keith B G Dear, et al. 2011).

Se ha descrito que las personas que viven en hogares con esta condición realizan menos actividad física, tienen menos interacciones sociales y consumen alimentos menos saludables. Además, muchas veces son estigmatizadas (Liddell & Guiney 2015; Mari-Dell'Olmo et al. 2016). Todas estas circunstancias pueden empeorar la salud física y mental.

Por otra parte, comportamientos destinados a ahorrar recursos —como el uso de combustibles alternativos (combustibles sólidos, por ejemplo) o el no iluminar completamente el hogar— exponen a los miembros del hogar a contaminación dentro del mismo y aumentan el riesgo de caídas e incendios (Marmot Review Team, Keith B G Dear, et al. 2011).

Entre los efectos directos de la pobreza energética en la salud, se ha descrito lo siguiente: 1) mayor morbilidad y mortalidad por enfermedades cardiovasculares (Wilkinson et al. 2001; Khaw 1995) y respiratorias (Rudge & Gilchrist 2007); 2) problemas de salud mental, especialmente en los adolescentes (Harker 2006; Barnes et al. 2008); 3) problemas psicológicos y de aprendizaje en la niñez (Barnes et al. 2008); 4) peores dietas familiares (Bhattacharya et al. 2003; Liddell & Morris 2010); y 5) peor desarrollo psicomotor, menor ganancia de peso y más admisiones hospitalarias en los niños (Liddell & Morris 2010).

Cabe destacar el efecto que podría tener la pobreza energética en el aumento de mortalidad invernal. El exceso de mortalidad invernal puede definirse como “(...) el exceso de muertes ocurridas durante la temporada de invierno (diciembre a marzo) en comparación con la media de las temporadas que no son de invierno” (Healy 2003). En Europa, se ha descrito que el exceso de mortalidad invernal es mayor en los países del sur y del este. En España, se ha estimado que existen entre 24.000 y 25.000 defunciones en exceso cada invierno (Tirado Herrero et al. 2014; Fowler et al. 2015). Entre un 21,5 y un 50% de estas muertes pueden estar directamente vinculadas a la pobreza energética y viviendas frías (Keatinge & Donaldson 2000; Marmot Review Team, Keith B. G. Dear, et al. 2011). En Cataluña, esto representa entre 400 y 1.600 muertes cada año (Tirado Herrero et al. 2016). Se ha sugerido que la pobreza energética podría también estar relacionada con el exceso de muertes durante olas de calor. Sin embargo, aún no se ha investigado en detalle este efecto.

Los impactos en salud descritos son más importantes si consideramos que se distribuyen de forma desigual en la población, puesto que causas de la pobreza energética como los ingresos y la eficiencia energética de las viviendas

Las viviendas de familias en situación de pobreza energética suelen tener temperaturas interiores más bajas durante las épocas frías.

se distribuyen de forma desigual según la clase social o la etnia, por ejemplo (Walker & Day 2012). Además, existen grupos que son más vulnerables a los efectos de la pobreza energética en la salud, como los adultos mayores, los niños y las personas con condiciones de salud crónicas (Hills 2012). También se ha reportado que las mujeres podrían ser más susceptibles a los efectos de las temperaturas bajas (Barnett et al. 2005; Wilkinson et al. 2004). Por todo ello, las políticas para reducir la pobreza energética pueden contribuir a mermar las desigualdades sociales en salud, uno de los principales retos actuales de las administraciones sanitarias.

Impactos en salud de las intervenciones para reducir la pobreza energética

Una aún escasa pero creciente literatura documenta los efectos en salud de intervenciones para mitigar los efectos de la pobreza energética. Intervenciones que mejoran “aspectos físicos” de la vivienda y, particularmente, su temperatura y eficien-

cia energética pueden tener efectos positivos en la salud, sobre todo si se orientan a familias vulnerables (Thomson et al. 2013; Maidment et al. 2014). Específicamente se han visto mejoras en síntomas respiratorios, en la salud mental, en la percepción sobre la propia salud, y en el mejor desarrollo físico y psicomotor y menos ingresos hospitalarios en infantes (Liddell & Morris 2010). Además, se han descrito mejoras en el uso del espacio de la vivienda, el sentido de “hogar” y la dieta de las personas que viven en estos hogares (Thomson et al. 2013).

dad asociada a frío por patología respiratoria en hombres; lo que despierta dudas en cuanto a los efectos de este tipo de intervenciones sobre la ventilación y mayor contaminación dentro de los hogares (Peralta et al. 2017).

Otros tipos de intervenciones se han evaluado de forma indirecta y mucha de la evidencia al respecto es débil o contradictoria. No obstante, se puede destacar la evaluación del impacto de las ayudas para pago de suministros durante los meses invernales (*winter fuel payments*) en Inglaterra y Gales: aproximadamente la mitad de la reducción en el exceso de mortalidad invernal entre los años 1999-2000 y 2012-2013 podría atribuirse a estas ayudas (Iparraguirre 2015).

Las intervenciones de aislamiento térmico de fachadas y tejados han demostrado mejorar las condiciones térmicas de las viviendas y la percepción de la propia salud de sus habitantes.

Las intervenciones de aislamiento térmico de fachadas y tejados han demostrado mejorar las condiciones térmicas de las viviendas y la percepción de la propia salud de sus habitantes; y reducir los síntomas respiratorios en personas con patología respiratoria crónica (Howden-Chapman et al. 2007; Howden-Chapman et al. 2011). En Barcelona se evaluó el impacto en la mortalidad asociada a frío de este tipo de intervenciones sobre bloques de vivienda social, encontrando una disminución de la misma en mujeres (más en mujeres mayores, con bajo nivel socioeconómico y en la mortalidad por causas del sistema circulatorio). Sin embargo, las intervenciones también podrían asociarse a un aumento en la mortali-

Nuevos abordajes de la interacción entre políticas de salud y contra la pobreza energética en Barcelona

Si el impacto en la salud constituye una de las peores consecuencias de la pobreza energética (si no la peor), y si las intervenciones para mitigarla pueden tener beneficios en salud, se hace evidente la necesidad de tender puentes entre los servicios de salud y los servicios y programas que abordan la pobreza energética. En la ciudad de Barcelona, se han identificado y comenzado a desarrollar tres líneas de trabajo en este sentido. A continuación, presentaremos y describiremos brevemente cada una de ellas:

a) Definir las situaciones de dependencia energética por motivos de salud y desarrollar protocolos específicos de protección

El artículo 5.13 de la Ley 24/2015 establece que las medidas de protección frente a la

pobreza energética se aplican –independientemente de la situación económica– a los hogares donde “resida alguna persona afectada por dependencia energética, como en el caso de las personas que para sobrevivir necesitan máquinas asistidas”.

En la práctica, no se han definido cuáles son los criterios concretos que definan esta situación y no existe un protocolo específico para evitar, por ejemplo, que una persona con estas características padezca un corte de suministro. Sabemos que en Barcelona hay aproximadamente 23.000 usuarios de las diferentes modalidades de terapia respiratoria domiciliaria (siendo la terapia domiciliaria la más frecuente entre muchas que requieren energía eléctrica). Trabajadores sociales sanitarios refieren facturas de electricidad de hasta 300 euros en estos usuarios o casos en que médicos –conociendo la vulnerabilidad económica de algunos pacientes– prescriben terapias respiratorias de menor efectividad, pero también de menor gasto eléctrico.

Ante esta situación, en enero de este año se ha iniciado un trabajo conjunto entre los servicios sociales y el área de salud del Ayuntamiento, el Servei Català de la Salut y el ámbito de Atención Primaria de Barcelona del Institut Català de la Salut, con el objetivo de establecer, en un plazo breve, un listado de condiciones sanitarias que provoquen dependencia energética. Con este listado como base, los profesionales sanitarios podrán certificar esta situación y referir estos casos a los Puntos de Asesoramiento Energético que se han puesto en marcha en la ciudad para que puedan recibir toda la información sobre sus derechos como dependientes energéticos y se dé el acompañamiento necesario para el cumplimiento de la ley.

Se planifica que, en un futuro próximo, esta certificación de dependencia energética por razones sanitarias pueda abrir la puerta a otros beneficios como subvenciones para la rehabilitación de vivienda o, en su caso, servir en negociaciones con las empresas suministradoras para que puedan existir tarifas especiales para estos casos.

La pobreza energética puede tener impactos importantes en la salud e incluso llegar a causar la muerte de quienes la padecen.

b) Detectar y derivar desde los centros de salud a personas en situación de pobreza o vulnerabilidad energética

Los profesionales sanitarios pueden ser agentes clave en la identificación de casos de pobreza energética tanto cuando realizan visitas domiciliarias como cuando, mientras realizan la entrevista de salud o prescriben actuaciones, encuentran que (entre otras cosas) sus pacientes tienen ansiedad relacionada al (im)pago de servicios, o debido al hecho de que no pueden calentar o refrescar sus hogares cuando lo necesitan, que tienen patologías diversas asociadas al frío, humedad o mohos; o que no pueden seguir una dieta recomendada por el coste que representa cocinar los alimentos.

Por esta razón, se ha realizado una primera formación específica sobre pobreza energética a trabajadores sociales sanitarios de los Centros de Atención Primaria (CAP), que se convierten en formadores de sus compañeros de medici-

na y enfermería, y al personal de los Centros de Atención y Seguimiento a las drogodependencias (CAS). Próximamente se prevé ampliar este tipo de formaciones a los centros hospitalarios y de salud mental. El objetivo final es que, desde el ámbito sanitario, se puedan derivar a los Puntos de Asesoramiento Energético todos los casos que se detecten de personas en situación de riesgo que puedan beneficiarse de este servicio.

En el futuro, sería interesante introducir este elemento de detección en las campañas ya existentes de los servicios sanitarios durante las olas de calor, momento en el que se contacta con pacientes vulnerables. En Barcelona, se ha evidenciado que durante las olas de calor la mortalidad se incrementa en los barrios más pobres y con parques de viviendas más antiguos (Xu et al. 2013), motivo por el cual se iniciaron estas campañas. Considerando que el efecto de las temperaturas frías sobre la mortalidad es mayor (Gasparrini et al. 2015), se puede valorar también iniciar nuevas campañas durante los períodos con temperaturas frías, o introducir preguntas de detección en las llamadas de otros servicios como el de teleasistencia domiciliaria.

c) Documentar, en el ámbito local, los impactos en salud de la pobreza energética y de las políticas e intervenciones que la abordan

El impacto en salud debe ser clave a la hora de medir el beneficio de una política pública que haga frente a la pobreza energética. Por este motivo, la Agència de Salut Pública de Barcelona participa en la evaluación integral del impacto de los Puntos de Asesoramiento Energético. Con este trabajo, en los próximos años tendremos nueva evidencia, desde el ámbito local, sobre el impacto de políticas y programas a la hora

de paliar la pobreza energética (y especialmente sobre sus efectos en la salud y el bienestar).

Conclusiones

Hemos visto que la pobreza energética puede tener impactos importantes en la salud e incluso llegar a causar la muerte de quienes la padecen; y que las intervenciones para paliar la pobreza energética tienen el potencial de mejorar la salud y prevenir los efectos nocivos descritos.

Proponer acciones que reduzcan el impacto que puede tener una condición de vulnerabilidad como la pobreza energética en la salud y el bienestar de los ciudadanos es un reto y al mismo tiempo un deber para cualquier administración local. Se han comenzado a poner en marcha acciones que permitirán establecer vínculos entre los servicios sanitarios, de salud pública, servicios sociales y los Puntos de Asesoramiento Energético.

Cabe destacar la importancia de poder evaluar el impacto de todas estas políticas e intervenciones. Lo que funciona en otros países y contextos no siempre es lo que mejor funciona en nuestro contexto. Los procesos de evaluación nos permitirán mejorar las políticas e intervenciones existentes y proponer nuevas acciones que maximicen los beneficios en salud y la reducción de desigualdades.

Finalmente, es muy importante que las acciones aquí propuestas se desarrollen en un marco más amplio de políticas e intervenciones sobre los ingresos de los hogares, el coste de la energía y la eficiencia energética de las viviendas; y de procesos de presión política ciudadana e institucional para que se

cambien las condiciones que causan la pobreza energética en los ámbitos autonómico, estatal y europeo. Será esta la manera más efectiva de mejorar la salud y calidad de vida de las personas en situación de pobreza o vulnerabilidad energética.

BIBLIOGRAFÍA

BARNES, M.; BUTT, S.; TOMASZEWSKI, W. *The Dynamics of Bad Housing: The impact of bad housing on the living standards of children* [en línea]. Londres: 2008, <<https://www.eagacharitytrust.org/app/uploads/2016/03/natcendynamicsfullreport.pdf>>.

BARNETT, A.G. [et al.] «Cold periods and coronary events: an analysis of populations worldwide». A: *Journal of epidemiology and community health*. Vol. 59, núm., p 551-557. [En línea]: 2005. <<http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1757082&tool=pmcentrez&rendertype=abstract>>.

BHATTACHARYA, J. [et al.] «Heat or eat? Cold-weather shocks and nutrition in poor American families.». A: *American journal of public health*. Vol. 93, núm. 7, p. 1149-1154. [En línea]: 2003. <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447925/>>

FOWLER, T. et al. [et al.] «Excess Winter Deaths in Europe: a multi-country descriptive analysis». A: *European journal of public health*. Vol. 25, núm. 2, p.339-345. [En línea]: 2015. <<https://doi.org/10.1093/eurpub/cku073>>

GASPARRINI, A. [et al.] «Mortality risk attributable to high and low ambient temperature: A multicountry observational study». A: *The Lancet*. Vol. 386, núm. 9991, p. 369–375. [En línea]: 2015. <[http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)62114-0](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(14)62114-0)>

HARKER, L. *Chance of a Lifetime: The impact of bad housing on children's lives*. Londres: Shelter, 2006.

HEALY, J.D. «Excess winter mortality in Europe: a cross country analysis identifying key risk factors». A: *Journal of Epidemiology & Community Health*. Vol. 57, núm. 10, p.784-789. [En línea]: 2003. <<http://jech.bmj.com/content/57/10/784>>.

HILLS, J. *Getting the measure of fuel poverty. Final Report of the Fuel Poverty Review*. CASE report 72. Centre for Analysis and Social Exclusion, Department for Energy and Climate Change. The London School of Economics and Political Science. London: 2012. También disponible en línea a: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/48297/4662-getting-measure-fuel-pov-final-hills-rpt.pdf>.

HILLS, J. *Fuel Poverty: The problem and its measurement. Interim Report of the Fuel Poverty Review*. CASE Report 69. Centre for Analysis and Social Exclusion, Department for Energy and Climate Change. The London School of Economics and Political Science. London: 2011. També disponible en línia a: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport69.pdf>.

HOWDEN-CHAPMAN, P. [et al.] «Effect of insulating existing houses on health inequality: cluster randomised study in the community». A: *BMJ (Clinical research ed.)*. Vol. 334, p. 460. [En línia]: 2007. <https://doi.org/10.1136/bmj.39246.620486.AE>.

HOWDEN-CHAPMAN, P. [et al.] «Improving health and energy efficiency through community-based housing interventions». A: *International Journal of Public Health*. Vol. 56, núm. 6, p. 583-588. [En línia]: 2011. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00038-011-0287-z>.

IPARRAGUIRRE, J. «Have winter fuel payments reduced excess winter mortality in England and Wales?». A: *Journal of Public Health*. Vol. 37, núm. 1, p. 26-33. [En línia]: 2014. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdu063>.

KEATINGE, W.; DONALDSON, G. «Cold weather, cold homes and winter mortality». A: *Cutting the Cost of Cold: Affordable Warmth for Healthier Homes*. Londres: E&FN Spon Ltd., 2000, p. 17-24.

KHAW, K. «Temperature and cardiovascular mortality». A: *The Lancet*, vol. 345, núm. 8946, p. 337-338. [En línia]: 1995. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(95\)90336-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(95)90336-4).

LIDDELL, C. & GUINEY, C. «Living in a cold and damp home: Frameworks for understanding impacts on mental well-being». A: *Public Health*. Vol. 129, núm. 3, p. 191-199. [En línia]: 2015. <http://dx.doi.org/10.1016/j.puhe.2014.11.007>.

LIDDELL, C. & MORRIS, C. «Fuel poverty and human health: A review of recent evidence». A: *Energy Policy*. Vol. 38, núm. 6, p. 2987-2997. [En línia]: 2010. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2010.01.037>.

MAIDMENT, C.D. [et al.] «The impact of household energy efficiency measures on health: A meta-analysis». A: *Energy Policy*. Vol. 65, p. 583-593. [En línia]: 2014. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.10.054>.

MARÍ-DELL'OLMO, M. [et al.] «Housing Policies and Health Inequalities». A: *International Journal of Health Services: Planning, Administration, Evaluation*. Vol. 47, núm. 2, p. 207-232. [En línia]: 2016. <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020731416684292>.

MARMOT REVIEW TEAM. *The Health Impacts of Cold Homes and Fuel Poverty*. London: Friends of the Earth, 2011. També disponible en línia a: https://www.foe.co.uk/sites/default/files/downloads/cold_homes_health.pdf.

PERALTA, A. [et al.] «Impact of energy efficiency interventions in public housing buildings on cold-related mortality: A case-crossover analysis». A: *International Journal of Epidemiology*. [En línea]: 2017. <<https://doi.org/10.1093/ije/dyw335>>.

RUDGE, J.; GILCHRIST, R. «Measuring the health impact of temperatures in dwellings: Investigating excess winter morbidity and cold homes in the London Borough of Newham». A: *Energy and Buildings*. Vol. 39, núm. 7, p. 847-858. [En línea]: 2017. <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378778807000552>>.

THOMSON, H. [et al.] «Housing improvements for health and associated socio-economic outcomes». A: *The Cochrane Database of Systematic Reviews*. Núm. 2. [En línea]: 2013. <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/14651858.CD008657.pub2/abstract>>.

TIRADO HERRERO, S. [et al.] *Pobreza, vulnerabilidad y desigualdad energética. Nuevos enfoques de análisis* [en línea]. Madrid: Asociación de Ciencias Ambientales, 2016. <http://www.niunhogarsinenergia.org/panel/uploads/documentos/estudio%20pobreza%20energetica_aca_2016.pdf>.

TIRADO HERRERO, S. [et al.] *Pobreza Energética en España - Análisis de Tendencias*. Madrid: Asociación de Ciencias Ambientales, 2014. También disponible en línea a: <<http://unaf.org/wp-content/uploads/2014/05/estudio-de-pobreza-energ%C3%A9tica-en-espa%C3%B1a-2014.pdf>>.

WALKER, G.; DAY, R. «Fuel poverty as injustice: Integrating distribution, recognition and procedure in the struggle for affordable warmth». A: *Energy Policy*. Vol. 49, p. 69-75. [En línea]: 2012. <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.01.044>>.

WILKINSON, P. [et al.] *Cold comfort: The social and environmental determinants of excess winter deaths in England*, 1986-96. Bristol: The Policy Press, 2001. También disponible en línea a: <<http://www.jrf.org.uk/publications/cold-comfort-social-and-environmental-determinants-excess-winter-deaths-england-1986-19>>.

WILKINSON, P. et al., 2004. «Vulnerability to winter mortality in elderly people in Britain: population based study». A: *BMJ (Clinical research ed.)*. Vol. 329, núm. 7467, p. 647. [En línea]: 2004. <<https://doi.org/10.1136/bmj.38167.589907.55>>.

XU, Y. [et al.] «Differences on the effect of heat waves on mortality by sociodemographic and urban landscape characteristics». A: *Journal of Epidemiology and Community Health*. Vol. 67, núm. 6, p. 519-525. [En línea]: 2013. <<http://dx.doi.org/10.1136/jech-2012-201899>>.

LLEI 24/2015: UN INSTRUMENT IMPRESCINDIBLE QUE CAL CONCRETAR

Maria Campuzano Guerra

Aliança contra la Pobresa Energètica

Maria.campuzano@isf.es

La Llei 24/2015 fa un any i mig que està protegint contra els talls de subministrament d'aigua, llum i gas a Catalunya. Concretament, ha aconseguit aturar-ne més de 39 mil. Això no vol dir que la seva aplicació hagi estat senzilla ni a gust de tothom. Per entendre la importància d'aquesta llei i les resistències en la seva aplicació, abans cal, però, recordar quin és el context en què va néixer.

La Iniciativa Legislativa Popular (ILP) neix de la necessitat de posar fi als desnonaments i els talls de subministrament. L'objecte de l'article és tractar la qüestió de la pobresa energètica, per tant, cal centrar-se, sobretot, en la part del context que fa referència a la problemàtica dels subministraments bàsics i deixar de banda l'habitatge, tot i que com s'explicarà més endavant estan molt relacionats.

En primer lloc, partim del fet que a Catalunya la gestió d'aquests subministraments bàsics està en mans de poques empreses, majoritàriament privades. En el cas de l'aigua, el 84% dels usuaris catalans¹ estan sota gestió privada en un règim de quasi monopoli per part de la companyia Agbar. Quant a l'electricitat, la gestió

en l'àmbit estatal està en mans d'un oligopoli format per cinc grans empreses que controla el 84% del mercat elèctric i, si ens centrem a Catalunya, tenim un règim de quasi monopoli d'Endesa. Quelcom molt similar succeeix amb el gas i la companyia de referència Gas Natural.

No és estrany, per tant, que si la gestió de béns comuns com l'aigua i l'energia es troba en mans de grans empreses, els beneficis econòmics acabin estant per davant dels drets humans i ens trobem així amb famílies que pel fet de no poder pagar les factures d'aquests serveis bàsics no en tenen garantit l'accés.

A Catalunya, l'any 2015 es van produir 443 talls de subministrament diaris² i l'Administració no donava resposta a aquest drama social.

Fins aquell moment, s'havien aprovat dos lleis contra la pobresa energètica al país: la treva hivernal el desembre de 2013 i la modificació del Codi de Consum a finals de 2014, ambdues lleis afectades per un recurs d'inconstitucionalitat que va presentar el Govern del PP. La primera ja amb sentència conforme les mesures

¹ <http://www.aiguaesvida.org/wp-content/uploads/2015/05/150513-Informe-dates1.pdf>

² <https://pahbarcelona.org/2015/05/28/es-posa-en-marxa-el-comptador-de-la-vergonya/>

previstes es consideraven inconstitucionals, i l'altra a l'espera de resolució. En tot cas, cap de les dues lleis havia aconseguit donar resposta a la situació que patia el 10% dels catalans, que no tenien garantit l'accés als subministraments bàsics.

En aquest context, la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), l'Aliança contra la Pobresa Energètica (APE) i l'Observatori DESC (Drets Econòmics, Socials i Culturals) posem en marxa la ILP d'habitatge.

El paraigües: el dret a l'habitatge digne

L'accés a aigua, llum i gas són condicions indispensables per garantir un habitatge digne i un nivell de vida adequat. L'accés universal a aquests drets és imprescindible per preservar la vida i la dignitat de les persones. I aquestes afirmacions no són només qüestions de sentit comú, sinó que es troben recollides en pactes internacionals com en l'article 11 del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC), on es reconeix el dret de tothom a un nivell de vida adequat per si mateix i la seva família, incloent alimentació, vestit i habitatge, i també a una millora constant de les condicions de vida. I, de fet, el Comitè de Drets Econòmics Socials i Culturals ha desenvolupat el contingut del dret a l'habitatge en diferents observacions generals. En la quarta ha concretat les condicions adequades: accés permanent a recursos adequats i comuns, aigua potable i energia per a la cuina, la calefacció i la llum. Pel que fa a l'aigua i el sanejament, ja va ser reconegut com a dret humà en la resolució de 2010 de l'Assemblea General de les Nacions Unides.

Per aquest motiu, la proposta de llei se sustenta sota el paraigües del dret a l'habitatge i les mesures que preveu estan relacionades amb l'abordament de la qüestió de la pobresa energètica, a més de paralitzar els desnonaments, garantir reallotjaments a preus justos per a totes les famílies afectades, liquidar els deutes de per vida i ampliar el parc públic d'habitatge amb els pisos buits de les entitats financeres.

A Catalunya la gestió dels subministraments bàsics està en mans de poques empreses, majoritàriament privades.

Un canvi de paradigma

Aquesta proposta de llei planteja un canvi de paradigma, ja que el seu enfocament i les mesures que proposa tenen com a objectiu imposar obligacions a qui està fent negoci amb drets fonamentals, és a dir, les entitats financeres, grans tenidors d'habitatges o empreses subministradores que estan obtenint beneficis a costa de gestionar drets bàsics. Sense perdre de vista que el garant dels drets és l'Administració, la llei posa en el centre que les entitats financeres, els grans tenidors i les empreses subministradores han d'assumir responsabilitats.

El procés d'aprovació de la llei

La ILP és la única via que té la ciutadania en aquesta "anomenada" democràcia per fer propostes legislatives sobre temes que afecten el nostre dia a dia. Durant quatre mesos es van

recollir signatures al carrer (als mercats, a les places, a xerrades, etc.). Es va aconseguir generar debat entre la ciutadania, apel·lar l'opinió pública i es van recollir el triple de signatures necessàries: gairebé 150.000. I és que es tractava d'una ILP que comptava amb un gran suport social de diversos col·lectius, des de sindicats o el col·legi de treballadores socials, fins al col·lectiu de bombers o entitats del tercer sector, entre moltes altres.

Tot i les dificultats, i d'haver estat un procés de negociació dur entre les organitzacions promotores i els grups parlamentaris, es va aconseguir que aquesta proposta de llei s'aprovés per unanimitat al Parlament de Catalunya el juliol del 2015, convertint-se en l'actual Llei 24/2015. Va ser una gran victòria de la ciutadania aconseguir que tot l'arc parlamentari es posés d'acord en una llei que volia garantir un dret tan bàsic com és el de l'habitatge digne, però on els interessos privats pressionaven per evitar-ho.

Sense perdre de vista que el garant dels drets és l'Administració, la llei posa en el centre que les entitats financeres, els grans tenidors i les empreses subministradores han d'assumir responsabilitats.

Des de les organitzacions impulsores érem conscients que aprovar una llei no significa canviar la realitat d'un dia per l'altre. Des de l'endemà de la seva aprovació hem estat dar-

rer l'Administració, la Generalitat i els ajuntaments per garantir que la llei es desplegués i s'aplicava amb tota la contundència necessària. Hem participat amb la Generalitat en l'elaboració dels protocols que serveixen de guia als ajuntaments i les empreses per la seva correcta aplicació, així com també hem participat en les formacions sobre la implementació de la llei amb més de mil tècnics d'ajuntaments de Catalunya.

Malauradament, el Partit Popular va interposar recurs d'inconstitucionalitat a l'abril de 2016 i va demanar la suspensió, que el Tribunal Constitucional va acceptar, de la majoria d'articles que destinats a protegir contra els desnonaments i eliminar els deutes per tenir una segona oportunitat. De fet, tots els articles suspesos feien referència a obligacions que havien d'assumir les entitats financeres i els grans tenidors d'habitatge. Només ha quedat en vigor l'obligació de l'Administració de real·lotjar i, això sí, també plenament vigents totes les mesures que feien referència a la pobresa energètica.

El principi de precaució: salva vides

La Llei 24/2015 és una de la més garantistes, no només a l'Estat espanyol, sinó a tot Europa, ja que planteja mesures per aturar els talls de subministrament indiscriminats. La llei incorpora el principi de precaució, que proposa un canvi de paradigma respecte de la llei estatal i, fins i tot, de la legislació europea. La llei pressuposa que si algú no paga la seva factura de la llum és perquè no pot. La precaució, per part de les companyies, abans d'efectuar un

tall es fa imprescindible quan es tracta d'uns subministraments indispensables per a una vida digna.

Sembla de sentit comú plantejar que “davant d'un impagament, millor preguntar”, en comptes de “davant d'un impagament, directament efectuar un tall”. Per aquest motiu, ha de ser l'empresa qui, quan detecta un impagament, abans d'efectuar un tall ha de consultar a Serveis Socials si aquesta persona es troba en una situació de vulnerabilitat. Amb aquest principi s'aborden dos problemes: per una banda, la manca d'informació dels ajuntaments, que no tenen coneixement de qui té problemes per pagar les seves factures, ja que fins ara era una informació que només posseïen i guardaven gelosament les empreses; i, per altra banda, s'evita que es talli el subministrament a famílies en situació de vulnerabilitat.

En realitat, aquestes empreses han utilitzat el tall de subministrament –acompanyat d'amenaques constants i assetjament telefònic– com a mesura de pressió perquè les famílies paguin. I és que no podem oblidar que moltes famílies acaben pagant les factures per por de quedar-se sense subministrament i deixen de destinar aquests diners a necessitats tan bàsiques com l'alimentació o passen un hivern sense encendre la calefacció, molt lluny de mantenir les condicions mínimes que garanteixen una vida digna.

Les companyies, persistents en la seva actitud de rebuig a qualsevol mesura que els exigeixi responsabilitats, es resisteixen a l'aplicació d'aquesta normativa. Un cas claríssim de les conseqüències que pot tenir eludir aques-

ta responsabilitat va ser la mort de la Rosa a Reus³ l'octubre del 2016. Una mort que podria haver-se evitat si Gas Natural hagués complert amb el principi de precaució, ja que els Serveis Socials coneixien la situació de la Rosa. Per aquest motiu és urgent que les companyies compleixin, sense excepció ni excusa, amb aquesta responsabilitat.

El tall de subministrament –acompanyat d'amenaques constants i assetjament telefònic– s'ha utilitzat com a mesura de pressió perquè les famílies paguin.

I què passa amb el deute?

Fer front als talls de subministrament és fer front a l'emergència, però les famílies continuaran tenint problemes per fer front a les seves factures. Tenint en compte que el model de gestió d'aquests serveis és la principal causa d'aquesta situació, no queda més que afirmar que són les empreses de l'oligopoli –aquelles que gestionen aquests serveis des d'una posició de privilegi en el mercat– les que s'han de fer càrrec de les factures que les famílies no poden assumir.

Recordem que aquestes companyies estan fent negoci amb drets humans. Només el 2016, Iberdrola, Endesa i Gas Natural van obtenir un

³ <http://pobresaenergetica.es/comunicat-la-pobresa-energetica-mata-la-llei-242015-salva-vides/>

benefici conjunt de 5.463 milions d'euros. No és d'estranyar, llavors, que les companyies elèctriques espanyoles siguin les que més beneficis acumulen en comparació amb les seves homòlogues europees.

En aquest sentit, la Llei 24/2015 exigeix a les companyies que signin convenis amb l'Administració perquè aquestes assumeixin els descomptes necessaris per tal que les famílies tinguin garantit l'accés a aquests serveis i no s'ofeguin amb deutes inassumibles. Malauradament, aquests convenis no són una realitat ara per ara i els ajuntaments i la pròpia Generalitat estan cobrint les factures amb partides dels seus pressupostos.

Reptes

És evident que per poder dir que la Llei 24/2015 s'està aplicant amb contundència encara queda camí per recórrer. En primer lloc, s'ha de tenir clar que qui ha de garantir l'accés a aquests drets bàsics és l'Administració, per tant, el seu paper és exigir el compliment de la llei.

La tasca dels ajuntaments de detecció en primer terme dels incompliments de la llei és clau, així com la denúncia i sancions pertinents. Ja sigui obrint un procediment propi per sancionar com ha fet l'ajuntament de Barcelona o denunciant a l'Agència Catalana de Consum com fan ajuntaments com els de Sabadell o Rubí, entre d'altres (tot i que encara és una tasca pendent per molts ajuntaments).

Així, la Generalitat ha d'exercir amb contundència la seva capacitat d'inspecció i sancionadora. Fins ara, des de l'Agència Catalana de Consum

s'han obert 130 expedients sancionadors i s'han interposat 99 sancions de les quals 97 han estat recorregudes per les empreses. A més, hem de tenir en compte que la quantia de les sancions interposades per la Generalitat ha estat la mínima, és a dir, de 10.000 euros.

En el moment d'escriure aquest article (abril de 2017), encara estem a l'espera de la sanció a Gas Natural pel cas de la mort de la Rosa a Reus que, per la gravetat de la situació, considerem que hauria de ser la màxima, un milió d'euros. Cal, a més, que la Generalitat sigui proactiva en la detecció d'incompliments mitjançant inspeccions d'ofici periòdiques per tal d'evitar que s'incompleixi la llei de manera sistemàtica com encara fan algunes companyies avui dia.

Per últim, pel que fa a la signatura de convenis és urgent obligar les empreses a assumir els deutes de les famílies que no poden pagar. Si exigim a l'Administració que garanteixi aquests drets i tingui voluntat política, bé hem d'exigir també a qui gestiona aquests serveis que sigui suficientment responsable com per estar a l'alçada d'aquesta necessitat bàsica i dret fonamental, el de l'accés a l'aigua i l'energia per a una vida digne. I és que seguir mantenint un model en què són els fons públics els que cobreixen factures és, en realitat, acabar solucionant el problema d'impagats d'aquestes empreses en detriment d'una solució estructural per a les famílies. ●

FITXES
D'EXPERIÈNCIES

AJUNTAMENT DE BARCELONA

PUNTS D'ASSESSORAMENT DE POBRESA ENERGÈTICA –PAPE–

Dades bàsiques del municipi	Habitants: 1.604.555 (2015) Nombre prestacions urgència/hab: 4.425 ajuts (any 2016)
Període d'execució	30 de novembre de 2015–31 de març de 2016
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització ■ Assessorament, formació i capacitat ■ Millora de l'eficiència energètica □ Rehabilitació d'edificis □ Aprofitament de les energies renovables ■ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Centres de Serveis Socials (40), oficines d'Habitatge, entitats del Tercer Sector
Descripció	El projecte pretén combatre la pobresa energètica a la ciutat de Barcelona i millorar el parc d'habitatges dels barris més deprimits a través de la requalificació professional de les persones beneficiàries del Programa Làbora (ocupació social amb un mercat laboral protegit) i la posada en marxa d'un servei d'auditoria energètica dirigit a les llars de Barcelona en situació de pobresa energètica. Objectius específics: Eix 1 – Pobresa energètica 1. Disminuir el consum energètic de les llars amb major precarietat econòmica. 2. Disminuir l'import de la factura d'energia de les llars amb major precarietat econòmica. 3. Millorar l'estat dels habitatges de les persones amb major precarietat econòmica, especialment a través de petites reparacions i la instal·lació de mesures <i>low cost</i> per a l'eficiència energètica del domicili. Eix 2 – Foment de l'ocupació i millora de l'ocupabilitat 1. Requalificar professionalment les persones amb dificultats d'accés al mercat laboral (especialment en l'àmbit construcció) en nous nínxols d'ocupació que contribueixen a la millora ambiental (<i>green jobs</i>). 2. Desenvolupament d'un servei orientat a la comunitat.

Resultats	Persones ateses a la <i>front office</i>: 993 Assessoraments individuals (multicanal): 540 Llars auditades: 3.100 Intervencions a domicilis realitzades: 118 Sol·licituds d'Informe de Risc d'Exclusió Residencial (SIRER): 412 Talls o avisos de tall gestionats: 454 Informes de Risc d'Exclusió Residencial (IRER) positius lliurats: 99 Persones vulnerables protegides per Llei 24/2015 via IRER: 297 Contractes subministraments garantits via IRER: 198 Pla ocupació eficiència energètica 100 persones: 75 agents energètics i 25 informants energètics (Programa Làbora). Elaboració <i>kit</i> estalvi energètic.
Pressupost	Any 2016: Institut Municipal Serveis Socials (IMSS) - Ajuntament Barcelona: 72.000 € (5 PAPE) 2.000.000 € (pla ocupació) 671.278,17 € (ajuts subministraments) Conveni ECAS (Tercer Sector): 500.000 € 500.000 € (pla ocupació)
Fonts de finançament	Pressupost IMSS + Conveni ECAS (Tercer Sector)
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	Impacte estimat postPAPE: 397,04 tones de CO₂ menys al cap d'un any. 1.675.295 kWh estalviat al cap d'un any (equival al consum mitjà anual de 187 llars).
Dificultats de la iniciativa	Cooperació i gestió públic-social entre l'Ajuntament de Barcelona i ECAS (nou entitats del tercer sector). Pla d'ocupació a través del Programa Làbora (38 entitats del tercer sector). Derivació de les persones usuàries des dels 40 centres de serveis socials.
Evolució/futur de la iniciativa	Posada en marxa, el 19 de gener de 2017, de 10 Punts d'Assessorament Energètic (PAE) a tots els districtes de la ciutat de Barcelona. Oberts a tota la població, amb especial incidència en els més vulnerables. Dos objectius: detecció de la pobresa energètica i eficiència energètica. Tres fases: informació, assessorament i intervenció a la llar.
Més informació a:	Eladi Torres i González IMSS, Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona. Director executiu de Planificació, Gestió de Recursos i Avaluació a/e: etorresg@bcn.cat Tel. 93 291 84 55 www.bcn.cat/serveissocials

AJUNTAMENT DE SABADELL

BANC D'ENERGIA DE SABADELL

Dades bàsiques del municipi	Habitants: 208.246 (2016) Nombre prestacions urgència/hab: 1.291 (només per subministres; any 2016) Persones ateses: 15.504 (2015)
Període d'execució	Novembre 2015 – actualment
Àmbit d'intervenció	☐ Detecció i diagnosi ☒ Sensibilització ☒ Assessorament, formació i capacitat ☐ Millora de l'eficiència energètica ☐ Rehabilitació d'edificis ☐ Aprofitament de les energies renovables ☒ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Associació banc d'energia de Sabadell, famílies adherides a l'estalvi solidari de forma voluntària, empreses i comerços adherits al projecte. Col·laboracions amb entitats i organitzacions veïnals, tercer sector, etc.
Descripció	El banc d'energia és una iniciativa d'innovació social basada en l'estalvi solidari (#Estalviarxcompartir). L'estalvi energètic aconseguit pels participants – famílies, organitzacions, empreses i administracions– es destina en un 35% a la lluita contra la pobresa energètica i en un altre 35% a l'eficiència energètica del participant a partir de donacions a l'Associació banc d'energia. El seu funcionament s'inicia en dos municipis en una primera fase: Sabadell (207.000 habitants), des de març de 2016, i Premià de Dalt (10.300 habitants), des de novembre de 2015. La finalitat del banc no és acumular energia o recursos, sinó contribuir a l'estalvi amb finalitats redistributives. El banc d'energia pretén ligar dues realitats: la pobresa energètica (l'accés bàsic a l'energia), millorant les condicions dels habitatges de les persones o famílies en situació vulnerable per tal de fer-los energèticament menys dependents i oferint un acompanyament energètic formatiu (amb inversió inclosa, però no pagant factures); i el canvi climàtic, minimitzant el malbaratament de l'ús de l'energia. El retorn social dels recursos econòmics que obtingui el banc d'energia es realitza de forma territorialitzada (solidaritat de proximitat), tant en formació energètica, com en inversions de millora a les llars, amb mesures d'estalvi (inversió), formació i acompanyament que facin que les famílies vulnerables millorin la seva qualitat de vida. Els diners s'inverteixen al mateix territori on es genera l'estalvi solidari, és a dir, "estalvi km 0".

Descripció	L'adhesió i participació al banc d'energia és sempre voluntària i, per tant, no s'estableix cap termini que limiti la participació. També és possible adherir-se al banc d'energia com a col·laborador o entitat/empresa col·laboradora, que ajudi o lideri el banc d'energia local. L'adhesió d'empreses compta amb tres categories: A, A+ i A++, amb participacions econòmiques inicials de 100, 500 i 1000 €/any (sense aplicar desgravacions), i amb la possibilitat d'afegir-se a l'estalvi energètic solidari. Pel que fa a les famílies, l'adhesió s'inicia amb una aportació de 15 €/any (sense aplicar desgravacions).
Resultats	En el temps de 18 mesos de funcionament, el banc d'energia ha aconseguit: • 58 adhesions al banc d'energia: tres persones jurídiques; 22 persones sòcies, disset de les quals també s'ha afegit a l'estalvi solidari; 26 no sòcies adherides a l'estalvi solidari i persones adherides només com a amics voluntaris. • 23 entitats col·laboradores (http://bancdenergia.org/entitats-colaboradores/).
Pressupost	18.000 €/any (banc d'energia de Sabadell)
Fonts de finançament	• Quotes dels socis • Aportacions estalvi solidari: famílies, empreses, administració local • Subvencions d'entitats privades i administracions públiques
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	Destinar el 50% d'un total de 62.000 € a l'acció directa contra la pobresa energètica i l'eficiència energètica (a parts iguals). Atenció/acompanyament de 30 famílies a Sabadell.
Dificultats de la iniciativa	• Encaixar el projecte en el marc del conjunt d'iniciatives actuals de l'administració. • Teixir suports encara necessaris en diferents àmbits de l'Administració. • Desenvolupar la sostenibilitat econòmica del suport a l'estalvi solidari sense derivar-hi recursos destinats a l'acció social solidària.
Transferibilitat	Altíssim potencial de replicació a escala local i supramunicipal a partir de la participació i l'impuls d'entitats del tercer sector o administracions públiques. En aquest sentit, cal avançar en el desenvolupament de la iniciativa des de les entitats locals.
Evolució/futur de la iniciativa	Es preveu la seva extensió a deu municipis més en dos anys.
Més informació a:	http://bancdenergia.org/sabadell/

AJUNTAMENT DE BADALONA

BADALONA EFICIENT

Dades bàsiques del municipi	Habitants: 215.634 (2016) Nombre prestacions urgència/hab: 480 (només per a subministraments l'any 2016)
Període d'execució	Setembre 2016–desembre 2017
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització ■ Assessorament, formació i capacitatció ■ Millora de l'eficiència energètica □ Rehabilitació d'edificis □ Aprofitament de les energies renovables □ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Institut Municipal de Promoció de l'Ocupació (IMPO); Projecte Àngels: Fundació Roca i Pi, Badalona Serveis Assistencials, AEMIFESA.
Descripció	El projecte Badalona Eficient de lluita contra la pobresa energètica s'estructura en quatre programes: • Programa d'assessorament energètic a la ciutadania. • Programa d'auditories energètiques i acompanyament a les famílies vulnerables. • Programa de foment de l'ocupació amb la creació de nous professionals en el sector de l'eficiència energètica. • Projecte Àngels, constituït per Badalona Serveis Assistencials, la Fundació Roca i Pi, l'Ajuntament de Badalona i AEMIFESA (gremi d'instal·ladors del barcelonès nord). La definició dels programes d'actuació s'ha realitzat a partir d'una prova pilot executada durant el darrer trimestre del 2016. A partir d'auditories a 65 famílies en situació de vulnerabilitat s'ha pogut conèixer i caracteritzar la problemàtica de les famílies a Badalona i definir els procediments d'actuació i acompanyament. De la mateixa manera, s'ha dissenyat un programa de formació per a futurs assessors energètics. A través de l'Institut Municipal de Promoció de l'Ocupació, s'ha realitzat la contractació i capacitatció de sis professionals en situació d'atur a través de la promoció de desenvolupament d'un nou perfil de professionals especialitzat en l'eficiència energètica.

Descripció	El projecte Àngels és un programa transversal entre la societat civil i l'Administració que té per objectiu la realització de petits arranjaments a llars amb necessitats especials, i que amb la seva incorporació a l'estratègia de lluita contra la pobresa energètica esdevé una eina clau. Amb les auditories sovint es detecta la necessitat de corregir situacions d'ineficiència o que suposen un risc per les persones. A través d'aquest projecte de col·laboració serà possible dur a terme algunes d'aquestes actuacions.
Resultats	Els resultats de la prova pilot posen de manifest les següents potencialitats: • El 64% de les llars estan fora del mercat regulat o PVPC. • El 89% de les llars és susceptible de contractar tarifes de discriminació horària. • El 74% dels habitatges pot accedir al bo social. • El 10% de les llars es troba en situació irregular. En la totalitat dels casos s'ha realitzat l'acompanyament a les famílies per tal de regularitzar i optimitzar la situació. El cost mitjà de la factura elèctrica per família a l'inici de l'assessorament se situava entorn dels 45 €/mensuals. Després de l'actuació, el cost mitjà era de 25 €/mensuals. El potencial d'estalvi com a resultat de l'actuació era de 12.465,20 €. Aquests resultats demostren l'efectivitat de l'actuació plantejada. En dos anys s'aconsegueix recuperar la inversió efectuada i reduir la necessitat d'intervenció futura.
Pressupost	El cost de la prova pilot va ser de 20.872 €. El cost del programa d'assessorament energètic i auditories pel 2017 s'estima en 143.463,29 €.
Fonts de finançament	Institut Municipal de Promoció de l'Ocupació (IMPO) Ajuntament de Badalona
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	L'estalvi quantificat a la prova pilot és de 12.400 €/any i de 2,6 t CO₂ pel conjunt de les 65 famílies. Els estalvis associats a l'implementació de l'estratègia no han estat quantificats fins ara.
Dificultats de la iniciativa	Coordinació entre els agents implicats. Obtenció del finançament
Transferibilitat	Alt potencial de rèplica a escala local i supramunicipal.
Evolució/futur de la iniciativa	Llançament de la campanya de comunicació durant el primer trimestre de 2017. Posada en marxa del punt d'assessorament i de xerrades en la seu de les entitats de la ciutat. D'entrada, el programa disposa de pressupost per a dotze mesos.
Més informació a:	www.badalona.cat

AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

PROJECTE “RENOVEM ELS BARRIS”

Dades bàsiques del municipi	Habitants: 117.153 (2016)
Període d'execució	2016–2018
Àmbit d'intervenció	☐ Detecció i diagnosi ☐ Sensibilització ☐ Assessorament, formació i capacitat ☐ Millora de l'eficiència energètica ☒ Rehabilitació d'edificis ☐ Aprofitament de les energies renovables ☐ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Àrea metropolitana de Barcelona, comunitats de veïns, empresa Rehacsa.
Descripció	Promoure la rehabilitació dels edificis d'habitatges privats mitjançant el lideratge públic. Renovació de 32 edificis d'habitatges privats al carrer dels Pirineus a Santa Coloma de Gramenet. Es tracta d'una experiència pionera en l'àmbit estatal quant a la reforma de comunitats d'habitatges de veïns i veïnes amb mediació i impuls públic. Està previst que s'estengui a altres zones de Santa Coloma. És el primer cop que un ajuntament assumeix les funcions d'organitzador de la rehabilitació d'edificis privats –façanes, cobertes, patis, condicionament tèrmic i de tots aquells espais comuns que necessiten actualització– i alhora facilita totes les condicions necessàries –tant econòmiques, com de projecte– perquè la comunitat de veïns i veïnes puguin pagar tranquil·lament la reforma i que aquesta es faci amb plenes garanties. La rehabilitació és integral i s'intervé en funció de la necessitat en façanes, patis interiors i cobertes, així com en instal·lacions comunitàries. L'Ajuntament intervé de manera integral en tot el procés: • És mediador amb la comunitat de propietaris –perquè tots els veïns i les veïnes es posin d'acord– i manté el contacte durant tot el procés. • Encarrega i adjudica els projectes tècnics i les obres. • Avança els pagaments i vetlla per la correcta execució de les obres. • Ofereix facilitats de pagament al veïnat: tres modalitats. Els projectes tècnics van estar subvencionats per l'ajuntament en una decisió presa per facilitar que el pla es desplegués sense resistències per part dels propietaris. Els 32 projectes van ser licitats conjuntament de manera que un sol equip d'arquitectes aborda de manera integral la rehabilitació de tot el conjunt. L'arquitecte Joan Portet i el seu equip en van ser els adjudicataris. Amb la voluntat de recolzar els propietaris en aquest procés, se'ls ha ofert o bé la possibilitat de fer el pagament fraccionat en quotes a cinc anys, o bé, per aquells amb menys ingressos, un ajut consistent en la bestreta de la quota, amb la inscripció de la quantitat satisfeta en el registre de la propietat perquè pugui ser liquidada en el futur quan hi hagi una transmissió de la finca. L'Ajuntament de Santa Coloma assumeix la gestió de tresoreria que impliquen aquests fraccionaments i també (i això és clau) la gestió de la morositat a través dels seus mecanismes habituals de cobrament.

Descripció	S'han signat convenis amb totes les comunitats i articulat diversos mecanismes de seguiment compartit i validació ciutadana del projecte des dels seus inicis. Les obres es van licitar conjuntament i la guanyadora del concurs va resultar ser l'empresa Rehacsa.
Resultats	L'operació es concentra en les dues façanes d'un tram del carrer Pirineus del barri del Fondo Alt de Santa Coloma de Gramenet. S'hi estan rehabilitant 32 comunitats de propietaris d'edificis de promoció privada dels anys 60 i 70 que sumen un total de 360 habitatges. Són edificis entre mitgeres que configuren illes tancades i amb una alçada habitual de planta baixa més quatre i àtic. Estructura de paret de càrrega de maó i forjats unidireccionals de bigueta de formigó i revoltó ceràmic.
Pressupost	L'import global de les obres és de 1,7 milions d'euros, comptant amb una subvenció de l'Àrea metropolitana de Barcelona de 600.000 euros.
Fonts de finançament	Àrea Metropolitana de Barcelona, la Tresoreria Municipal i quotes de particulars.
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	Els factors d'escala generats per la licitació conjunta repercuteixen en un estalvi final superior al 20%, en termes de tot el procés de rehabilitació. Estalvis energètics de fins a 30% segons simulacions. Millores de confort en casos de pobresa energètica.
Dificultats de la iniciativa	La decisió sobre l'abast de les intervencions rehabilitadores en els edificis està sempre en mans de la propietat, tret que no ens trobem en situacions de degradació que obliguin a l'Administració a exigir-hi una intervenció correctora. Quan la propietat és privada i múltiple —que és el cas de la immensa majoria dels edificis del país—, el procés de presa de decisions és enormement complex i sovint s'acaba actuant de forma parcial i reactiva davant l'evidència de les patologies.
Transferibilitat	Alta. La fórmula utilitzada per permetre una intervenció total de l'administració local ha estat la d'aprovar el document urbanístic de declaració d'Àrea de Conservació i Rehabilitació, un instrument recollit a la Llei catalana d'Habitatge de 2007, i declarar-se'n administració actuant, a l'empara de la llei estatal de les 3R. L'aprovació implica la declaració d'utilitat pública de les obres i el projecte n'identifica els costos distribuïts entre edificis i, a la vegada, entre propietaris, que estan tots llistats en el projecte. L'esmentada declaració i les quotes són notificades de forma particular a cada propietari. Altres administracions i organismes interessats en el projecte: l'Ajuntament de Madrid, la Generalitat de Catalunya, l'Àrea metropolitana de Barcelona, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.
Evolució/futur de la iniciativa	Per a la identificació del sector a rehabilitar es va escollir un tram de carrer molt significatiu pel seu lideratge veïnal i el mal estat dels edificis. Però, en els pròxims projectes i amb la vocació de contribuir a l'enfocament urbanístic i la simplificació dels processos, s'adoptarà la secció censal com a unitat de mesura. En aquest primer exercici hem segregat l'actuació directa amb el veïnat (la dinamització-mediació ha pivotat al voltant de l'equip municipal de mediació i de l'arquitecte municipal Joan Manel González), la paisatgística (mitjançant el concurs esmentat) i la d'abordatge de les patologies i les obres. Creiem que en futures edicions ens caldrà canviar el rol de l'arquitecte director del projecte, fusionar més aquests tres aspectes i promoure així projectes d'intervenció amb equips multidisciplinaris que permetin encarar aquestes operacions no només a més escala, sinó també amb més interdisciplinarietat.
Més informació a:	http://congresarquitectura2016.org/sites/default/files/CAP%20A%20UN%20CANVI%20D.pdf

AJUNTAMENT DE GRANOLLERS

L'ESTALGIA, MÉS ENLLÀ D'UNA CAMPANYA

Dades bàsiques del municipi	Habitants: 60.174 (2016)
Període d'execució	2012–actualitat
Àmbit d'intervenció	☐ Detecció i diagnosi ☒ Sensibilització ☐ Assessorament, formació i capacitatció ☒ Millora de l'eficiència energètica ☐ Rehabilitació d'edificis ☐ Aprofitament de les energies renovables ☐ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Ajuntaments del Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat i Sant Cugat del Vallès. Escola Municipal del Treball de Granollers, Col·legi d'Aparelladors i Col·legi d'Arquitectes, Oficina Tècnica d'Educació i Promoció Ambiental i Gerència de Serveis de Benestar Social de la Diputació de Barcelona i Bancells Ecotècnics, SL.
Descripció	En el marc del seu Pla d'Acció per l'Energia Sostenible, l'Ajuntament de Granollers ha desenvolupat una metodologia per sensibilitzar sobre la reducció dels consums d'energia i aigua i trobar solucions de millora. Aquesta metodologia, anomenada "Estalgie", consisteix en la implantació d'un programa de mesures orientades a l'estalvi i la millora de l'eficiència energètica als equipaments i, posteriorment, l'aplicació d'una campanya que reforça la sensibilització de responsables, usuaris, empreses de serveis i ciutadania envers l'ús responsable dels recursos als edificis públics. El treball amb l'estalgie en els equipaments esportius (2012), docents (2013) i culturals (2014) va permetre veure i viure de més a prop escenes de solidaritat o de resiliència davant possibles escenaris de vulnerabilitat energètica. Això va motivar, l'any 2015, la cerca d'alguna forma d'ajut "extra" que pogués contribuir a mitigar la pobresa energètica que, malauradament, pateixen cada vegada més llars de les nostres ciutats i municipis. Així fou com es va proposar combinar la metodologia estalgie, que l'Ajuntament de Granollers havia aplicat els darrers anys amb bons resultats energètics, amb una vessant social, i d'aquí va néixer "La marató d'estalvi energètic", la filosofia de la qual es pot resumir en: reduir el consum energètic per donar-lo "a qui el necessita". La iniciativa busca un esforç diferent, un esforç solidari per dur a terme, també, altres tipus d'accions que permetin assolir estalvi energètic, comptabilitzar-lo i fer-ne la traducció econòmica a favor de la lluita contra la pobresa energètica.

Descripció	Amb l'estalvi generat a Granollers, l'Ajuntament va engegar un programa d'actuació en quinze llars amb pobresa energètica, que va incloure l'assessorament en contractació energètica i la formació i informació de les persones usuàries. Els alumnes del Cicle Formatiu de Grau Mig d'Instal·lacions Elèctriques i Automàtiques van col·laborar en una primera visita per avaluar energèticament els habitatges seleccionats i van instal·lar equips per mesurar els consums. Després, un professional col·legiat realitzava una segona visita per comprovar que s'havien dut a terme les tasques de manteniment d'alguns equips –proposades durant la primera visita–, i procedia a realitzar diverses millores energètiques consistents en la substitució d'enllumenat per equips eficients. A més, aquest professional també analitzava la despesa energètica de la llar i proposava modificar la contractació dels subministraments per tal d'obtenir un estalvi anual de la factura energètica. La formació comprenia diverses sessions. En concret, una sessió sobre estalvi energètic a les llars, a càrrec del Col·legi d'Aparelladors, Arquitectes Tècnics i Enginyers d'Edificació de Barcelona, i dues sobre l'edificació i la seva implicació en el canvi climàtic, a càrrec del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya. I amb els tècnics de serveis socials de l'Ajuntament es va celebrar un taller sobre conceptes bàsics d'energia, contractació dels subministraments i possibilitats de reduir el consum i la despesa energètica a les llars vulnerables.
Resultats	En la primera edició de La marató d'estalvi energètic, realitzada el mes febrer de 2016, els Ajuntaments del Prat de Llobregat, Granollers, Sant Boi de Llobregat i Sant Cugat del Vallès van incloure 38 equipaments públics i més de 1.000 treballadors municipals en una campanya de sensibilització i bones pràctiques sobre el consum d'energia durant tot el mes de febrer. El resultat va ser un estalvi que es va destinar a la lluita contra la pobresa energètica. A Granollers, els 16.000€ procedents de l'estalvi aconseguit amb dinou equipaments públics en la marató es van traduir en intervencions en quinze llars, seleccionades pels serveis socials municipals, amb pobresa energètica. El projecte va implicar diferents departaments i institucions i va aconseguir "anar a l'arrel del problema" per prevenir i mitigar la pobresa energètica. Així, l'Administració no només pagava la factura quan la família no podia, sinó que passava a tenir un paper actiu: oferia assessorament, formació i informació per poder reduir aquesta factura i implicar les llars en l'adopció de bones pràctiques en l'ús de l'energia.
Pressupost	En el cas de Granollers, la Diputació ha invertit 156.000€ entre el 2016 i el 2017 que permetran arranjar dèficits d'una vintena d'habitatges més.
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	A Granollers: 16.000 € en aplicar la metodologia a edificis i equipaments municipals. Reducció del preu de les factures i adaptació de quinze habitatges a Granollers per millorar-ne l'eficiència energètica.

Evolució/futur de la iniciativa

L'Escola Municipal del Treball també va manifestar la seva voluntat de repetir l'experiència en anys següents degut a l'efecte positiu en els alumnes, que havien pogut veure una realitat propera que d'una altra manera no haurien conegut i, a més, van posar en pràctica la teoria apresada a les aules. Els col·legis professionals van considerar que les característiques del projecte eren del tot replicables a altres municipis i van lloar la implicació dels estudiants.

En relació a la continuïtat d'algunes de les actuacions realitzades durant aquest projecte, el 2016 la Diputació de Barcelona va crear un nou programa per auditar i intervenir en els habitatges amb pobresa energètica.

Més informació a:

Com a complement al programa, un apartat del web municipal ofereix consells i mesures de prevenció de la pobresa energètica, amb informació general sobre com evitar un tall de subministrament, com beneficiar-se d'ajuts o descomptes, i com reduir la despesa energètica i d'aigua a casa, entre d'altres. La informació es pot consultar a l'enllaç www.granollers.cat/pobresaenergetica

CONSELL COMARCAL D'OSONA

PROJECTE NiW±

Dades bàsiques del municipi	Habitants (de la zona d'influència del Consorci de Serveis Socials d'Osona): 66.000 (2016) Nombre prestacions urgència/hab: 451 (any 2016) Persones ateses: 873 (any 2016)
Període d'execució	Juny de 2013—actualitat
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització ■ Assessorament, formació i capacitació ■ Millora de l'eficiència energètica ■ Rehabilitació d'edificis ☐ Aprofitament de les energies renovables ■ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Departament d'Atenció a les Persones i l'Agència Local de l'Energia del Consell Comarcal d'Osona (CCO), Consorci de Serveis Socials d'Osona i ajuntaments de la comarca.
Descripció	El 2013 el serveis socials del CCO demanen suport a l'Agència Local de l'Energia d'Osona (ALEO) per tal d'actuar en l'augment important de prestacions d'urgència en l'àmbit energètic, i buscar com revertir aquestes intervencions. En comptes de “curar” es volia “prevenir”. En aquell moment es dissenyà un projecte que ha tingut cinc línies de treball: • Formació de tots els tècnics de serveis socials en matèria bàsica de comptabilitat energètica domèstica (entendre una factura, termes fixes, termes variables, bo social, consum mitjà...). • Pedagogia i formació a usuaris de serveis socials i de prestacions d'urgència en el consum i cost racional de l'energia a través de tallers implantats pels tècnics de l'ALEO. • Realització de Visites d'Avaluació Energètica (VAE) als domicilis on el consum i costos són molt importants i s'ha hagut de pagar més d'una prestació d'urgència. Això sí, sempre a criteri del tècnic de serveis socials que ho consideri necessari. En les visites s'analitza durant dues o tres setmanes el consum energètic, es revisa la facturació, es fa un inventari dels punts de consum energètic i, finalment, es fan petites intervencions de baix cost (canvi d'enllumenat, regletes, programadors...). El mateix tècnic que realitza la visita es responsabilitza de fer els canvis necessaris en l'àmbit de la contractació elèctrica.

Descripció	• Signatura de protocols (convenis) amb empreses que comercialitzin subministraments energètics per tal de cobrir usuaris que no poden optar al bo social. Un protocol signat amb Estabanell per subministrament d'electricitat i un protocol signat amb SOREA per subministrament d'aigua. • Compres agregades de material més eficient energèticament i també d'instal·lacions d'energies renovables. Aquestes compres necessàries es detecten en les visites i, posteriorment, s'instal·len.
Resultats	Quant a tallers s'han realitzat tres sessions de formació a tècnics de serveis socials i altres entitats del tercer sector (com Càritas). S'han portat a terme 25 tallers a diferents municipis amb una assistència aproximada de 300 persones. Amb referència a visites d'avaluació energètica, ara per ara s'han realitzat un total de 65 visites. S'han signat dos protocols de suport a la lluita contra la pobresa energètica, un de subministrament elèctric amb Estabanell i un de subministrament d'aigua amb SOREA. Finalment, en relació a compres agregades, les inversions de baix cost (enllumenat, regletes, programadors...) supera el 1.500 € d'inversió; i es va portar a terme una compra agregada de 7 estufes de pèl·lets per unes vivendes de protecció oficial de Torelló amb un cost unitari per estufa de 1.529 € (sense IVA). Quant a resultats aconseguits a través de la VAEs s'ha aconseguit reduir un 21% el consum d'energia en kWh i s'ha reduït el cost en un 27%.
Pressupost	95.300,22 €
Fonts de finançament	Quota ajuntaments: 91.300 € Contracte programa: 44.000 € (Generalitat de Catalunya)
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	En estalvis quantitatius, l'estalvi del 21% en l'àmbit energètic i l'estalvi del 27% en l'econòmic suposa de mitjana uns 276 €/any per a les famílies. Aquest estalvi va d'un màxim de 543,42 € a un mínim de 53,07 €. A aquests estalvis quantitatius caldria sumar-hi els estalvis aconseguits amb la pedagogia i formació realitzada.

Dificultats de la iniciativa	Les actuacions i tasques realitzades són un petit “pedaç” a un problema greu i molt enquistat en la nostra societat. Caldria una reforma estructural de les vivendes i actuacions de grans costos econòmics per tal que aquestes problemàtiques s’anessin reduint. Els aïllaments i les elevades necessitats energètiques de les vivendes amb problemes de vulnerabilitat dificulten molt la solució d’aquest problema. Cal destacar que un 30% de les visites realitzades han estat a vivendes de protecció oficials construïdes per la Generalitat de Catalunya, totes elles amb un nivell molt baix d’eficiència energètica i greus problemàtiques com la calefacció elèctrica, infiltracions, instal·lacions renovables en desús...
Transferibilitat	El projecte que es porta a terme ha estat compartit amb altres ens i consells comarcals, i moltes de les accions poden ser transferides a altres administracions públiques. No obstant, actualment moltes ciutats i administracions ja estan treballant en la matèria.
Evolució/futur de la iniciativa	Ara per ara se segueix treballant en el projecte i, actualment, dins d’aquest s’estan integrant les línies de subvenció, tant en VAE, com en actuacions que la Diputació de Barcelona està oferint a les entitats locals.
Comentaris	Un dels aspectes més importants en tot aquest tipus d’actuacions és el seguiment i la continuïtat. Cal assegurar, especialment, que si s’han d’aplicar mesures de contractació elèctrica (canvi de potència, bo social, discriminació horària, etc.), la persona que aplica aquests canvis sigui el mateix tècnic a càrrec de l’auditoria. Moltes vegades l’usuari troba la gestió d’aquests canvis complicada i si només se’ls hi deixen indicats com a recomanacions difícilment es duren a terme.
Més informació a:	https://www.ccosona.cat/index.php/serveis/serveis-ccosona/agencia-local-de-l-energia

DIPUTACIÓ DE BARCELONA

AUDITORIES I INTERVENCIÓ ALS HABITATGES EN SITUACIÓ DE POBRESA ENERGÈTICA

Dades bàsiques del municipi	Habitants demarcació Barcelona: 5.542.680 (2016) Persones ateses: 2.000 habitatges (2016-2017)
Període d'execució	Mandat 2016–2019
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització ■ Assessorament, formació i capacitat □ Millora de l'eficiència energètica □ Rehabilitació d'edificis ■ Aprofitament de les energies renovables □ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Ens locals de la demarcació de Barcelona i empreses contractistes.
Descripció	El programa Auditories i intervenció als habitatges en situació de pobresa energètica és un recurs de la Diputació de Barcelona per enfortir les accions preventives i educatives que s'estan duent a terme al món local amb l'objectiu de donar resposta a l'increment de les situacions de pobresa energètica. Es tracta d'un programa impulsat i gestionat de forma transversal des dels àmbits de Benestar Social, Habitatge i Medi Ambient de la Diputació de Barcelona. Per al mandat 2016–2019 està prevista la intervenció a 4.000 habitatges. Objectius: • Millorar l'eficiència energètica de les llars en situació de pobresa energètica i les condicions de confort i salubritat. • Reduir les despeses dels subministraments bàsics de les llars en situació de pobresa energètica. • Capacitar les persones beneficiàries per a que facin un ús més eficient dels subministraments bàsics. • Aportar elements de diagnòstic social relacionat amb els impactes de la pobresa energètica i reduir els riscos d'exclusió social. • Identificar els habitatges amb necessitats d'intervenció més àmplies.

Descripció	Accions: Dues visites al domicili amb la intervenció d'un tècnic social i un agent energètic on es fa: • Una auditoria energètica en el domicili de les persones beneficiàries amb instal·lació d'aparells de monitoratge del consum. • Instal·lació d'elements de baix cost per a la millora de l'eficiència energètica (bombetes de baix consum, virets per a les finestres, temporitzadors, regletes amb interruptor, sota portes...). • Consells individualitzats en el domicili sobre eficiència energètica. • Assessorament individualitzat sobre l'ajustament de contractes de subministraments a les necessitats reals de la llar i realització, quan s'escaigui, dels tràmits necessaris per modificar la potència contractada, sol·licitar el bo social, o altres gestions amb l'objectiu de reduir les despeses. • Detectar possibles intervencions que permetrien millorar significativament l'eficiència energètica i calcular-ne el cost amb l'objectiu de valorar si és viable una segona fase del programa. • Després de les visites es farà una formació grupal sobre eficiència energètica i drets dels consumidors.
Resultats	Encara no hi ha dades del primer any d'execució del programa. Tanmateix, les sis proves pilot realitzades han permès la intervenció a 170 habitatges i la instal·lació de 826 elements de baix cost. Aquestes proves pilot han permès fer una estimació d'estalvi de 300 € anuals per llar i de 1,6 kWh/dia.
Pressupost	Per al primer període d'execució del programa: 516.000 €
Fonts de finançament	Recursos propis de la Diputació de Barcelona
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	D'acord amb les proves pilot, la previsió és d'un estalvi econòmic de 300 € anuals per llar i un estalvi energètic d'uns 650 kWh. Quant a l'àmbit social es preveu la informació i formació dels participants en el programa a través del foment del seu apoderament en la gestió dels seus subministraments i els hàbits de consum. Par altra banda, conjuntament amb la Universitat Pompeu Fabra, el programa també permetrà el recull d'informació per poder fer un estudi d'impacte social i de salut de les persones en situació de vulnerabilitat.
Dificultats de la iniciativa	
Transferibilitat	El programa és transferible, ja que contempla una metodologia d'acció estandarditzada que es pot aplicar en diferents contextos territorials.
Evolució/futur de la iniciativa	La primera fase del programa té l'objectiu d'atendre 4.000 habitatges. A més, es preveu una segona fase on es realitzaran intervencions més àmplies per millorar l'eficiència en els habitatges més vulnerables.
Més informació a:	http://www.diba.cat/web/benestar/auditories

ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA

PROGRAMA METROPOLITÀ DE MESURES CONTRA LA POBRESA ENERGÈTICA

Dades bàsiques del municipi	L'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) és l'administració pública del territori metropolità de Barcelona que ocupa 636 km². S'hi inclouen 36 municipis on viuen més de 3,2 milions de persones. L'àrea metropolitana és un fet territorial, social, demogràfic, econòmic i cultural que s'ha anat conformant al llarg del darrer segle com a producte del creixement i la connexió dels sistemes urbans de l'entorn barceloní. És l'aglomeració metropolitana més important del Mediterrani occidental, i on es genera la meitat del PIB de Catalunya.
Període d'execució	El Programa metropolità de mesures contra la pobresa energètica va entrar en vigor l'any 2015 i es va aprovar la seva continuació pel període 2016-2019.
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització □ Assessorament, formació i capacitat ■ Millora de l'eficiència energètica ■ Rehabilitació d'edificis □ Aprofitament de les energies renovables ■ Ajudes i estratègies de finançament
Altres actors	Tècnics AMB Tècnics de serveis socials d'ajuntaments metropolitans Empreses subministradores Consorci Metropolità de l'Habitatge
Descripció	El Programa metropolità de mesures contra la pobresa energètica és l'eina dissenyada per vehicular les accions de suport als ajuntaments metropolitans en aquesta matèria. El programa, pioner a Catalunya, té tres objectius principals: (1) donar cobertura econòmica per evitar talls de subministraments, (2) facilitar l'accés dels consumidors econòmicament vulnerables a informació qualitativa i formació respecte les facturacions, mètodes per millorar l'eficiència energètica, tarifes, possibilitats i recursos, i (3) complementar les accions assistencials dels serveis socials bàsics municipals. El programa s'ha vehiculat mitjançant la signatura de convenis amb els 35 ajuntaments metropolitans (tot el conjunt de l'àrea metropolitana llevat de la ciutat de Barcelona, que té el seu propi pla) i tretze empreses subministradores d'aigua, llum i gas.

Descripció	Durant els anys 2015 i 2016 el programa ha basat les seves actuacions en el pagament de factures a fons perdut a persones en situació de vulnerabilitat. A finals de l'any 2016, l'AMB ha signat un conveni de col·laboració amb el Consorci de Metropolità de l'Habitatge, gràcies al qual s'implementaran mesures preventives d'estalvi energètic en habitatges aollits al programa amb els objectius següents: (1) millorar l'eficiència energètica i el confort a les llars, (2) conscienciar de la necessitat de fer un ús racional de l'energia i de l'aigua, i (3) optimitzar els serveis contractats adequant les tarifes a les necessitats reals de l'habitatge.
Resultats	El mes d'abril de 2017 el programa ha fet una despesa de 2.500.000 €, ha atès més de 2.000 unitats familiars i s'han comptabilitzat més de 15.000 factures pagades.
Pressupost	El pressupost del programa 2015-2019 és d'11.000.000 €.
Fonts de finançament	La font de finançament són els pressupostos generals de l'AMB.
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	El programa es va posar en funcionament com a mesura d'emergència per combatre els talls de subministrament a ciutadans en situació de vulnerabilitat. En aquest sentit, l'alleujament de la càrrega econòmica en aquest perfil de ciutadans ha fet possible millorar el seu benestar. En les actuacions futures –derivades del conveni amb el Consorci Metropolità de l'Habitatge– es preveu assolir l'estalvi energètic necessari, a través de les millores a l'habitatge i la capacitació de les persones, per tal de considerar que el programa assoleix l'estalvi quantitatiu desitjat.
Evolució/futur de la iniciativa	El programa de l'AMB, que va néixer com a mesura per combatre l'emergència en l'àmbit de la pobresa energètica, ha evolucionat en paral·lel a la legislació vigent per tal d'incorporar mesures que no només alleugin la càrrega de despesa econòmica, sinó que ajudin a reduir-ne els costos i la despesa energètica.
Més informació a:	http://www.amb.cat/web/desenvolupament-socioeconomic/politiques-socials/pobresa-energetica

HÀBITAT3

ESTUDI ESTADÍSTIC SOBRE LA POBRESA ENERGÈTICA I L'AIGUA A BARCELONA

Dades bàsiques de l'entitat	Fundació privada sense ànim de lucre
Període d'execució	El període d'execució del projecte ha estat d'un any. Des del mes d'abril de 2016 fins el mes d'abril de 2017.
Àmbit d'intervenció	☒ Detecció i diagnosi ☐ Sensibilització ☐ Assessorament, formació i capacitatció ☐ Millora de l'eficiència energètica ☐ Rehabilitació d'edificis ☐ Aprofitament de les energies renovables ☐ Ajudes i estratègies de finançament
Organització que ho lidera	Fundació Hàbitat3
Altres actors	Grup de Recerca en Aigua, Territori i Sostenibilitat (GRATS) del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona
Descripció	La Fundació Hàbitat3 és una entitat privada sense ànim de lucre que neix al 2014 impulsada per la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya amb l'objectiu de donar resposta a les greus necessitats i demandes existents en l'àmbit de l'habitatge. Hàbitat3 és una gestora d'habitatge de lloguer social que treballa a disposició de les administracions públiques i entitats socials per facilitar habitatge de lloguer social temporal a persones en risc i/o en situació d'exclusió residencial. La fundació està constituïda per diferents departaments o àrees professionals especialitzades amb l'objectiu de cercar habitatge en bon estat, que compleixi les condicions d'habitabilitat, i garantir la inclusió social de les famílies que estan en una situació de vulnerabilitat residencial. L'acompanyament a les famílies a partir de les visites a domicili, el contacte diari amb aquestes i amb els serveis socials, i la tasca de gestió del seguiment de les mateixes ens ha permès detectar i/o conèixer les situacions de vulnerabilitat energètica que pateixen algunes de les llars. Arrel d'això hem volgut col·laborar amb el Grup de Recerca en Aigua, Territori i Sostenibilitat (GRATS) del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona per realitzar un estudi sobre la pobresa energètica i els perfils de les llars afectades gestionades per la Fundació Hàbitat3.

Descripció	L'estudi sobre la pobresa energètica i l'aigua és un treball de detecció i diagnosi que analitza, per una banda, els resultats de l'enquesta realitzada a 80 famílies que actualment resideixen en llars gestionades per la Fundació Hàbitat3 i en conveni amb l'Ajuntament de Barcelona, a través d'un contracte de lloguer social temporal. Per altra banda, qualitativament, es realitzen entrevistes a onze llars per tal de complementar els resultats de les enquestes amb informació addicional. L'estudi contempla i defineix l'afectació de la pobresa energètica a partir de diferents indicadors existents (confort tèrmic, ingressos destinats al pagament de factures de llum i retard en el pagament de factures) i la relació amb les variables causants de la pobresa energètica, així com l'impacte que té sobre les famílies. L'estudi consta de quatre parts: • Una primera part en la que es detallen les característiques socioeconòmiques de les llars de la mostri es destaca la situació de vulnerabilitat en la que es troben les famílies. • Una segona part explica el canvi en relació al consum i despesa de lloguer i subministraments a partir de la signatura del contracte de lloguer social amb la Fundació Hàbitat3. Mesura l'evolució de la despesa (€) en lloguer i subministraments de les famílies en els actuals domicilis i calcula quin tant per cent dels ingressos de les famílies va destinat al pagament del lloguer i els subministraments (aigua, llum i gas). • El tercer punt mostra les característiques del parc habitacional privat on es troben allotjades les famílies. • En l'últim apartat s'apliquen els indicadors de pobresa energètica a la mostra i es proposa un indicador múltiple que destaca els grups més afectats. A mode de conclusió, es presenten les intervencions i actuacions que s'estan desenvolupant des de la Fundació Hàbitat3 per prevenir i donar resposta a la situació de vulnerabilitat energètica en la que es troben moltes llars i contribuir d'alguna manera en la millora energètica dels parcs d'habitatges del nostre país.
Resultats	Aquest primer estudi quantitatiu s'ha realitzat amb la col·laboració de 80 famílies. Els resultats de l'estudi reflecteixen la realitat d'aquestes en termes de situació socioeconòmica, consum i ingressos destinats al pagament de lloguer i subministraments, condició estructural de l'habitatge, sistemes de calefacció i cocción dels que disposa la llar, potència contractada de llum i preu de l'energia. A partir de la relació de les variables s'extreuen els següents resultats: En relació al primer punt: • Mitjana de persones en la unitat de convivència: 3,89. • Número mitjà de fills per família: 2,12. • El 65% de les famílies són nuclears. • El 34% de les famílies són monoparentals, de les quals el 81,5% estan constituïdes per mare i fills.

Resultats

- El 70% tenen estudis primaris i només un 11% estudis universitaris.
- El 60% de les famílies està a l'atur i el 50% té una baixa intensitat laboral.

En relació al **segon apartat**:

- La mitjana dels ingressos mensuals de les famílies és de 611,81 €. D'aquests ingressos, l'import mensual mitjà del lloguer és de 128,68 €, un 76% més baix que quan vivien en un pis de lloguer normalitzat.
- L'import mitjà per factura de llum és de 48,90 €, de 29,43 € per factura de gas i de 16,24 € per factura d'aigua, que, en total, i degut a tenir ingressos baixos, deixa molt poc marge per altres despeses.
- La família compta amb el bo social de l' aigua que suposa un 5% de descompte en l'import de la seva factura. El nivell de consum d'aigua de les llars d'Hàbitat3 és de 69,39 l/dia per persona, més baix que el consum bàsic d'aigua de la OMS (100 l/dia per persona)
- El 32% de les famílies han tingut retards en el pagament de totes les factures de subministraments (aigua, gas i llum), essent l'electricitat el subministrament que més retard han presentat

En relació al **tercer punt**:

- El 97% dels habitatges de la mostra han estat construïts abans del 1979.
- El 55% de les famílies pateixen malestar tèrmic: 17% pateixen fred, 11% pateixen calor i un 27% pateixen tant fred com calor.
- Hi ha una tendència de les despeses a tenir un pes més elevat en les llars amb menys ingressos.

En relació a l'**últim punt**, hem detectat tres grups o perfils de llars a partir de la situació socioeconòmica i de pobresa energètica de les famílies. Aquests són:

- Un primer grup que combina ingressos baixos (menys de 493 €), l'absència de sistema de calefacció i un baix ús dels equipaments dels que disposa la llar. Aquest comportament pot ser explicat per la situació econòmica precària de la família. El 40% de les llars d'aquest grup dedica més del 10% dels ingressos a pagar factures.
- Un segon grup amb uns ingressos més alts (entre 500 i 800 €). Aquest grup està format per famílies nombroses i es caracteritza per realitzar una major despesa d'energia, ja que els seus ingressos els hi ho permeten. El 30% d'aquestes llars supera dos vegades el llindar del 20% de despesa energètica.
- Un tercer grup amb ingressos majors als dels grups anteriors (al voltant dels 800 €) constituït per famílies poc nombroses. L'esforç energètic es veu atenuat pels majors ingressos.

Aquests resultats poden extrapolar-se a la resta de llars gestionades per la Fundació Hàbitat3.

Pressupost	Per a la realització d'aquest estudi de diagnosi no s'ha comptat amb pressupost. L'estudi forma part d'un treball de tesi doctoral dut a terme per dues investigadores de la Universitat Autònoma de Barcelona en col·laboració amb la Fundació Privada Hàbitat3 dins del marc del programa Pisos Buits de l'Ajuntament de Barcelona.
Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	Aquest estudi és un treball de detecció i diagnosi de necessitats i, per tant, no s'han pogut mesurar estalvis. L'objectiu era donar a conèixer el perfil de les llars en situació de vulnerabilitat energètica i d'accés a l'aigua
Transferibilitat	A partir de la definició i observació d'aquests tres perfils de llars, des d'Hàbitat3 podem desenvolupar estratègies d'intervenció ajustades i adients a les característiques dels diferents grups.
Evolució/futur de la iniciativa	L'informe presentat en el I Congrés de Pobresa Energètica de Catalunya, celebrat a Sabadell el passat mes de novembre, mostra una fotografia de la realitat de les 80 llars gestionades per la Fundació Hàbitat3. L'informe forma part d'un estudi més complet amb un total de 100 famílies, que s'està duent a terme amb el grup de recerca GRATS del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest es presentarà el mes d'abril i reflectirà la situació de pobresa energètica en la que es troben les llars de Barcelona gestionades per la Fundació Hàbitat3, les mesures que s'estan prenent des de l'entitat i les solucions i actuacions que ens proposem a curt i llarg termini per tal de millorar l'eficiència energètica dels habitatges i el confort tèrmic de les famílies. Des de la Fundació Hàbitat3 seguim apostant per l'atenció i el seguiment de les famílies en situació de vulnerabilitat energètica amb l'objectiu de reduir l'impacte de la pobresa energètica en les llars i afavorir el confort tèrmic de les famílies. La detecció, el coneixement i el contacte directe i diari amb les persones i llars ateses ens permet oferir-los recursos perquè s'apoderin en matèria de consum responsable d'energia i aigua i prenguin un paper actiu en la millora tèrmica del seu habitatge. Paral·lelament, els oferim atenció, assessorament i acompanyament durant aquest procés.
Més informació a:	Yoon, H. & Desvallées, L. (2016) Estudio estadístico sobre pobreza energética y agua. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona

ASSOCIACIÓ BENESTAR I DESENVOLUPAMENT (ABD) I ECOSERVEIS

FUEL POVERTY GROUP: XARXA PER L'ERADICACIÓ DE LA POBRESA ENERGÈTICA EN COL·LECTIUS VULNERABLES

Dades bàsiques de l'entitat	Fuel Poverty Group (FPG) és una iniciativa promoguda per dues entitats sense ànim de lucre, la Fundació ABD i l'Associació Ecoserveis. El projecte uneix l'experiència d'anys d'ABD en la formació, capacitat i intercanvi de coneixements entre agents socials amb la labor d'Ecoserveis en la transmissió de la cultura energètica a la societat.
Període d'execució	Març de 2013 – actualitat
Àmbit d'intervenció	■ Detecció i diagnosi ■ Sensibilització ■ Assessorament, formació i capacitat ■ Millora de l'eficiència energètica □ Rehabilitació d'edificis □ Aprofitament de les energies renovables □ Ajudes i estratègies de finançament
Organització que ho lidera	Es tracta d'un programa innovador i complet, ja que el lideren dues entitats de dos àmbits complementaris, el social i l'ambiental.
Altres actors	Fuel Poverty Group és una xarxa de persones implicades en la realitat que les envolta i que s'han unit per combatre la pobresa energètica. Els agents claus per al bon funcionament del projecte són aquelles persones que, de forma voluntària, s'encarreguen de realitzar diverses accions adreçades a lluitar contra aquesta problemàtica. El grup actual és un grup heterogeni que prové de diversos àmbits (arquitectura, enginyeria, sector ambiental, àmbit social, etc.). Això fomenta permet l'enriquiment mutu i una atenció més integral en les intervencions. Altres agents del Fuel Poverty Group són aquells col·lectius amb els quals es teixeixen aliances, especialment les entitats socials. El projecte es coordina de forma continuada i activa amb els serveis socials de diversos barris i amb entitats territorialitzades

Descripció	L'objectiu del FPG és combatre les conseqüències de l'actual model energètic en la salut, l'economia i el benestar de les persones, especialment d'aquelles que es troben en situació de major vulnerabilitat social. El projecte vol donar resposta a les dificultats d'algunes famílies per afrontar les despeses vinculades als subministraments bàsics, apoderar a les persones en l'exercici dels seus drets com a consumidors i capacitar-les per exercir un consum eficient i responsable de l'energia. El projecte treballa en diversos fronts: 1) Tallers d'Eficiència Energètica on es pretén reduir l'import de les factures a partir de la comprensió dels conceptes i a través de consells pràctics per la vida diària. 2) Punts d'Informació Energètica on s'orienta de manera personal i gratuïta a totes les persones que tenen dificultats en la comprensió de la factura, amb l'objectiu de detectar possibles dificultats de pagament i situacions de pobresa energètica severa. 3) Intervencions domiciliàries en les que es diagnostiquen les necessitats reals d'una llar. Es proposen mesures d'estalvi i es realitzen petites actuacions per millorar l'eficiència energètica mitjançant la instal·lació de material de baix cost. 4) Tasca d'incidència política i de defensa d'un dret bàsic com és l'energia.
Resultats	Al llarg del 2016 es va arribar a atendre a un total de 363 persones de l'Àrea metropolitana de Barcelona i un centenar a la ciutat de Madrid. Si tenim en compte tota la trajectòria del projecte, hem atès a més de 1.500 persones als diversos territoris on tenim presència: l'Àrea metropolitana de Barcelona, la ciutat de Madrid i la ciutat d'Antequera a Màlaga. Aquest any 2017, de la mà d'ECODES, ampliem la xarxa a nous territoris: Saragossa i Sevilla.
Pressupost	12.000 € aproximadament
Fonts de finançament	El projecte rep el suport de diverses administracions públiques: l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació de Barcelona i la Generalitat de Catalunya, així com de donacions privades.

Estalvis quantitatius (energètics, econòmics, ambientals, socials) assolits	El consum mitjà per habitant a l'Estat espanyol és de 1.440 kWh i, segons l'Agència Europea del Medi Ambient, el rang d'estalvi energètic teòricament previst per l'execució d'accions com les del FPG és d'entre un 5% i un 15%. Aquest estalvi energètic, acompanyat d'altres mesures com l'optimització dels contractes energètics (reducció de la potència, canvi de tarifes, sol·licitud del bo social), suposa un estalvi econòmic d'un 22%. Si a aquest 22% li sumem l'estalvi aconseguit a través de la incorporació de nous hàbits de consum i les mesures d'estalvi instal·lades a les llars, aconseguim un estalvi econòmic total d'un 33-35%. Es tracta d'un percentatge significatiu i podem afirmar que aquesta reducció aconsegueix pal·liar les situacions de vulnerabilitat social de les persones ateses. En termes mediambientals, l'impacte té un efecte considerable en la salut pública, ja que s'eviten les emissions de gasos contaminants i es redueix la petjada ecològica.
Dificultats de la iniciativa	La principal dificultat de la iniciativa és el finançament. Inicialment, el projecte va tenir dificultats per fer entendre la problemàtica de la pobresa energètica als actors amb capacitat d'actuació en aquest àmbit. L'emergència i visualització del fenomen a través dels mitjans de comunicació va ajudar a aconseguir les fonts d'ingressos per fer sostenible i viable el projecte. Malauradament, però, la major dificultat és assolir l'autonomia del projecte i la independència de les vies de finançament lligades a subvencions públiques. Així, el que més ens preocupa i ocupa és la continuïtat del projecte i que realment pugui arribar a ser una xarxa autònoma i amb vida pròpia.
Transferibilitat	El Fuel Poverty Group atén una problemàtica que afecta molts territoris. La metodologia del projecte és plenament transferible a qualsevol entorn, ja que només requereix una aposta ferma per part de la ciutadania per afrontar aquesta problemàtica. Un dels elements claus que faciliten la rèplica del projecte són l'experiència i bagatge acumulat. La tasca de creació d'un paquet formatiu exhaustiu i rigorós per a les persones que entren a la xarxa és un aspecte a posar en valor, ja que ha facilitat el seu caràcter transferible. La prova d'això és el fet que el projecte s'ha replicat a l'Hospitalet, Madrid, Sevilla i Saragossa seguint uns criteris de qualitat i coherència amb els valors inicials
Evolució/futur de la iniciativa	Enguany i arrel de l'experiència acumulada es proposa fer un pas més per aconseguir un major acompanyament i seguiment de les intervencions. El canvi d'enfocament s'inspira en la iniciativa <i>Green Doctors</i>, que es desenvolupa al Regne Unit a càrrec de diverses entitats i administracions públiques, i que consisteix en que cada persona afectada per la pobresa energètica tingui el seu referent energètic de capçalera.
Més informació a:	http://energajusta.org/ o energajusta@abd-ong.org

de Pobresa Energètica

ANNEXOS

DECLARACIÓ INSTITUCIONAL D'ENTITATS I ENS LOCALS

**1r Congrés Català
de Pobresa Energètica**
3-4 Novembre 2016 / Sabadell

SABADELL, 3 DE NOVEMBRE 2016

DECLARACIÓ INSTITUCIONAL D'ENTITATS I ENS LOCALS SOBRE LA RESPOSTA A LES SITUACIONS DE POBRESA ENERGÈTICA

Durant els últims 8 anys els indicadors socioeconòmics referents a les desigualtats i la qualitat de vida de la població han empitjorat a resultes de la crisi econòmica iniciada l'any 2008. En són un clar exemple la pobresa material severa, que ha passat d'un 2,3% el 2008 al 6,7% el 2015 (Idescat), o la taxa d'atur, que se situa en el 15,9% a Catalunya (EPA).

La crisi econòmica ha fet aflorar els condicionants estructurals que determinen les condicions socials i econòmiques en què la població viu i ha fet augmentar les desigualtats socials. Un dels clars exemples en què s'ha traduït aquest empitjorament de les condicions de vida és l'anomenada pobresa energètica.

Un any més, ens apropem a una nova temporada de fred i segueix augmentant el nombre de persones que, a més de no gaudir d'unes condicions de confort adequades a casa, no poden fer front al pagament de les factures d'electricitat, gas i aigua.

Des de fa més d'un any Catalunya disposa de la Llei 24/2015, una normativa impulsada per una Iniciativa Legislativa Popular, que incrementa la protecció de les persones davant els talls de subministraments. Si bé des dels serveis d'atenció primària s'han ampliat programes i s'han adoptat nous protocols per evitar els talls, tant els ajuntaments com les entitats hem constatat la necessitat de reforçar les actuacions que ataquin les causes de la pobresa energètica: la mala qualitat dels habitatges¹, l'atur i els baixos

¹ Segons dades d'Eurostat, més d'un 15% dels habitatges a l'Estat espanyol presenten humitat, goteres o altres problemes derivats d'un mal aïllament. I amb dades d'Idescat sabem que a Catalunya el 9% d'edificis presenten algun tipus de deficiència i el 2% estan en mal estat o en estat ruïnós.

ingressos de les unitats de convivència², la disminució de les prestacions socials, el desconeixement de la població a l'hora de gestionar els seus subministraments i l'elevat preu de l'energia.³

De fet, coneixedors de les necessitats dels veïns i veïnes i de la manca de possibilitats de capgirar la seva situació de permanent dependència, els ajuntaments, com a administració més propera a la ciutadania, i les entitats del tercer sector, han hagut d'iniciar la resposta tant a les necessitats immediates com a l'inici de serveis de caràcter més preventiu. Acompanyats també d'altres institucions públiques i de entitats del tercer sector, s'han acabat desplegant mecanismes que van més enllà del pagament de factures, a través de recursos propis i sovint sense tenir clars ni la totalitat de recursos existents, ni la legislació a aplicar, ni la reglamentació exacta sobre com procedir.

Per tot això, a partir de l'experiència adquirida des de l'àmbit local, CONSTATEM:

- Que estem davant d'una situació d'urgència social generalitzada a tot el país, que ha de trobar una resposta sòlida i adequada; i arrel de l'experiència adquirida des de l'àmbit local tant públic com de les entitats que treballen al territori,

DEMANEM

La màxima implicació de totes les administracions catalanes, les entitats i els col·lectius socials per actuar preventivament contra la pobresa energètica

i

RECLAMEM

- Que l'Estat espanyol reguli la protecció dels consumidors vulnerables tal i com li exigeixen les directives europees 2009/72/CE i 2009/73/CE relatives al mercat intern de l'electricitat i el gas respectivament.
- Que no es supprimeixi normativa en favor de la lluita contra la pobresa energètica.
- Que la Generalitat continuï desplegant els procediments pendents en la matèria, incloent mesures que agilitzin els protocols d'actuació, establint convenis amb les companyies subministradores d'aplicació en tot el territori i assignant els recursos econòmics necessaris que estableix la normativa.

2 A Catalunya, el 19% de les persones es trobaven en risc de pobresa l'any 2015.

3 Segons dades publicades per l'Institut Català de l'Energia, en el període 2008 – 2n semestre 2015, el preu de l'energia elèctrica a Espanya per al consumidor domèstic experimenta un increment del 73%.

En aquest mateix període, a la UE-28 i a l'Eurozona aquest augment és del 33% i 34%, respectivament. Des del 2n semestre de 2010 el preu a Espanya es situa per sobre de les mitjanes europees

- Que les empreses subministradores es comprometin a garantir l'accés als subministraments bàsics de tota la població i es coresponsabilitzin en la lluita contra la pobresa energètica, d'acord amb el que estableix la Llei 24/2015.
- Que les institucions públiques dotin de recursos que facin possible una acció pública preventiva en l'àmbit de la pobresa energètica.
- Que s'elabori un diagnòstic real de la situació que permeti acotar el perfil socioeconòmic de les persones afectades, millorar la qualitat de les dades primàries sobre pobresa energètica, i identificar més detalladament les relacions de causa-efecte de la pobresa energètica, per tal d'avançar en el diagnòstic de casos de pobresa energètica per part dels agents que treballen directament amb els usuaris.
- Que s'elabori una Estratègia Catalana de Pobresa Energètica que fixi uns objectius mínims a assolir i serveixi de guia per a gestionar la pobresa energètica a tots els nivells d'intervenció (regions, municipis, Tercer Sector) amb una base comuna.
- Que s'ofereixin eines i mecanismes de suport tècnic i assessorament a aquells agents socials que identifiquen i gestionen les situacions de pobresa energètica.

Des de l'àmbit local i el tercer sector continuarem donant suport als nostres veïns i veïnes en situació de vulnerabilitat, com ho hem fet sempre, destinant recursos propis, apoderant usuaris i impulsant iniciatives de suport mutu. La pobresa energètica és una xacra social conseqüència del desenvolupament d'un model constructiu i energètic que només podrem eradicar si trobem solucions conjuntes.

**Diputació
Barcelona**

AMB

Àrea Metropolitana
de Barcelona

**Ajuntament
de Barcelona**

Ajuntament de Badalona

**Ajuntament
de Sabadell**

**Taula d'entitats
del Tercer Sector Social
de Catalunya**

- Experiències metropolitananes
- Periodismes i pobresa energètica, com es tracta als mitjans?
- Iniciatives municipals proactives en l'atenció contra la pobresa energètica.

DECLARACIÓ INSTITUCIONAL

...lectura i adhesió de diverses institucions i entitats de Catalunya a la declaració del 1r Congrés Català de Pobresa Energètica, fruit d'un treball interadministratiu per tal de potenciar la vinculació política dels diferents agents per a la construcció de noves estratègies de lluita contra la pobresa energètica.

L'esdeveniment s'estructura en:

- 16 Reptes
- 4 Dilemes
- 3 Ponències internacionals
- 3 Taules rodones

1 Declaració institucional

Secretaria Tècnica
info@congrespobresaenergetica.cat

Prensa
premsa@congresprobresaaenergetica.cat

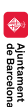
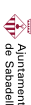
 @CongressPE

www.congrespobresaenergetica.cat

**1r Congrés Català
de Pobresa Energètica**
3-4 Novembre 2016 / Sabadell

Coorganitzadors:

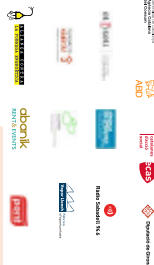
Patrocinador A+

Fair Ocinaor A+

Col·laboradors

El 1r Congrés Català de Pobresa Energètica té els objectius

Fer possible un **espai de trobada** presencial, reflexió i diàleg entre els múltiples actors (govern, empreses i entitats socials) que incideixen a l'atenció per la pobresa energètica a Catalunya.

Impulsar el coneixement i el **debata expert** sobre els aspectes més rellevants de la pobresa energètica per tal d'avançar en la recerca de solucions efectives, a curt i mitjà termini.

Promoure un nou **marc de governança** que permeti, gràcies a la col·laboració sistemàtica entre governs, empreses, entitats socials, una millor gestió de vulnerabilitat energètica i social.

Sensibilitzar la ciutadania, els representants polítics i els mitjans de comunicació de la magnitud i la gravetat de la pobresa energètica i de la necessitat de combatre-la activament.

REPTES

- .. Quin tipus de mesures d'eficiència energètica o millora de l'edifici són més efectives?
- .. Quines eines i models per fer l'hàbitatge més accessible energèticament i en la seva utilitat i quines es podrien promoure a escala local i regional?
- .. Aplicació de la pobresa energètica. Com es fa?
- .. Identificació de llars en situació de vulnerabilitat i pobresa energètica
- .. Transformació de l'hàbitatge buit cap a l'hàbitatge social.

DILEMMES

- Com afrontar la pobresa energètica i actuar més enllà de serveis socials?
- Com hauria de ser el bo social per als subministraments?
- Com es podria evançar cap al reconeixement de l'energia com a dret?
- Quin model energètic caldria per minimitzar la pobresa energètica?

POBRESA ENERGÈTICA A CATALUNYA: REPTES I DILEMES

DIJOURS 3 DE NOVEMBRE			
AUDITORI	SALA SOM ENERGIA	SALA 3	SALA 4
9.00 h RECEPCIÓ / AGREDICTIONS			
9.45 h POBRESA ENERGÈTICA. Fuel poverty: a common problem across the EU. Harriet Thomson, Universitat de Manchester (EU) Fuel Poverty Network. (Anglès amb servei de traducció).			
10.30 h PAUSA: CAFÉ (Mau Centre)			
11.00 h REPTES Consum mínim garantit: quins és i com es pot aconseguir? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	11.00 h TALLA RODONA Quin és el paper de les miligues de consum en la lluita contra la pobresa energètica? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	11.00 h REPTES Identificació i definició de l'ara en situació de vulnerabilitat i pobresa energètica. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	11.00 h REPTES Alternatives de finançament dels costos derivats de la pobresa energètica. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
12.30 h DEBATAÇÓ La lluita contra la pobresa energètica: quins són els reptes i dilemes? Presenta: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	12.30 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	13.10 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	13.10 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
13.10 h FOTOGRAFIA DE GRUP: Nou central			
13.30 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	13.30 h DILEMA Com es pot aconseguir el desenvolupament sostenible en un context de pobresa energètica? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	13.30 h TALLA RODONA Incitatives econòmiques en l'habitatge i la pobresa energètica. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	13.30 h DILEMA Com atorgar prioritats en la lluita contra la pobresa energètica? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
14.30 - 15.15 h DINAM: (Mau Centre)	14.30 - 15.15 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	14.30 - 15.15 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	14.30 - 15.15 h REPTES La transformació digital: quins són els reptes i dilemes? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
15.15 h PONE MÓN: Selecting indicators to Measure Energy Poverty. Jessica Varwood, Thomas (Castell)			
16.00 h REPTES Quins tipus de mesures es poden implementar en el sector energètic? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	16.00 h REPTES Aplicació de les polítiques energètiques. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	16.00 h REPTES Capacitat i planificació en diversos sectors. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	16.00 h REPTES Capacitat i planificació en diversos sectors. Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
17.15 h DILEMA Quin model energètic cal per minimitzar la pobresa energètica? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	17.15 h DILEMA Com haury de ser un bon soci per als subministraments? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	17.15 h REPTES Quins eines i instruments cal per habilitar més accessible energèticament i habilitar més accessibles i quins es podrien promoure a escala municipal? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica	17.15 h REPTES Quins eines i instruments cal per habilitar més accessible energèticament i habilitar més accessibles i quins es podrien promoure a escala municipal? Modera: Jordi Maruny, Associació de Consumidors i Usuaris de Catalunya HI interviuen: Marga Camarero, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Lluís Ferrer, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica; Berta Aiguall, Aiguall contra la Pobresa Energètica
18.15 h FIDE LA JORNADA	18.15 h FIDE LA JORNADA	18.15 h FIDE LA JORNADA	18.15 h FIDE LA JORNADA
19.45 - 10.30 h. POBRESA. La protecció a les persones usuaris d'energia. Ràdio Ràdio - Síndic de Grups.			
11.15 h REPTES Llei 24/2015: un bon instrument que cal concretar. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	11.15 h REPTES Paper de diversos serveis municipals en la detecció i gestió de la pobresa energètica. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	11.15 h REPTES Mesures de detecció i prevenció de la pobresa energètica. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	11.15 h REPTES Mesures de detecció i prevenció de la pobresa energètica. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell
12.30 h REPTES Paper del tercer sector, reptes, oportunitats i experiències. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	12.30 h REPTES Eines TIC per habilitar contra la pobresa energètica. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	12.30 h TALLA RODONA Experiència de metropolitàns. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell	12.30 h REPTES Models de finançament de costos derivats de la pobresa energètica a escala municipal. Modera: Mònica Pérez Cruz, Ràdio Sabadell
14.15 h FIDE LA JORNADA	14.15 h FIDE LA JORNADA	14.15 h FIDE LA JORNADA	14.15 h FIDE LA JORNADA

FOTOGRAFIES

Coorganitzadors:

Ajuntament
de Sabadell

Diputació
Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

Ajuntament de Badalona

Àrea Metropolitana
de Barcelona

Taula d'entitats
del Tercer Sector Social
de Catalunya

Patrocinador A++

Patrocinador A+

#reciclaenergiasiparticipa

Col·laboradors

Generalitat de Catalunya
Agència Catalana
del Consum

entitats
catalanes
d'acció
social

Diputació de Girona

cooperatives
de consumidors

Ràdio Sabadell 94.6

FUNDACIÓ
HABITAT 3

habitatge per a la inclusió social

COAMB
Consell d'Administració
de Catalunya

Vapor Llorch
fàbrica
d'oportunitats

ALIANÇA CONTRA
LA POBRESA ENERGÈTICA

abanik
RENT&EVENTS

